

Trendstudie Medemblik 2022 e.v.

Koos van Dijken

Platform31, maart 2022

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inleiding	9
Deel 1: Trendstudie Medemblik	11
1 Demografie	11
2 Economie.....	18
3 Sociaal	25
4 Veiligheid.....	36
5 Ruimte en wonen	40
6 Bereikbaarheid en mobiliteit	46
7 Duurzaamheid	50
8 Bestuur	55
Deel 2: Enkele aandachtspunten voor de nieuwe bestuursperiode in Medemblik	62
Een aantrekkelijke gemeente zijn en blijven.....	62
Beter benutten van de economische kansen en afwenden van de bedreigingen.....	64
Aandachtspunten voor het sociaal domein.....	71
Streven naar een gezonde gemeente.....	72
Verder versnellen en intensiveren van de duurzaamheidstransities	76

Samenvatting

Inleiding

De gemeente Medemblik heeft Platform31 gevraagd om een maatwerktrendstudie uit te voeren voor de gemeente. In acht thematische paragrafen over de trends en opgaven (demografie, economie, sociaal, etc.) worden de belangrijkste bevindingen uit de algemene trendstudie van Platform31 en de duiding hiervan voor Medemblik beschreven. Voor de duiding van de trends en ontwikkelingen voor Medemblik wordt mede gebruik gemaakt van vergelijkende statistieken en enkele beleidsdocumenten van de gemeente. Dit vormt deel 1 van de trendstudie voor Medemblik.

Op basis van de trends en ontwikkelingen worden in deel 2 ook enkele aandachtspunten en handelingsperspectieven aangereikt voor de nieuwe bestuursperiode.

Deel 1: trendstudie

Demografie

De bevolking in Nederland blijft volgens de bevolkingsprognose van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) de komende drie decennia toenemen. De verwachte groei van de Nederlandse bevolking wordt voor 83 procent verklaard door het saldo van de buitenlandse migratie en voor 17 procent door de natuurlijke aanwas. Natuurlijk is de bevolkingsprognose met onzekerheden omgeven. Het geboorte- en sterftcijfer kan feitelijk hoger of lager zijn dan nu verwacht, de levensverwachting kan stijgen of afnemen en het saldo van de buitenlandse migratie kan afnemen of nog veel meer toenemen. Voor individuele gemeenten is verder het binnenlandse migratiesaldo van belang. De bevolking groeide in Medemblik de afgelopen dertig jaar voor 35 procent door de natuurlijke aanwas, voor 42 procent door het saldo van de *buitenlandse* migratie en voor 23 procent door het saldo van de *binnenlandse* migratie. In de recente, geactualiseerde provinciale prognose van de bevolkingsontwikkeling voor de komende dertig jaar groeit de bevolking van Medemblik de komende dertig jaar met drie procent. Van 45.190 inwoners in 2020 naar 46.695 in 2050. Deze groei komt naar verwachting tot stand door negatieve natuurlijke aanwas (-/ 2.480 inwoners), een gering saldo van de *binnenlandse* migratie (+ 580 inwoners) en een omvangrijk positief saldo van de *buitenlandse* migratie (+ 3.410 inwoners). Het relatief geringe verwachte positieve saldo van de binnenlandse migratie duidt erop dat de woon-, werk- en leefomgevingen en woningen in Medemblik naar verwachting niet enorm aantrekkelijk zijn of dat er betere alternatieven zijn. Terwijl het hoge saldo van de buitenlandse migratie de economie in Medemblik kwetsbaar maakt voor veranderende migratiestromen.

De bevolking van Medemblik ontgroent, vergrijsd en de potentiële beroepsbevolking krimpt. De ontgroening kan leiden tot minder dynamiek, vernieuwing en ondernemerschap. De afname van de potentiële beroepsbevolking is een paradigmashift die ingrijpende gevolgen zal hebben. Ondernemers die niet of veel moeilijker kunnen groeien. Woningen die onvoldoende snel gebouwd en verduurzaamd kunnen worden. En allerlei publieke diensten (zorg, onderwijs, politie, gemeentelijke dienstverlening) die steeds moeilijker geleverd kunnen worden.

Economie

De economische gevolgen van de corona- en Oekraïne-crisis zijn nog onzeker. Door de ruimharige overheidssteun tijdens corona is de werkloosheid en het aantal faillissementen opmerkelijk laag. Er zijn bedrijven in leven gehouden die in normale economische omstandigheden hadden moeten stoppen. Het aflopen van de steunmaatregelen zal gepaard gaan met herstructureringen, een toename van het aantal faillissementen (met name in sectoren als de horeca, cultuur, sport, recreatie) en een toename van de werkloosheid. De effecten van de Oekraïne-crisis (hoge energie-, grondstof- en voedselprijzen, vele vluchtelingen, economische recessie) kunnen de faillissementen, de werkloosheid en de woningtekorten vergroten.

De bescheiden bevolkingsgroei in Medemblik zal geen belangrijke impuls zijn voor meer verzorgende bedrijvigheid en banen. Terwijl de verwachte krimp van de beroepsbevolking, zonder goede beleidsmaatregelen, een rem zal zijn op de toename van het aantal banen in de stuwende en verzorgende bedrijvigheid. Daarbij heeft Medemblik wel de troefkaart dat er voldoende fysieke ruimte is voor bedrijvigheid. In vele gemeenten, vooral in Noord-Holland Zuid, is er door de sterke groei van het aantal woningen steeds minder ruimte voor bedrijvigheid. Het ontwikkelen van gemengde woon-werkmilieus zal deze troefkaart van Medemblik verder versterken. Wel blijft het verbeteren van de bereikbaarheid daarnaast een belangrijk aandachtspunt om economie van Medemblik te versterken. Als de werknemers er zijn en als er voldoende aandacht besteed wordt aan de arbeidsproductiviteitsontwikkeling (vernieuwen, innoveren, digitaliseren, investeren, opleiden, om-, bij- en herscholing en Leven Lang Ontwikkelen) kan Medemblik werkgemeente blijven. Maar deze toekomst is geen vanzelfsprekendheid.

Om de (lokale en regionale) economie te versterken, en de krimp van de potentiële beroepsbevolking minder een bottleneck te laten zijn, is het – naast het bovenstaande – van belang om de productiviteitsontwikkeling en de arbeidsparticipatie te vergroten. Het ondernemingsklimaat, het participatie- en het sociaal beleid, een betere werking van de arbeidsmarkt, gevarieerd en goed onderwijs en permanente educatie kunnen hier een bijdrage aan leveren.

Sociaal

Alle gemeenten moeten de vernieuwing, transformatie en innovatie in het sociale domein voortzetten. De belofte van de decentralisatie in 2015 is nog niet ingelost. Een belangrijke trend en opgave is om de zorg en ondersteuning voor de vergrijzende bevolking in wijk, buurt en kern goed te gaan regelen en organiseren. Met beter geschikte woningen (aanleunwoningen, knarrehoven, groepswoonvormen, zorghotelappartementen, e.d.), welzijnsvoorzieningen in wijk, buurt en kern (dagbesteding, 'huizen', 'kamers' en 'restaurants' in wijk en kern) en nieuwe vormen van zorg (bijvoorbeeld betaalbare 24/7 professionele beschikbaarheid van zorg en welzijn, poliklinieken geriatrie in de buurt, wijkklinieken acute ouderenzorg).

Voor Medemblik is het grip krijgen en houden op de kostenontwikkeling in het sociaal domein een belangrijke prioriteit. Daartoe neemt de gemeente allerlei maatregelen. Uit allerlei indicatoren (werkloosheid, bruto-arbeidsparticipatie, aantal huishoudens dat een beroep doet op zorg en ondersteuning, het aantal huishoudens met een stapeling van voorzieningen, het aantal bijstandsuitkeringen, het onbenutte arbeidspotentieel en eenzaamheid) blijkt dat de sociale problematiek in Medemblik niet enorm groot is. Ook de lasten per inwoner in het sociaal domein zijn vergeleken met de benchmarkgemeenten in Medemblik niet zeer hoog. In het licht van de krimpende beroepsbevolking is het wenselijk dat Medemblik het "onbenutte arbeidspotentieel" (3.600 inwoners, ongeveer 15 procent van de beroepsbevolking) beter weet te mobiliseren.

Op vele terreinen is een toenemende kansenongelijkheid zichtbaar. De coronacrisis heeft dat nog verder versterkt. Een toenemende kansenongelijkheid op de woningmarkt, in het onderwijs, op de arbeidsmarkt, in koopkracht (problematische schulden, armoede) en in gezondheid, levensverwachting en gezonde levensjaren. De verschillen op één domein hangen vaak samen met die op een ander domein. Daarbij is het onderwijs een belangrijke motor van kansenongelijkheid geworden. Vergeleken met vergelijkbare gemeenten is de kansenongelijkheid in Medemblik niet erg groot.

Veiligheid

Het aantal misdrijven per 10.000 inwoners is in Medemblik veel minder dan gemiddeld in de provincie Noord-Holland, in Nederland, in de gemeenten met tussen de 25.000 en 50.000 inwoners en in vele vergelijkbare gemeenten. Op een andere wijze gemeten, is de veiligheid in Medemblik veel beter dan gemiddeld in de provincie, in Nederland en in de gemeenten met tussen de 25.000 en 50.000 inwoners. De sociale veiligheid (index criminaliteit) is sinds 2014 met meer dan 30 procent verbeterd en vooral de veiligheidsgevoelens zijn in Medemblik sterk verbeterd.

Naast de relatief positieve ontwikkelingen voor wat betreft de traditionele, geregistreerde vormen van criminaliteit, is een zorgelijke ontwikkeling de toename van de cybergerelateerde criminaliteit en de ondermijning. Cyberaanvallen kunnen grote maatschappelijke en financiële gevolgen hebben en tot aanzienlijke reputatieschade leiden. De digitale dreiging heeft een permanent karakter gekregen met het risico van (grootschalige) uitval van digitale diensten, processen of systemen (meldkamers, water- en energiesystemen, liften, verkeersinformatie) en maatschappelijke ontwrichting. Het besef dat ondermijning een groot maatschappelijk probleem is, staat niet meer ter discussie; ook niet in Medemblik. Gemeten naar het aantal drugsdelicten is in Medemblik de ondermijning laag en is het aantal slachtoffers van online koop- en verkoopfraude in vergelijking met de benchmarkgemeenten eveneens laag. Maatschappelijke problemen die samenhangen met ondermijning zijn gevaarlijke drugslabs in woonwijken, drugsdumpingen in de natuur, exorbitante criminele winsten die worden witgewassen (o.a. door middel van louche ondernemingen), excessief geweld, zoals liquidaties en (vergis)moorden in de openbare ruimte, bedreigde burgemeesters, intimidatie en corruptie, het ronselen van kinderen op schoolpleinen voor druggerelateerde criminaliteit, ondernemers en agrariërs die onder druk worden gezet, et cetera. De urgentie om de ondermijning aan te pakken, is hoog.

Ruimte en wonen

In heel Nederland en ook in Medemblik zijn er tekorten op de woningmarkt. Een woningmarkt die, met steeds duurdere woningen, ook voor een tweedeling zorgt omdat de insiders profiteren en de outsiders de dupe zijn. Het huidige woningaanbod (oud en nieuw) sluit ook kwalitatief onvoldoende aan op de huidige en toekomstige vraag. Tegenwoordig zoeken vooral één- en tweepersoonshuishoudens naar een woning, terwijl zeventig procent van de woningen een gezinswoning is met een indeling die niet meer goed past bij de veranderende huishoudens. Alleenstaande ouderen zien geen aantrekkelijk aanbod en blijven te lang wonen in hun (te) grote eengezinshuis. Ook daardoor stagneert de doorstroming.

In de recente provinciale huishoudensprognose 2021 tot 2050 wordt in Medemblik een toename van 1.800 huishoudens verwacht de komende dertig jaar. Daarbij treedt een belangrijke verschuiving op in het type huishoudens. Het aantal eenpersoonshuishoudens neemt toe en het aantal paarhuishoudens neemt af. De provinciale prognose is dat Medemblik zo'n 1.530 woningen nodig heeft de komende drie decennia. Met een bouwspurt de komende jaren gaat Medemblik met harde en zachte plannen voorzien in deze woningbehoefte. Dit vergt wel een belangrijke ambtelijke inzet om op tijd de plannen bouwgeraad te hebben.

De grootste opgave waar Medemblik de komende decennia ook voor staat, is het vernieuwen, transformeren, beter benutten, verduurzamen en energieneutraal maken van de *bestaande* woningvoorraad. Dit maakt het – naast de nieuwbouw – mogelijk om nieuwe inwoners aan te trekken die naar Medemblik. De trek naar Medemblik wordt vooral verklaard omdat mensen vanuit elders (vooral uit de regio en uit Noord-Holland Zuid) er voor kiezen om in Medemblik te gaan wonen. De baan en het werken is een minder dominant motief om naar Medemblik. Tegelijkertijd moet de stroom uit Noord-Holland Zuid niet overdreven worden. Van de uitstroom uit Noord-Holland Zuid trekt de afgelopen tien jaar slechts vier procent naar Westfriesland.

De inwoners en toekomstige inwoners van Medemblik stellen steeds hogere eisen aan de kwaliteit van hun woon- en leefomgeving. Bij de hogere eisen horen rood, groen en blauw beter met elkaar verbinden, meer kwaliteit, meer variatie, meer gemengde woonwerk milieus, meer functiemenging en goede regionale voorzieningen en voorzieningen in de kern. Met de veelzijdigheid en de variatie in de vele kernen van Medemblik kan Medemblik in principe uitstekend inspelen om deze trend en ontwikkeling. Wel wordt steeds meer een aandachtspunt dat de vele claims zorgen voor grote druk op de schaarse ruimte ('niet alles past overal'). Daarom dient de beschikbare ruimte slimmer te worden gebruikt: met menging van functies, met volgtijdelijk en meervoudig gebruik, met intensivering en met diversificatie.

Bereikbaarheid en mobiliteit

De toename van de bevolking, het omvangrijke saldo van de buitenlandse migratie, de sterke toename van het aantal (eenpersoons)huishoudens, de groeiende groep vitale ouderen, de groei van de economie, de globalise-

ring en specialisatie (met vele gespecialiseerde toeleveranciers op soms grote afstand), bedrijven en supermarkten die niet of nauwelijks voorraden aanhouden en de toename van het aantal deeltijdbanen zorgt voor een groei van het aantal verplaatsingen. Aan de groei van de mobiliteit komt hierdoor voorlopig geen einde. In de verplaatsingen en de toename van het aantal verplaatsingen is de auto dominant.

De opgave voor de korte en lange termijn is het verbeteren van de samenhang tussen verstedelijking, infrastructuur en mobiliteit op vooral lokale en regionale schaal. In een toekomstbestendig mobiliteitssysteem staat de gebruiker centraal en is de impact op de leefomgeving minimaal. Het mobiliteitsbeleid dient erop gericht te zijn om meerdere maatschappelijke doelen (nabijheid van werk en voorzieningen, sociale cohesie, versterking economische structuur, het vergroten van de leefbaarheid) te realiseren en om het autogebruik terug te dringen. Het laatste is in Medemblik en Westfriesland geen eenvoudige opgave.

Duurzaamheid

De internationale en nationale akkoorden verplichten Nederland en ook Medemblik om de hoeveelheid CO₂ in 2030 met 55 procent (misschien zelfs 60 procent) te reduceren en met 100 procent in 2050 ten opzichte van 1990. De gemeente heeft een belangrijke rol in de energietransitie in de Gebouwde Omgeving. Van 2012 naar 2020 neemt de CO₂-uitstoot van woningen in Medemblik met 16 procent af. Dit is geen opmerkelijke prestatie. Dit is een geringere reductie dan gemiddeld in Nederland en in de RES-regio Noord-Holland Noord.

In 2019 (het laatst beschikbare jaar) is in Medemblik het percentage *hernieuwbare energie totaal* (warmte, elektriciteit, vervoer) 18 procent, het percentage *hernieuwbare elektriciteit* 27 procent en het percentage *hernieuwbare warmte* 20 procent. In de vergelijking met Nederland en vele vergelijkbare gemeenten zijn dit reeds hoge percentages. Toch zijn in de RES-regio en in Medemblik nog belangrijke stappen te zetten om de eigen, nationale en Europese doelstellingen in 2030 en 2050 te halen. Deze versnellingen en intensiveringen zijn in dit decennium nodig anders worden de doelstellingen voor de energietransitie, klimaatadaptatie, circulariteit en voedseltransitie onbereikbaar. Nu de plannen zijn gemaakt, komt het aan op daadkrachtige uitvoering. Daarbij moeten de klassieke ruimtelijke opgaven (stedelijke ontwikkeling, mobiliteit, natuur en landschap, ruimtelijke economie) regionaal verbonden worden met de duurzaamheidstransities (klimaatadaptatie, energietransitie, landbouwtransitie en circulaire economie).

De ingrijpende duurzaamheidstransities dwingen een groot aantal ongemakkelijke keuzes af, gaan gepaard met creatieve destructie, roepen allerlei weerstanden op en tasten gevestigde belangen aan. Dit noopt de overheden (in Medemblik en in Westfriesland) om vanuit het publieke belang een breed interventierepertoire in te zetten (vernieuwen, beschermen, bewaken, versterken, aanjagen, verdelen, compenseren, loslaten én radicaal doordrukken). Dit vergt krachtige bestuurders (nationaal, provinciaal, regionaal, gemeentelijk). Voor de ingrijpende transitie is het van belang om ook te beschikken over een aansprekend en motiverend toekomstbeeld en – verhaal, om veel ruimte te laten voor burgerinitiatieven en om inwoners te betrekken bij het nadenken over de toekomst, ze te confronteren met de dilemma's en hierin keuzes laten maken door middel van bijvoorbeeld burgerfora, preferenda en ontwerpateliers. Door meer ruimte te geven aan burgerinitiatieven en burgercoöperaties, burgers méér te betrekken bij de duurzaamheidsopgaven en burgers te laten delen in de opbrengsten van duurzame energie kan de polarisatie rond duurzaamheidsvraagstukken en de NIMBY-problematiek verminderen.

Bestuur

De taken waar de gemeenten voor staan nemen toe, worden steeds belangrijker en ook ingewikkelder. De gemeente is bijvoorbeeld in het sociale- en ruimtelijke domein en voor de energietransitie de belangrijkste overheid voor de burger geworden. Hoewel de taken voor gemeenten toenamen, belangrijker werden én ingewikkelder, zijn de budgetten niet meegegroeid. Bovendien gingen de decentralisaties in het sociaal domein gepaard met bezuinigingen. Dit leidde tot financiële tekorten op lokaal niveau. De ruimte om zelfstandig keuzes te maken, kwam daardoor onder druk te staan. De uitgaven voor 'bestuur en ondersteuning' per inwoner zijn in Medemblik het laagst van alle vergelijkbare gemeenten. Deze sobere begroting is mogelijk niet langer realistisch omdat de gemeentelijke organisatie niet in staat is om alle taken goed uit te voeren.

Mede vanwege de diverse incidenten (Belastingdienst, Toeslagenaffaire, UWV, CBR, e.d.) is er in toenemende mate aandacht voor het belang van de kwaliteit van de beleidsuitvoering en de menselijke maat. Gemeenten krijgen ook steeds vaker te maken te krijgen met incidenten en maatschappelijke onrust. De berichtgeving op sociale media jagen de maatschappelijke onrust aan, kunnen de zichtbaarheid van maatschappelijke onrust vergroten en kunnen het verlangen naar verbondenheid in allerlei bubbels ondersteunen. Voor het lokaal bestuur brengt dit nieuwe uitdagingen met zich mee voor het functioneren van de democratie, het handhaven van de rechtsorde, het zorgen voor vertrouwen in het bestuur en het versterken van de verbondenheid tussen de Medemblikkers.

In toenemende mate groeit het besef dat alléén door interbestuurlijke samenwerking en de samenwerking met de maatschappelijke partners de grote maatschappelijke opgaven (energietransitie, woningbouwopgave, werklocaties, betere werking arbeidsmarkt, transitie naar een circulaire economie, etc.) doelmatig en effectief aangepakt kunnen worden. Dit besef is ook aanwezig in Medemblik. Tot nu toe laten de overheden (Rijk, provincie, gemeenten) belangrijke steken vallen in de opgavegerichte samenwerking. Doelen worden niet altijd gezamenlijk opgesteld, noodzakelijke spelers worden niet betrokken, er is geen regie en er is bijna altijd onduidelijkheid over de financiën en instrumentatie. Medemblik en de Westfriese gemeenten kunnen aan deze geleerde lessen in Nederland voor de nieuwe bestuursperiode conclusies verbinden.

Deel 2: Enkele aandachtspunten voor de nieuwe bestuursperiode in Medemblik

Vanuit de trends, ontwikkelingen en opgaven voor Medemblik kunnen enkele aandachtspunten aangereikt worden die mogelijk nuttig zijn voor het nieuwe bestuursakkoord, het uitvoeringsprogramma van het nieuwe bestuursakkoord en voor de Omgevingsvisie. De aandachtspunten zijn geordend naar:

- een aantrekkelijke gemeente zijn en blijven;
- beter benutten van de economische kansen en het afwenden van de bedreigingen;
- aandachtspunten voor het sociaal domein;
- streven naar een gezonde gemeente;
- verder versnellen en intensiveren van de duurzaamheidstransities.

Een aantrekkelijke gemeente zijn en blijven

- focus op toekomstbestendige aantrekkelijke woon-, werk- en leefmilieus;
- benut de bestaande woningen beter;
- meer integraal, vraaggestuurd en adaptief ontwikkelen en transformeren.

Beter benutten van de economische kansen en afwenden van de bedreigingen

- vooral de arbeidsproductiviteit bepalend voor de economische groei;
- het vergroten van het arbeidsaanbod;
- de ontwikkeling van een stevige *human capital* agenda vanuit een publieke rol en verantwoordelijkheid;
- deeltijdwerkers stimuleren om méér uren te gaan werken;
- actieve ouderen beter benutten, vermindert de nadelige gevolgen van de krimpende beroepsbevolking;
- een steviger arbeidsmarktbeleid;
- stimuleren van het ondernemerschap;
- goed onderwijs, om-, bij-, herscholing en Leven Lang Ontwikkelen.

Aandachtspunten voor het sociaal domein

- een scherpere focus en selectie, vooral in de jeugdzorg;
- de vergrijzing en de toenemende zorg- en ondersteuningsvraag van ouderen in wijk, buurt en kern.

Streven naar een gezonde gemeente

- de metafoer van de bal, de berg en vier vrienden;
- het bevorderen van de positieve gezondheid als uitgangspunt;
- leefomgeving niet altijd voldoende gezond voor de inwoners;

- verkleinen van de gezondheidsverschillen met structurele ingrepen (vergroten bestaanszekerheid, verminderen armoede en schuldenproblematiek), verbeteringen in de leefomgeving (o.a. verminderen luchtverontreiniging, meer groen, recreatiemogelijkheden) en leefstijlveranderingen;
- de (ervaren) gezondheid correleert met het betrokken voelen en vertrouwen hebben in de samenleving.

Verder versnellen en intensiveren van de duurzaamheidstransities

- voor de versnellingen en intensiveringen in de duurzaamheidstransitie is een leidende rol van de overheid noodzakelijk;
- benut tegelijkertijd maximaal de ideeën en ambities van bewoners;
- nog maar een beperkt aantal nieuwe circulaire producten, diensten en business modellen;
- een breed palet aan nieuwe instrumenten nodig om de circulaire transitie te doen slagen;
- beter verbinden van de vier duurzaamheidstransities.

Inleiding

Aanleiding

De gemeente Medemblik heeft Platform31 gevraagd om vanuit haar kennis van landelijke trends, ontwikkelingen, opgaven en uitdagingen die op de gemeenten afkomen voor Medemblik een maatwerktrendstudie te maken. Welke trends, ontwikkelingen en opgaven zijn in het bijzonder voor Medemblik van belang? Wat is de betekenis van de trends en ontwikkelingen voor Medemblik en de regio? Daarbij wordt Medemblik vergeleken met vergelijkbare gemeenten. Uit de trends, ontwikkelingen, opgaven en de kenmerken van Medemblik in de vergelijking met benchmarkgemeenten vloeien handelingsperspectieven die passen bij de opgaven van Medemblik. De reflectie over de handelingsperspectieven kan een inspiratiebron vormen voor de nieuwe bestuursperiode in Medemblik.

Basis voor de maatwerktrendstudie voor Medemblik

Platform31 heeft voor alle G40 en M50-gemeenten een algemene trendstudie gemaakt *Herstel en perspectief in tijden van transitie. Stedelijke trends en opgaven voor 2022 e.v.* In acht thematische hoofdstukken (demografie, economie, sociaal, veiligheid, ruimte en wonen, mobiliteit, duurzaamheid en bestuur) zijn de belangrijkste trends en ontwikkelingen voor de gemeenten beschreven en de opgaven, kansen, denk- en oplossingsrichtingen waar men over na kan denken om in te spelen op de trends en ontwikkelingen.¹ In het verlengde van onze algemene trendstudies voor gemeenten uit 2017 zijn in de afgelopen vier jaar voor dertig steden, gemeenten en regio's in het hele land maatwerktrendstudies verricht en ook in het verlengde van de jongste trendstudie (juli 2021) zijn er worden twaalf maatwerktrendstudie gemaakt. Vele van deze trendstudies maken onderdeel uit van de overdrachtsdossiers die gemaakt zijn voor de politieke partijen die ná de verkiezingen een nieuw college gaan vormen.

Benchmarking van Medemblik

De landelijke trends en opgaven worden voor Medemblik mede verbijzonderd door Medemblik te vergelijken met vergelijkbare gemeenten. In de bekostiging door het rijk van de gemeenten wordt rekening gehouden met de zwaarte van de gemeentelijke taken voor elke gemeente. Gemeenten met een gelijke zwaarte van gemeentelijke taken kunnen derhalve gekozen worden als vergelijkbare gemeenten voor Medemblik. De zwaarte van de gemeentelijke taken wordt door het ministerie van BZK bepaald aan de hand van de twee indicatoren: 'sociale structuur' en 'centrumfunctie'. Elke Nederlandse gemeente wordt met een vierdeling gekenmerkt qua sociale structuur (zwak, matig, redelijk of goed) en qua centrumfunctie (sterk, redelijk, weinig of zonder). Medemblik heeft de zwaarte van gemeentelijke taken die hoort bij een *redelijke sociale structuur* en *weinig centrumfunctie*. Vergelijkbare gemeenten – met tussen de 35.000 en 60.000 mensen met ongeveer een zelfde zwaarte van gemeentelijke taken, die weinig stedelijk zijn en die niet nabij een grote stad liggen (zoals bijvoorbeeld gemeente De Bilt) zijn: Dronten, Krimpenerwaard, Lingewaard, Montferland, Noordoostpolder, Oude IJsselstreek, Overbetuwe en Schagen. Daaraan worden toegevoegd de regio (Kop van Noord-Holland), de provincie Noord-Holland, Nederland en soms – afhankelijk van de gebruikte bron – de gemiddelde scores van alle gemeenten die evenals Medemblik weinig stedelijk zijn en de gemiddelde scores van alle gemeenten met tussen de 25.000 en 50.000 inwoners.

Door deze invalshoek te kiezen, is de trendstudie van Medemblik complementair aan de trendstudie van Westfriesland.² In de Westfriese trendstudie zijn de Westfriese gemeenten (Drechterland, Enkhuizen, Hoorn, Koggenland, Medemblik, Opmeer en Stede Broec) met elkaar vergeleken. In de Westfriese trendstudie zijn de indicatoren van de afzonderlijke gemeenten ook gebruikt om de (gewogen) indicator voor de regio Westfriesland te berekenen. Voor Medemblik is het nuttig om naast de trendstudie voor Medemblik de Westfriese trendstudie te gebruiken. In de Westfriese trendstudie zijn voor dezelfde indicatoren als zijn gebruikt in deze trendstudie de ken-

---

¹ Koos van Dijken en Ruud Dorenbos (red.), *Herstel en perspectief in tijden van transitie. Stedelijke trends en opgaven voor 2022 e.v.*, Platform31, Den Haag, juli 2021, blz. 32.

² Koos van Dijken, *Trends en opgaven voor de Westfriese gemeenten 2022, e.v.*, Platform31, Den Haag, maart 2022.

merken van alle Westfrieze gemeenten opgenomen. Met de Westfrieze trendstudie kan Medemblik zich vergelijken met Drechterland, Enkhuizen, Hoorn, Koggenland, Opmeer, Stede Broec en het (gewogen) gemiddelde van alle Westfrieze gemeenten.

Leeswijzer

In deel 1 van de trendstudie zijn de trends, ontwikkelingen en opgaven beschreven op acht thema's: demografie, economie, sociaal, veiligheid, ruimte en wonen, bereikbaarheid en mobiliteit, duurzaamheid en bestuur. Deel 1 bevat de belangrijkste bevindingen uit de algemene trendstudie en de duiding hiervan voor Medemblik. Hierbij wordt mede gebruik gemaakt van vergelijkende statistieken uit openbaar toegankelijke bronnen. Voor zover gebruik gemaakt wordt van prognoses zijn deze uiteraard met onzekerheden omgeven. De onzekerheden zullen aangegeven worden zodat in het beleid met de onzekerheden rekening gehouden kan worden.

In deel 2 worden als aandachtspunten de mogelijke handelingsperspectieven aangereikt op de diverse inhoudelijke thema's. De aandachtspunten vormen een breed palet aan opties waarover in de beleidsvoorbereiding en door het college en de raad over nagedacht kan worden in en voor de nieuwe bestuursperiode. Deel 2 is ook uitgewerkt als gedeeltelijke input voor de Omgevingsvisie.

Deel 1: Trendstudie Medemblik

1 Demografie

Demografische trends en ontwikkelingen in Nederland

Bevolkingsgroei en verstedelijking de komende dertig jaar

Op basis van de bevolkingsprognose 2020-2070 van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) blijft de bevolking van Nederland de komende vijftig jaar groeien. De groei van de bevolking slaat vooral neer in de grotere steden. De verstedelijking in Nederland zet door.³

De Nederlandse bevolking is de afgelopen twintig jaar met 1½ miljoen inwoners gegroeid, van wie 96 procent – inclusief de tweede generatie (vaak in Nederland geboren) – een migratieachtergrond heeft.⁴ Migranten vestigen zich vaak in de grotere steden. In de (grote) steden zijn de banen (vaak laaggeschoold) en daar kunnen de migranten terugvallen op reeds gevestigde migrantengemeenschappen (en relatief veel landgenoten) die hen helpen bij allerlei praktische zaken.⁵

Uit de scenario's van het CBS en het NIDI komt naar voren dat het aantal inwoners in Nederland in 2050 kan variëren van 17,4 miljoen inwoners (in geval van een laag geboortecijfer, stagnerende levensverwachting en afnemende migratie) tot 21,8 miljoen inwoners (in geval van een stijgend geboortecijfer, een stijgende levensverwachting en een toenemend migratiesaldo).⁶ Hoeveel mensen er over drie decennia in Nederland zullen wonen, zal deels het gevolg zijn van gevoerd beleid.⁷

Om vestiging en vertrek adequaat te kunnen beïnvloeden, dienen gemeenten en regio's goed in beeld te hebben hoe aantrekkelijk men is voor de huidige inwoners en voor eventueel toekomstige inwoners in de verschillende levensfasen en soort huishoudens. Wat zijn bijvoorbeeld de oorzaken van vertrek en vestiging in de eigen gemeente of regio? Deze informatie is onontbeerlijk om tot goed beleid te komen. Als er bijvoorbeeld voor potentiële nieuwkomers geen aantrekkelijk woningaanbod is, als er voor jonge gezinnen met kinderen geen goede onderwijsvoorzieningen op korte afstand beschikbaar zijn of als er voor starters op de woningmarkt geen betaalbare woningen zijn dan ligt een vertrekoverschot eerder voor de hand dan een vestigingsoverschot. Voor een positief binnenlands migratiesaldo moet de gemeente voldoende aantrekkelijk zijn (gevraagde woningen, woon-, leef- en werkmilieus, voorzieningen en/of banen). Dit wordt des te belangrijker omdat de krimpende beroepsbevolking het voor het kiezen heeft en zal kiezen (het zogenaamde “werken volgt wonen” dat nu al het patroon is in de Randstad).

De bevolkingsgroei stimuleert de ontwikkeling van de verzorgende bedrijvigheid en banen

De toename van de bevolking is een belangrijke determinant voor de economische perspectieven van een regio en gemeente. Ten eerste omdat een toename van de bevolking zorgt voor een toename van de verzorgende bedrijvigheid (detailhandel, kappers, advocaten, recreatie, sport, e.d.). Ten tweede omdat de ontwikkeling van de beroepsbevolking bepalend is of allerlei producten en diensten gemaakt en geleverd kunnen worden. Ten derde omdat de samenstelling van de bevolking verandert (jongeren, inwoners in de actieve levensfase, actieve ouderen en oude ouderen die behoefte hebben aan zorg en ondersteuning). Dit verandert eveneens de vraag naar goederen en diensten en kan – bij ontgroening en een afname van de inwoners in de actieve levensfase – invloed hebben op ondernemerschap, vernieuwing en innovatie.

³ Jan Latten, “Randstad versus Randland, twee waarheden”, in: *Stadszaken: Dagelijks nieuws over de fysieke leefomgeving*, 24 februari 2020.

⁴ CBS, *Prognose: Bevolking blijft komende 50 jaar groeien*, Nieuwsbericht, 16 december 2020.

⁵ Arjen Leerkes en Peter Scholten, *Landen in Nederland. De vluchtelingenstroom in integratieperspectief*, Rotterdam, 11 februari 2016.

⁶ NIDI en CBS, *Bevolking 2050 in beeld. Drukker, diverser en dubbelgrijs*. Deelrapport Verkenning Bevolking 2050, Den Haag, 7 juli 2020.

⁷ Jan Latten, “Bevolkingspolitiek als verkiezingsthema”, 7 juli 2020, in: *Stadszaken, Dagelijks nieuws over de fysieke leefomgeving*, 7 juli 2020; Frank Kalshoven, “Instrumenten van bevolkingspolitiek. Die studie zou ik graag lezen”, in: *De Volkskrant*, 10 juli 2020.

Groei, stagnatie of krimp van de beroepsbevolking cruciaal voor de economische groeiperspectieven

De krimp van de potentiële beroepsbevolking bedreigt de economische ontwikkeling in vele steden en regio's. In heel Nederland neemt de potentiële beroepsbevolking (15 tot 75 jaar) de komende vijftien jaar met 200.000 personen af en de komende dertig jaar met iets meer dan een ½ miljoen personen. In 31 van de 40 Nederlandse regio's krimpt de potentiële beroepsbevolking.⁸ De krimp van de (potentiële) beroepsbevolking wordt voor Nederland en voor vele gemeenten en regio's een geheel nieuwe ontwikkeling na een decennialange toename van de beroepsbevolking. Deze toename van de beroepsbevolking heeft de economische ontwikkeling de afgelopen decennia mede gestimuleerd. Deze stimulans gaat wegvallen.

Hoezeer de verwachte ontwikkeling van de potentiële beroepsbevolking en de krimp van de beroepsbevolking bepalend is voor de economische ontwikkeling blijkt onder andere uit de verkenning van het Centraal Planbureau voor de komende kabinetsperiode 2022 tot 2026. In de huidige regeerperiode daalt de bevolking van 15 tot 75 jaar voor het eerst sinds decennia. Dankzij een groeiende arbeidsparticipatie neemt het arbeidsaanbod naar verwachting nog wel iets toe met zo'n 135.000 mensen in de komende vier jaar. Als gevolg van de toenemende zorguitgaven zijn er aan het einde van de volgende kabinetsperiode echter evenveel mensen méér nodig in de zorg dan het arbeidsaanbod toeneemt. Bij ongewijzigd beleid zijn in allerlei publieke sectoren (zorg, onderwijs, politie, gemeenten, e.d.) en in de marktsector geen of te weinig extra arbeidskrachten beschikbaar om te voorzien in de vervanging en om te kunnen groeien. Bovendien zullen de vele miljarden die extra uitgetrokken worden om meer woningen te bouwen, om de duurzaamheidstransitie een stimulans te geven, om het onderwijs te verbeteren, voor het Nationale Groeifonds, etc. deels niet besteed kunnen worden omdat de mensen er niet (meer) zijn.⁹

Migratie vanuit buitenland belangrijkste oorzaak bevolkingsgroei

De bevolkingsgroei van de afgelopen twintig jaar in Nederland is in belangrijke mate toe te schrijven aan een positief buitenlands migratiesaldo (arbeidsmigranten, kenniswerkers, studenten en asielmigranten). Ook in de komende drie decennia zal de verwachte bevolkingsgroei in Nederland voor 83 procent zijn toe te schrijven aan een positief buitenlands migratiesaldo en voor 17 procent aan de natuurlijke aanwas. In het licht van de krimpende beroepsbevolking lijkt het logisch om de grenzen wijd open te zetten voor arbeidsmigranten om de economische ontwikkeling mogelijk te blijven maken. Toch is de vraag of dit de meest wenselijke ontwikkelrichting is. Indien de komende vijftien tot dertig jaar de buitenlandse migratie zo omvangrijk blijft als de afgelopen jaren vóór de coronacrisis dan worden de opgaven van gemeenten op het gebied van woningtekorten, infrastructuur, verkeersdrukte, voorzieningen, milieuproblemen en duurzame energie véél groter dan nu vanuit wordt gegaan. Bovendien maakt de economische afhankelijkheid van buitenlandse arbeidsmigranten de regionale economie kwetsbaar. Van vandaag op morgen kunnen de stromen arbeidsmigranten zich verleggen. De uitbraak van de coronapandemie – en het vertrek van vele arbeidsmigranten naar hun herkomstland en familie – heeft dat recentelijk weer eens onder de aandacht gebracht. Vele arbeidsmigranten komen bovendien uit Midden- en Oost-Europese landen. De beroepsbevolking krimpt in deze landen nog veel sterker dan in Nederland zodat ook om

---

⁸ De meest recente bevolkingsprognose 2022 – 2070 van het Centraal Bureau voor de Statistiek is nog niet regionaal verbijzonderd. Dat zal in de loop van dit jaar gebeuren. In de (oude) regionale bevolkingsprognose 2020 tot 2050 – die in deze trendstudie wordt gebruikt – is de omvang van de leeftijdsgroep van 20 tot 65 jaar in Nederland respectievelijk 10.030.600 personen (2030), 9.640.300 personen (2040) en 9.805.700 personen (2050). Hierop is de conclusie gebaseerd dat de komende dertig jaar de potentiële beroepsbevolking met ½ miljoen personen daalt. In de meest recente bevolkingsprognose 2022 tot 2070 is de verwachte omvang van de leeftijdsgroep van 20 tot 65 jaar in Nederland respectievelijk 10.452.966 personen (2030), 10.319.668 personen (2040) en 10.656.503 personen (2050). De verwachting is dat er 850.803 personen méér zullen zijn in 2050 in de meest recente landelijke prognose (2022-2070) ten opzichte van de regionale prognose (2020-2050). Als de nieuwe regionale prognose beschikbaar komt, zal dit hogere aantal in de leeftijdsgroep 20 tot 65 jaar ook doorwerken in de nieuwe raming van de potentiële beroepsbevolking (15 tot 75 jaar) in diverse gemeenten en regio's. Wat de verwachte doorwerking in Medemblik zal zijn, is momenteel nog onbekend.

⁹ Centraal Planbureau, *Verkenning Middellangetermijn 2022-2025*, CPB Raming, november 2019. De SER liet recentelijk zien dat er in 2022 naar verwachting al 80.000 zorgmedewerkers te weinig zullen zijn. Er werken nu 1,4 miljoen mensen in de zorg. In 2040 zijn er meer dan twee miljoen medewerkers nodig. Sociaal-Economische Raad (SER), *Zorg voor de toekomst. Over de toekomstbestendigheid van de zorg*, Verkenning 20/02, Den Haag, juni 2020; Mathijs Bouman, "Eindelijk geld voor nieuw kabinetsbeleid, maar nu zijn de mensen op", in: *Het Financieele Dagblad*, 25 september 2021, blz. 39.

die reden een sterke economische afhankelijkheid van de arbeidsmigranten uit deze landen geen duurzaam ontwikkelmodel kan zijn.¹⁰

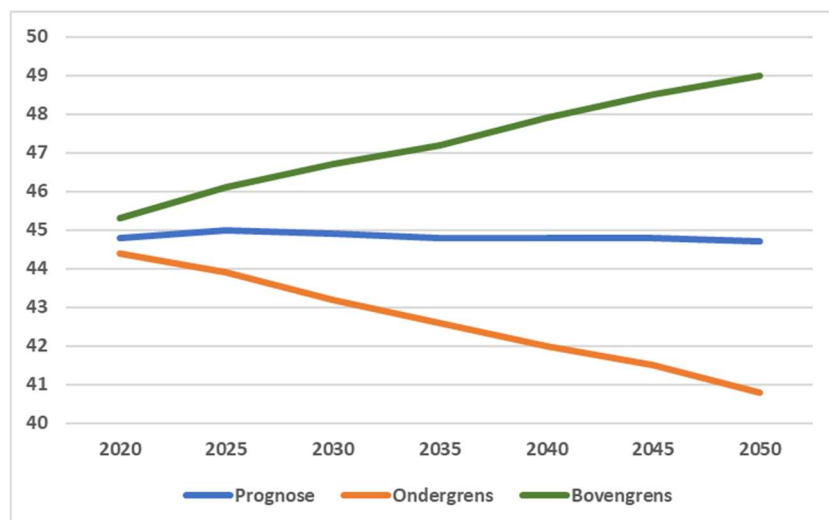
Om de personeelstekorten aan te pakken, kan ook naar andere oplossingen gekeken worden. Oplossingen die een aantal structurele zwaktes van de Nederlandse economie aanpakken. De arbeidsproductiviteit laat al decennialang een dalende trend zien, de arbeidsparticipatie is in andere Europese landen hoger, er werken nergens zo veel mensen in deeltijd als in Nederland en er staan nog veel mensen aan de kant die graag zouden willen werken. Als gemeenten, de arbeidsmarkregio's, bedrijven en maatschappelijke organisaties er niet in slagen de arbeidsproductiviteit en de arbeidsparticipatie aanzienlijk te verhogen dan worden de economische ontwikkelingen, de innovatie, vernieuwing, duurzaamheidstransities en bijvoorbeeld het bouwen van meer woningen aanzienlijk gehinderd. Door juist niet in te zetten op nieuwe arbeidsmigranten wordt meer creativiteit gevraagd om tot een stijgende arbeidsproductiviteit en arbeidsparticipatie te komen. Een krappere arbeidsaanbod zal bovendien leiden tot stijgende lonen en betere arbeidsvoorwaarden. Dat leidt, in lijn met het WRR-advies, tot 'goed werk voor iedereen'.¹¹

Demografische trends en ontwikkelingen in Medemblik

Bevolkingsontwikkeling Medemblik met onzekerheid omgeven

Natuurlijk is elke bevolkingsraming met onzekerheden omgeven. De belangrijkste onzekerheden zijn de mate van buitenlandse en binnenlandse migratie voor Medemblik (vooral de mogelijke overloop uit de Metropoolregio Amsterdam) en de omvang van het woningbouwprogramma. Het CBS publiceert ook een bandbreedte van de bevolkingsprognose. Dit is nuttig als waarschuwing dat de uitkomst van de prognose geen zekerheid is. In de regionale bevolkingsprognose van het CBS/PBL bestaat de prognose voor Medemblik uit een nagenoeg stabiele bevolkingsontwikkeling. Bij de benedengrens neemt de bevolking van Medemblik af tot 40.800 inwoners in 2050. Bij de bovengrens neemt de bevolking toe tot 49.000 inwoners in 2050 (figuur 1).

Figuur 1: Prognose ontwikkeling bevolking 2020-2050 in Medemblik (2020 = 100)

Bron: CBS – Statline (bevolkingsprognose)

¹⁰ De bevolking tussen de 20 en 65 jaar krimpt tussen 2020 en 2060 naar verwachting met 41 procent (in Litouwen), 40 procent (in Bulgarije), 39 procent (in Letland), 36 procent (in Kroatië), 36 procent (in Polen), 32 procent (in Roemenië), 29 procent (in Hongarije), 27 procent (in Slovenië) en 13 procent (in Nederland). Mathijs Bouman, "De belangrijkste economische grafiek gaat over vergrijzing", in: *Het Financieele Dagblad*, 11 december 2021.

¹¹ Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), *Het betere werk. De nieuwe maatschappelijke opdracht*, Den Haag, 2020.

De meest recente bevolkingsraming 2022 tot 2070 van het CBS – die nog niet regionaal is verbijzonderd – verwacht in 2050 ongeveer 850.000 inwoners méér in Nederland dan in de prognose die in figuur 1 en figuur 2 is gebruikt. De komende regionale verbijzondering van deze recente bevolkingsprognose zal ook zijn invloed hebben op de geraamde bevolkingsontwikkeling in Medemblik en Westfriesland. In welke mate is nu nog niet bekend.¹² De extra bevolkingsgroei uit de nationale raming 2022 tot 2070 is al verwerkt in de nieuwe provinciale prognose van de Sector Onderzoek & Informatie van de provincie Noord-Holland voor de gemeenten en regio's in Noord-Holland. Deze hogere bevolkingsgroei zorgt voor een jongere bevolking, een grotere beroepsbevolking en meer gezinnen met kinderen.¹³

De verwachte bevolkingsontwikkeling verklaart door het saldo van de binnenlandse migratie

Van 1990 tot 2020 groeide gecumuleerd de bevolking in Medemblik met 1.454 inwoners door de natuurlijke aanwas (meer geboortes dan sterftes), met 1.724 inwoners door een positief saldo van de *buitenlandse* migratie (meer immigratie dan emigratie) en met 972 inwoners door het positieve saldo van de *binnenlandse* migratie (meer mensen die uit andere gemeenten naar Medemblik verhuizen dan Medemblikkers die verhuizen naar andere gemeenten).¹⁴ De bevolking groeide in Medemblik derhalve de afgelopen dertig jaar voor 35 procent door de natuurlijke aanwas, voor 42 procent door het saldo van de *buitenlandse migratie* en voor 23 procent door het saldo van de *binnenlandse migratie*. De buitenlandse migratie is de afgelopen dertig jaar een belangrijke factor voor de bevolkingsontwikkeling in Medemblik. Dit maakt ook Medemblik kwetsbaar voor veranderende migratiestromen. Het positieve saldo van de binnenlandse migratie in de Medemblik duidt er op dat de Medemblik voldoende aantrekkelijk was om naar toe te verhuizen. Dat kon diverse redenen hebben: voldoende woningen, voldoende werk, voldoende aantrekkelijke woon-, werk- en leefomgevingen en/of geen betere alternatieven in andere gemeenten.

In de recente prognose van de provincie Noord-Holland is de komende dertig jaar over alle jaren opgeteld voor Medemblik de natuurlijke aanwas naar verwachting negatief (-/ 2.480 inwoners), het saldo van de binnenlandse migratie enigszins positief (+ 580 inwoners) en het saldo van de buitenlandse migratie sterk positief (+ 3.410 inwoners). De saldi van de migratie (binnenlands en vooral buitenlands) zijn voldoende om de negatieve natuurlijke aanwas te compenseren zodat de bevolking in Medemblik naar verwachting de komende dertig jaar met 3,3 procent toeneemt. De verwachte negatieve natuurlijke aanwas de komende dertig jaar (meer sterftes dan geboorten) is redelijk zeker. Doordat ouderen weinig verhuizen of migreren, woont bijna iedereen die de komende decennia komt te overlijden, nu al in de gemeente waar dit gaat gebeuren. Ook in Medemblik is de natuurlijke aanwas hierdoor met een grote mate van zekerheid te voorspellen.¹⁵ Deze zekerheid is er veel minder voor de veronderstelde ontwikkeling van de binnenlandse en buitenlandse migratie. Door het kwantitatieve belang van de buitenlandse migratie voor Medemblik is de gemeente en zijn de ondernemers tegelijkertijd (economisch) kwetsbaar voor veranderende migratiestromen.

Om Medemblik te kunnen vergelijken met de geselecteerde benchmarkgemeenten in het hele land wordt ook gebruik gemaakt van de regionaal verbijzonderde nationale prognose van het CBS/PBL. In deze prognose – die de bevolkingsgroei nog onderschat – wordt voor Medemblik de komende dertig jaar een negatieve natuurlijke aanwas verwacht van -/ 700 inwoners, een sterk positief saldo van de buitenlandse migratie van 1.500 inwoners en een negatief saldo van de binnenlandse migratie van -/ 900 inwoners.¹⁶ Het negatieve binnenlandse migratiesaldo duidt er op dat Medemblik naar verwachting minder aantrekkelijk wordt om naar toe te verhuizen of er zijn naar verwachting onvoldoende aantrekkelijke woningen om naar toe te verhuizen of andere gemeenten bieden aantrekkelijker woon-, werk- en leefomgevingen.

---

¹² Zie voetnoot 8.

¹³ Provincie Noord-Holland, *Prognose Noord-Holland 2021-2050. Bevolking, huishoudens en woningbehoefte*, Sector Onderzoek & Informatie, 17 november 2021.

¹⁴ CBS – Statline: bevolkingsontwikkeling.

¹⁵ Provincie Noord-Holland, *Prognose Noord-Holland 2021-2050. Bevolking, huishoudens en woningbehoefte*, Sector Onderzoek & Informatie, 17 november 2021, blz. 17.

¹⁶ CBS – Statline: regionale prognose 2020-2050, bevolkingsontwikkeling.

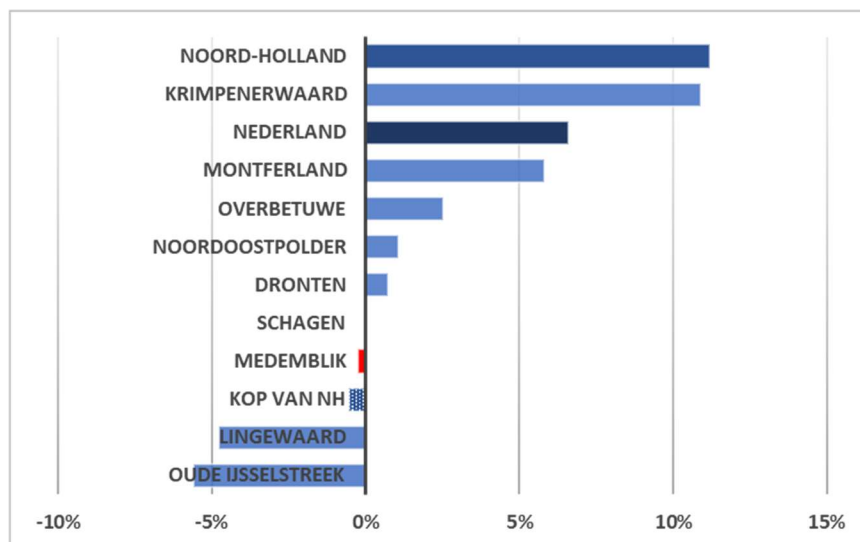
Corona als gamechanger en grotere trek uit de MRA

De bevolking in Nederland groeit momenteel sterk en een groot deel van deze groei komt vooral in de grote steden en stedelijke gebieden terecht. De bevolking klontert in bestaande groeipolen.¹⁷ Recent zijn er, versterkt door de gevolgen van de coronacrisis, berichten over een toenemende vraag naar landelijk wonen. Cijfers van makelaars laten zien dat de vraag naar woningen het laatste jaar is veranderd. De vraag is toegenomen naar ruimere woningen, met voldoende buitenruimte, en die mogen verder weg gelegen zijn van de werkplek in de Randstad. Door corona is van 20 procent van de mensen de woonwensen verandert. Zij willen meer ruimte om de woning en zij willen een extra kamer om thuis te kunnen werken. Tot drie jaar geleden was er een trek naar de Randstad. Dat is inmiddels omgeslagen. Mensen gaan naar een gebied rond Ede en Wageningen, naar Zwolle, naar Deventer. Zij stemmen met de voeten. Zij gaan niet in een appartement van 40 m² zitten voor 1.000 euro per maand. Als het enigszins kan, proberen ze het steeds vaker elders.¹⁸ In welke mate Medemblik hiervan ook de gevolgen ondervindt en gaat ondervinden, is nog onzeker. Uit het vertrek uit Noord-Holland-Zuid de afgelopen tien jaar blijkt dat slechts 4 procent verhuist naar Westfriesland. De belangrijkste bestemmingen voor de vertrekkers uit Noord-Holland-Zuid zijn Zuid-Holland (24 procent), de provincie Utrecht (19 procent), Flevoland (12 procent) en overig Nederland (31 procent).¹⁹

Beperkte toename van de bevolking in Medemblik verwacht

In de recente provinciale prognose, waarbij rekening is gehouden met de extra bevolkingsgroei, neemt de bevolking van Medemblik toe van 45.190 inwoners in 2020 naar 46.695 inwoners in 2050; een verwachte groei van 3,3 procent.²⁰ In de regionaal verbijzonderde nationale prognose kan de verwachte ontwikkeling van Medemblik vergeleken worden met die van de vergelijkbare gemeente. Voor Medemblik (en de andere gemeenten) onderschat deze nationale prognose de bevolkingsgroei. In deze prognose van het CBS/PBL blijft voor de komende dertig jaar de bevolking van Medemblik stabiel. Van 44.800 inwoners in 2020 naar 44.700 inwoners in 2050; een afname met naar verwachting honderd inwoners; een afname met 0,2 procent (figuur 2).

Figuur 2: Prognose ontwikkeling bevolking 2020-2050 in procenten in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

Bron: Bevolkingsprognose 2020-2050, CBS/PBL - Statline

¹⁷ Jan Latten, "Randstad versus Randland, twee waarheden", in: *Stadszaken: Dagelijks nieuws over de fysieke leefomgeving*, 24 februari 2020.

¹⁸ Wim Derksen, *Er moet echt heel veel worden gebouwd (gesprek met Peter Boelhouwer)*, blog Wim Derksen, 18 oktober 2021; CBS, *Meer verhuizingen naar regio's buiten de Randstad*, 24 februari 2021.

¹⁹ Provincie Noord-Holland, *Prognose Noord-Holland 2021-2050. Bevolking, huishoudens en woningbehoefte*, Sector Onderzoek & Informatie, 17 november 2021, blz. 23.

²⁰ Deze verwachte toename van de bevolking in Medemblik in de provinciale prognose de komende dertig jaar (+ 3,3 procent) is aanzienlijk hoger dan de regionale bevolkingsprognose van het CBS/PBL (-/ 0,2 procent).

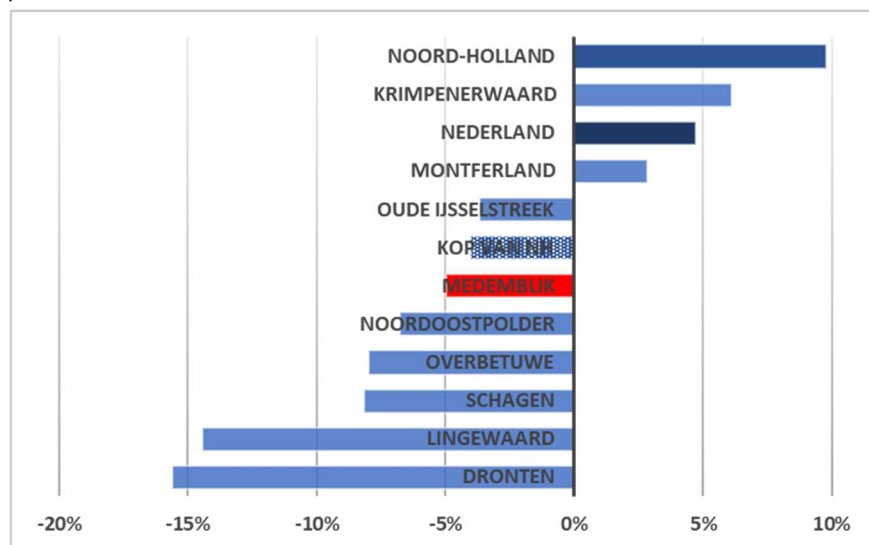
Elke bevolkingsraming is met onzekerheden omgeven. De belangrijkste onzekerheden zijn de mate van buitenlandse en binnenlandse migratie voor de gemeenten en de snelheid en mate waarin de woningbouwprogramma's uitgevoerd kunnen worden. Buitenlandse migratie is lastig voorspelbaar en kleine veranderingen in gedrag (verhuisvoorkeuren, kinderen die langer thuis blijven wonen, geboorte en sterfte, vrouwen die later kinderen krijgen, huishoudensgrootte, woningbezetting, net-werkenden die met vrienden een huis delen, het aantal tweede en derde huizen, etc.) hebben op termijn grote invloed op de omvang en samenstelling van de bevolking en de huishoudens. Naast de onzekerheden over de omvang van de binnenlandse en buitenlandse migratie zijn ook de aannames over de verwachte ontwikkeling van de huishoudensverdunding van belang.²¹

Ontgroening in Medemblik

Voor de toekomst moet Medemblik rekening houden met afname van het aantal kinderen en jongeren (figuur 3). Het aantal kinderen en jongeren (0-20 jaar) neemt in de CBS/PBL prognose naar verwachting af van 10.100 in 2020 tot 9.600 in 2050; een afname van vijf procent. Ook in de provinciale bevolkingsprognose neemt het aantal jongeren in Medemblik de komende dertig jaar naar verwachting af.²²

Kwantitatief is er de komende jaren derhalve in Medemblik geen grote druk op de voorzieningen voor kinderen en jongeren. De prognose voor de ontgroening in Medemblik is ook de prognose voor vele gemeenten in Nederland. De ontgroening kan allerlei negatieve consequenties hebben voor de dynamiek, vernieuwing, innovatie en het ondernemerschap. Ook kan bij een sterke toename van het aantal ouderen en een afname van het aantal jongeren de cultuur in de gemeente meer gericht worden op het behoud van de status quo en minder op vernieuwing en aanpassing.

Figuur 3: Prognose ontwikkeling aantal 0-20 jarigen van 2020 tot 2050 in procenten in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

Bron: Bevolkingsprognose 2020-2050, CBS/PBL – Statline

²¹ In Nederland is de gemiddelde huishoudensgrootte 2,15 persoon; terwijl het in de Scandinavische landen al 1,9 persoon is. Als Nederland deze richting ook op gaat dan zijn er in Nederland nog eens 800.000 woningen extra nodig bovenop de 1 miljoen waar nu vanuit wordt gegaan. Dit is verre van ondenkbaar met de vergrijzing, steeds meer jongeren die alleenstaand blijven of een LAT-relatie hebben en de veertigers met twee stukgelopen relaties die twee woningen blijven aanhouden omdat het veel te riskant is dat zij straks geen woning meer hebben als de volgende relatie kapot gaat. Wim Derksen, *Er moet echt heel veel worden gebouwd (gesprek met Peter Boelhouwer)*, blog Wim Derksen, 18 oktober 2021.

²² In de provinciale prognose is in Medemblik in 2021 het aantal jongeren van 0 tot 15 jaar 7.060. Van 2021 tot 2025 neemt het aantal jongeren af, om van 2025 tot 2040 toe te nemen en van 2040 tot 2050 weer te dalen. In 2050 is het aantal jongeren van 0 tot 15 jaar naar verwachting 6.980. Net onder het aantal in 2021. Provincie Noord-Holland, *Prognose Noord-Holland 2021-2050. Bevolking, huishoudens en woningbehoefte*, Sector Onderzoek & Informatie, 17 november 2021.

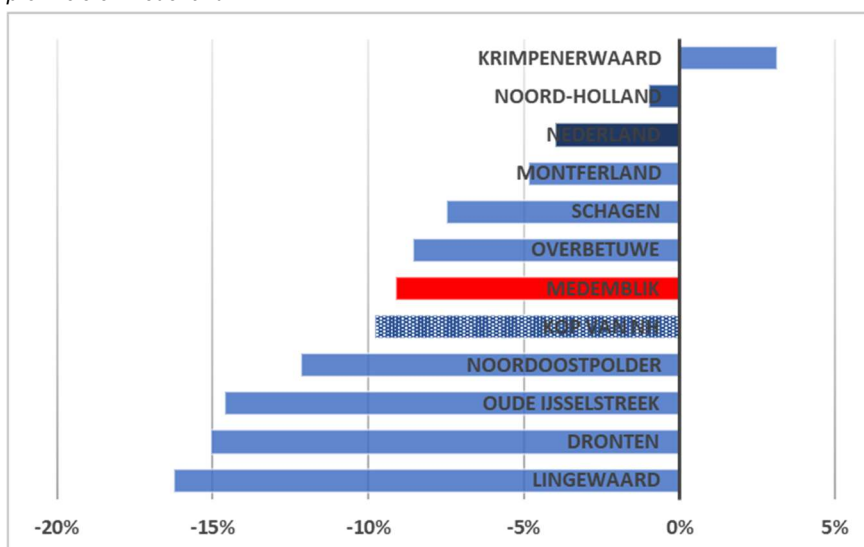

Zorgwekkende krimp van de actieve bevolkingsgroep en de potentiële beroepsbevolking

Van 2020 tot 2050 neemt in Medemblik de actieve bevolkingsgroep (20 – 65 jaar) naar verwachting af met 2.300 personen. Van 25.300 inwoners in 2020 naar 23.000 personen in 2050; een krimp van 9,1 procent (figuur 4). Een afname die groter is dan in Nederland (-/- 4 procent) en de provincie (-/- 1 procent).²³ In de provinciale prognose neemt de komende dertig jaar de potentiële beroepsbevolking (15 tot 75 jaar) naar verwachting ook af. Een daling van 8,3 procent; van 34.310 personen in 2021 naar 31.465 personen in 2050. In alle Westfriese gemeenten krimpt de potentiële beroepsbevolking. Van -/- 2,9 procent in Hoorn tot -/- 10,7 procent in Koggenland.²⁴

De verwachte daling van de actieve bevolkingsgroep (20 tot 65 jaar) of de potentiële beroepsbevolking (15 tot 75 jaar) brengt het gevaar met zich mee dat de economische ontwikkeling en de groei van ondernemingen geremd of zelfs onmogelijk gemaakt wordt en dat diverse publieke diensten niet of minder goed geleverd kunnen worden. Medemblik kan het gevaar voor de economische ontwikkeling keren door te bevorderen dat méér mensen gaan werken, het beter mobiliseren van het onbenutte arbeidspotentieel, stimuleren dat mensen langer gaan werken, het verbeteren van de arbeidsproductiviteit door méér innovatie, vernieuwing, ondernemerschap en het bevorderen van beter en gevarieerd onderwijs en Leven Lang Ontwikkelen.

Figuur 4: Prognose ontwikkeling leeftijdsgroep (20-65 jaar) van 2020-2050 in procenten in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

Bron: Bevolkingsprognose 2020-2050, CBS/PBL – Statline

Sterke groei van het aantal 65-plussers en 80-plussers de komende jaren

De komende jaren zal er in Medemblik, net als in de meeste andere Nederlandse gemeenten, een aanzienlijke vergrijzing van de bevolking optreden. Het aantal 65-plussers zal naar verwachting in Medemblik met 28 procent toenemen; een toename met 2.700 vijfenzestigplussers de komende dertig jaar (figuur 5). Van 9.500 in 2020 naar 12.200 in 2050. In de recente provinciale bevolkingsprognose neemt het aantal 65-plussers toe van 9.800 ouderen in 2021 tot 13.545 vijfenzestigplussers in 2050; een toename van 38 procent. Een grotere toename dan in de nationale prognose.

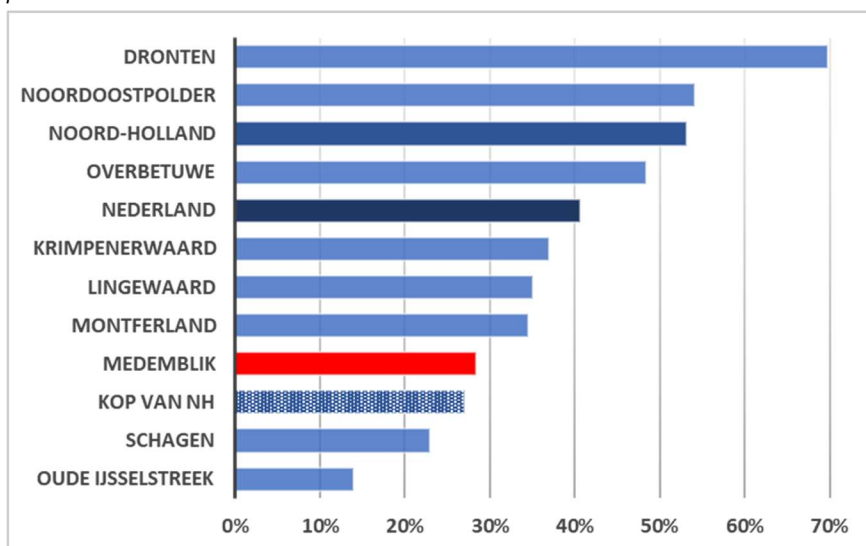
De groei van de groep 80-plussers is procentueel 2 à 3 maal groter dan de toename van het aantal 65-plussers. In de provinciale prognose neemt het aantal 80-plussers in Medemblik toe van 1.945 in 2021 naar 5.385 in 2050;

²³ Platform31 maakt gebruik van de regionale verbijzondering van de bevolkingsprognose van CBS/PBL. Voor het jaar 2050 wordt in de regionale prognose 2020-2050 dat er 9.805.700 inwoners zullen zijn in de leeftijdsgroep van 20 tot 65 jaar. In de meest recente landelijke bevolkingsprognose 2022-2070 wordt voor 2050 verwacht dat er 10.656.503 inwoners zullen zijn in de leeftijdsgroep van 20 tot 65 jaar. Dit verschil van 850.000 personen in de leeftijdsgroep van 20 tot 65 jaar zal ook leiden dat een hogere potentiële beroepsbevolking in 2050 (15 tot 75 jaar). Hoe deze hogere prognose van de potentiële beroepsbevolking regionaal verdeeld wordt, zal blijken uit de nieuwe regionale prognose van het CBS/PBL die later in het jaar beschikbaar komt.
Bron: CBS – Statline: landelijk bevolkingsprognose naar geslacht en leeftijd 2022-2070 en regionale prognose 2020-2050 naar leeftijdsgroep.

²⁴ Provincie Noord-Holland, *Prognose Noord-Holland 2021-2050*.

een toename van 177 procent; terwijl het aantal 65-plussers slechts met 38 procent toeneemt. En juist voor de groep 80-plussers, die zeer sterk gaat toenemen, wordt het goed regelen en organiseren van de behoefte aan zorg en ondersteuning in wijk, buurt en kern een belangrijke trend en grote opgave. Met onder andere beter geschikte woningen (aanleunwoningen, knarrehoven, groepswoonvormen, zorghotelappartementen, e.d.), welzijnsvoorzieningen in wijk, buurt en kern (dagbesteding, 'huizen', 'kamers' en 'restaurants' van de wijk, nieuwe generatie bibliotheekfilialen) en nieuwe vormen van zorg (bijvoorbeeld betaalbare 24/7 professionele beschikbaarheid van zorg en welzijn, poliklinieken geriatrie in de buurt, wijklinieken acute ouderenzorg).

Figuur 5: Prognose toename aantal 65-plussers van 2020-2050 in procenten in Medemblik, de vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

Bron: Bevolkingsprognose 2020-2050, CBS/PBL – Statline

2 Economie

Economische trends en ontwikkelingen in Nederland

Onzekerheid over de economische gevolgen van de corona- en de Oekraïne-crisis

Het verloop van de coronapandemie is nog steeds ongewis en daarmee blijft de onzekerheid over de economische vooruitzichten groot. Hier komen de ongewisse effecten bij van de Oekraïne-crisis. Komen er nieuwe corona-varianten met grote effecten? Hoe vaak en hoe langdurig zijn nieuwe lockdowns nog nodig? Welke bedrijven profiteren en welke bedrijven krijgen het zeer moeilijk mede door de weggesmolten reserves, de opgebouwde schulden, het moeten gaan voldoen aan uitgestelde belastingbetalingen, het tekort aan werknemers die naar andere sectoren zijn uitgeweken en door de veranderende consumptiepatronen? Leidt de oorlog in Oekraïne tot een ongekende vluchtelingencrisis, een ernstige energiecrisis, een economische recessie en een ingrijpende voedselcrisis (Oekraïne blijft een van de graanschuren van de wereld)?

In de gunstige groeiramingen van het Centraal Planbureau wordt er van uit gegaan dat de sterk toegenomen besparingen tijdens de coronacrisis tot een inhaalvraag zal leiden.²⁵ Toch weet niemand in welke mate de consu-

²⁵ In september 2021 gaat het Centraal Planbureau uit van een basisraming en een tweede golf scenario. In de basisraming krimpt de economie in 2020 met 5 procent, gevolgd door ruim 3 procent groei in 2021. In het tweedegolfsenario krimpt de economie ook in 2021 nog. Centraal Planbureau, *Macro Economische Verkenning 2021*, CPB Raming, Den Haag, september 2020, blz. 7. Vanwege de grote onzekerheden hanteerde het Centraal Planbureau van

menten hun besparingen gaan terugbrengen en in welke mate de mensen weer in groten getale naar sportvoorzieningen, evenementen en theater gaan. Naar verwachting zal niet al het noodgedwongen gespaarde geld besteed worden. Alle keren dat het haar niet geknipt kon worden de afgelopen maanden, zal niet goedge maakt worden. Ook zullen de bezoeken aan schouwburgen, musea, bioscopen, evenementen en sportwedstrijden die in 2020 en 2021 niet hebben kunnen plaatsvinden niet ingehaald worden. Vanwege de capaciteitsrestricties (chips, bouwmaterialen, containers) zal een deel het gespaarde spaargeld bovendien wegvloeien naar hogere prijzen voor dezelfde diensten of producten en nodig zijn om de hogere energieprijzen te betalen. De oorlog in Oekraïne maakt de onzekerheden alleen maar groter.

Door de lock-downs, door het verlies aan inkomen bij een deel van de consumenten én door de voortdurende onzekerheid is de vraag naar niet-essentiële goederen en diensten sterk gedaald. De effecten van de coronacrisis zijn vooral groot voor de horeca, de winkels, voor het detailhandelsvastgoed, de musea, de theaters, de evenementensector en de bezoekerseconomie. Er zijn ook bedrijven die weinig impact van corona ervaren of er juist van profiteren. Dit zijn onder andere bedrijven in de informatietechnologie, cybersecurity, logistiek, supermarkten/foodsector, pakketbezorgers, webwinkels, bouw en techniek. Supermarkten (Ahold, Jumbo, e.a.), thuisbezorgers (Just Eat Takeaway, Bol.com, PostNL, e.a.), fietsmakers, de doe-het-zelfbranche en de techbedrijven (Amazon, Google, Netflix, ASML, e.a.) hebben sterk geprofiteerd van de coronacrisis. Door de sectorstructuur en het relatieve belang van de bezoekerseconomie verschillen de effecten van corona sterk per regio.²⁶

Door de ruimhartige overheidssteun is de werkloosheid en het aantal faillissementen opmerkelijk laag.²⁷ Er zijn bedrijven in leven gehouden die in normale economische omstandigheden hadden moeten stoppen. Het aflopen van de steunmaatregelen zal – deels als inhaaleffect – gepaard gaan met herstructureringen, een toename van het aantal faillissementen (met name in sectoren als de horeca, cultuur, sport, recreatie) en een toename van de werkloosheid.²⁸

Regionaal-economische verschillen nemen toe

Door de sectorstructuur, versterkt door de coronacrisis, zijn er belangrijke verschillen in de economische groeicijfers per regio.²⁹ De sectorstructuur is daar een belangrijke verklaring voor. Zo profiteerde bijvoorbeeld Zuidoost-Brabant de jaren vóór de coronacrisis van gunstige regionale omstandigheden en de coronacrisis (en de sterke groei van ASML) heeft dat alleen maar versterkt. Het grote aandeel van de industrie, die naar verwachting een bovengemiddelde groei zal laten zien (net als de zorg, informatie en communicatie), heeft een positieve invloed.³⁰ Regio's en steden die sterk afhankelijk zijn van internationale toeristen en zakenreizigers zijn door de lockdowns e.d. sterk getroffen. Ook een gunstig of minder ongunstig ondernemingsklimaat zorgt voor betere of minder goede groeiverwachtingen.

Economie wordt zandlopereconomie

De positie van de laagopgeleiden en van hoogopgeleiden blijft relatief sterk. Het aantal laagopgeleiden in de beroepsbevolking daalt sterk en voor de steeds kleiner wordende groep laag- of praktisch opgeleiden zijn er vele banen beschikbaar (in de horeca, recreatie, persoonlijke dienstverlening, het nieuwe ambacht, e.d.). Het werkgelegenheidsaandeel van beroepen met routinematige taken (zoals boekhouders, logistiek medewerkers, notarissen en administratief personeel) – vooral administratieve taken in het lage middensegment van de arbeidsmarkt –

---

maart 2020 tot en met maart 2021 zelfs drie scenario's: 'basisraming', 'grotere veerkracht' en 'nieuwe terugslag'. Centraal Planbureau, *Centraal Economisch Plan 2021*, CPB raming, maart 2021.

²⁶ Rogier Aalders en Otto Raspe, *Economisch herstel verschilt sterk tussen Nederlandse regio's*, 18 maart 2021.

²⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 2021-2022, 35 925, nr. 1 (*Miljoenennota 2022*), blz. 17.

²⁸ Franka Rolvink Couzy en Jan-Paul van de Kerke, *Belastingsschuld per branche*, ABN-AMRO, Analyse, 17 mei 2021, blz. 1 en 2; Laurens Berentsen en Jan Braaksma, "Kleine groep bedrijven zit door corona nog jaren met belastingschuld", in: *Het Financieele Dagblad*, 17 mei 2021; Frits Conijn, "Betalingsachterstanden kleine ondernemers lopen fors op", in: *Het Financieele Dagblad*, 27 april 2021; Tweede Kamer, vergaderjaar 2021-2022, 35 925, nr. 1 (*Miljoenennota 2022*), blz. 18.

²⁹ Rogier Aalders en Otto Raspe, *Economisch herstel verschilt sterk tussen Nederlandse regio's*, 18 maart 2021.

³⁰ Alle steden en regio's met een sterk aandeel industrie hebben laten een relatief minder groot corona-effect effect. Met uitzondering van de voedings- en genotmiddelenindustrie die sterk afhankelijk is van de horeca (bijv. bierbouwerijen).

neemt af. Het zijn vooral de mbo'ers in administratieve beroepen onder de middengroepen (méér dan de personen met een havo- of vwo-opleiding) die risico lopen.³¹ De economie wordt daarmee in toenemende mate een zandlopereconomie. Deze middeninkomens en een deel van de lagere middeninkomens in kwetsbare, administratieve beroepen dreigt af te zakken naar lagere inkomensniveaus en kwetsbaarder te worden. Door het naar beneden zakken van de lagere middengroepen kan bovendien de positie van laagopgeleiden toch onder druk blijven staan. Daardoor neemt onder laagopgeleiden naar verwachting toch de loonongelijkheid, de werkloosheid en de armoede toe.

Economische structuur onzeker en concurrentievoordelen bestaan slechts tijdelijk

Door de snelheid van de technologische ontwikkelingen en de internationale concurrentiestrijd wijzigt de structuur van de economie sterk en zal in de toekomst nog sterker en sneller wijzigen. Concurrentievoordelen zijn steeds meer tijdelijk. Er is ook sprake van een toenemende internationale spreiding van economische activiteiten. De wereldwijde concurrentie vindt in belangrijke mate plaats op het gebied van taken. Een baan en een bedrijf bestaan uit een bundel taken die op de een of andere wijze aan elkaar zijn 'geplakt'. Deze bundeling en relatieve specialisatie van taken kenmerken een regio en stad. De productie van goederen vindt steeds meer plaats in lange en gefragmenteerde ketens. Hierdoor worden regio's steeds afhankelijker van elkaar en bedrijven (en tot op zekere hoogte ook werknemers) zijn minder gebonden aan een specifiek land of een specifieke regio of stad.³²

Ondernemingsklimaat belangrijker dan sectorstructuur voor de regionale economische ontwikkeling

De groeimogelijkheden worden bepaald door de sectorstructuur en het ondernemingsklimaat. Een gunstig ondernemersklimaat hangt samen met de nabijheid van kennisinstellingen, de kwaliteit van de beroepsbevolking, een gunstige leefklimaat en een goede bereikbaarheid. Onderzoek wijst uit dat de regionale economische ontwikkeling voor een groter deel wordt bepaald door het regionale ondernemersklimaat dan door de economische structuur.³³

In tijden met grote veranderingen (digitalisering, technologische vernieuwingen, energietransitie, transitie naar een circulaire economie, coronacrisis, e.d.) dragen ondernemerschap, nieuwe kleine bedrijven en nieuwe toetreders het meest bij aan economische groei en vernieuwing. Los daarvan zorgen jonge ondernemingen voor veertig procent van de nieuwe werkgelegenheid ongeacht de conjunctuur.³⁴ Toch is een sterke toename van het aantal jonge en kleine bedrijven niet zonder meer goed voor innovatie en productiviteit. De ondernemersparadox in Nederland is dat aantal nieuwe bedrijven en zelfstandigen (vooral eenmansbedrijven) de laatste decennia enorm is gegroeid, maar dat dit niet heeft geleid tot de verwachte toename van innovatie en productiviteit.³⁵ De sterke toename van het ondernemerschap in Nederland wordt mede verklaard omdat het zelfstandig ondernemerschap en het zzp-schap fiscaal aantrekkelijk gemaakt is ten opzichte van het werknemerschap. Voor vernieuwing, innovatie en productiviteitsverbeteringen zijn ambitieuze ondernemers nodig die willen groeien, investeren, innoveren en markten willen veroveren.

---

³¹ Godfried Engbersen, Erik Snel en Monique Kremer (red.), *De val van de middenklasse? Het stabiele en kwetsbare midden*, Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), Den Haag, 2017, blz. 15 en 16.

³² WRR, *Naar een lerende economie. Investeren in het verdienvermogen van Nederland*, Amsterdam, 2013.

³³ Frits Oevering en Otto Raspe, "Regionaal-economische verschillen fors toegenomen", in: *Economische statistische berichten*, jrg. 105, nr. 4790, 8 oktober 2020. Om het ondernemingsklimaat te versterken kan ook inspiratie geput worden uit de twintig werkzame praktijkvoorbeelden om het brede MKB (geen starters, geen zzp'ers, geen grootbedrijf) te laten groeien. Joost van Hoorn, Erwin Riedstra, David Louwerse, Joeri van den Ende en Janneke ten Kate, *Aan de slag voor het brede MKB. Wat steden, regio's en het Rijk voor het brede MKB kunnen doen. Lessen, aanbevelingen en praktijkvoorbeelden*, Platform31, Den Haag, maart 2019.

³⁴ Mirjam van Praag en Roy Thurik, "Canon deel 4: ondernemerschap", in: *Economisch Statistische Berichten (ESB)*, jrg. 97, nr. 4644, 28 september 2012, blz. 580 – 583; Irma Tems, Lisa van de Voort en Pieter Waasdorp, "De overheid als partner in het entrepreneurial ecosysteem", in: *ESB dossier Ecosystemen voor ondernemen*, jrg. 99, nummer 4698S, 20 november 2014, blz. 61.

³⁵ Erik Stam, "De Nederlandse ondernemerschap paradox", in: *TPEdigitaal*, 2013, jrg. 7, nr. 4, blz. 21-40; Erik Stam, "Ecosystemen voor ambitieus ondernemerschap", in: *ESB dossier Ecosystemen voor ondernemen*, jrg. 99, nummer 4698S, 20 november 2014, blz. 6; Pim den Hertog e.a., *Innoveren en ondernemen met beleid*. Analytische achtergrondstudie van de beleidsdoorlichting artikel 12 (innovatie) en 13 (ondernemingsklimaat) ministerie van Economische Zaken, Utrecht, maart 2015, blz. 65.

Economische trends en ontwikkelingen in Medemblik

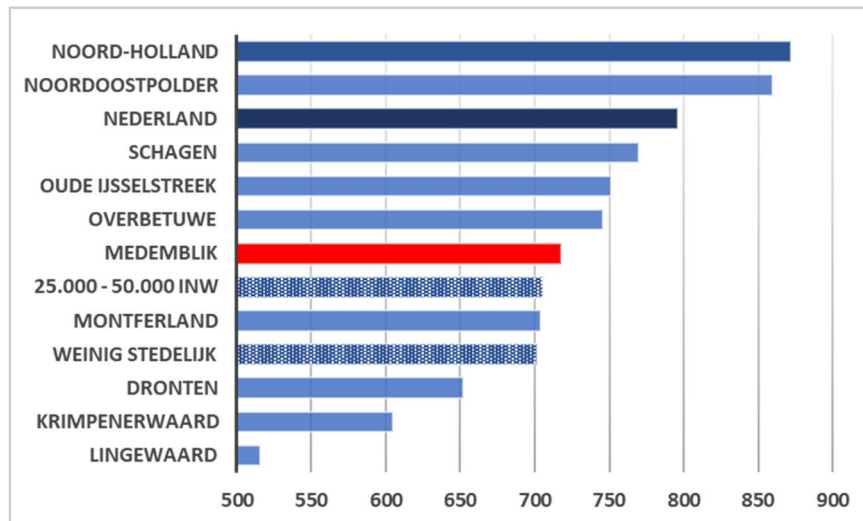
Bevolkingsgroei stimuleert de ontwikkeling van de verzorgende bedrijvigheid en banen

De toename van de bevolking is een belangrijke determinant voor de economische perspectieven van een regio en gemeente. Ten eerste omdat een toename van de bevolking zorgt voor een toename van de verzorgende bedrijvigheid (detailhandel, kappers, advocaten, recreatie, sport, e.d.). Ten tweede omdat de ontwikkeling van de beroepsbevolking bepalend is of allerlei producten en diensten gemaakt en geleverd kunnen worden. Ten derde omdat de samenstelling van de bevolking verandert (jongeren, inwoners in de actieve levensfase, actieve ouderen en oude ouderen die behoefte hebben aan zorg en ondersteuning). Dit verandert de vraag naar goederen en diensten en kan – bij ontgroening en een afname van de inwoners in de actieve levensfase – invloed hebben op ondernemerschap, vernieuwing en innovatie. De bescheiden verwachte bevolkingsgroei in Medemblik in de provinciale prognose is geen grote stimulans voor de ontwikkeling van de verzorgende bedrijvigheid en het aantal verzorgende banen. Terwijl de krimp van de actieve bevolkingsgroep en de potentiële beroepsbevolking de ontwikkeling van de verzorgende en stuwende bedrijvigheid remt.

Medemblik is een redelijke werkgemeente met dreiging dat dit niet kan blijven

Met 718,2 banen per 1.000 inwoners van 15 tot 65 jaar is Medemblik een redelijke werkgemeente (figuur 6). Wel zijn er vergelijkbare gemeenten (o.a. gemeente Noordoostpolder) die nog méér een werkgemeente zijn dan Medemblik. Maar er zijn ook andere vergelijkbare gemeenten die een duidelijke woongemeente (o.a. Linge- waard). Met de verwachte krimp van de beroepsbevolking zal zonder goed antwoord de positie van Medemblik als werkgemeente verzwakken.

Figuur 6: Aantal banen per 1.000 inwoners van 15-64 jaar in 2020 in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

Bron: waarstaatjegemeente.nl

Bedrijfsterreinen en werklocaties

In vele gemeenten, vooral in Noord-Holland-Zuid, is er vanwege de druk om vele woningen bij te bouwen steeds minder ruimte voor bedrijven en bedrijvigheid. Zo dreigen bijvoorbeeld bedrijven uit Amsterdam “verdreven” te worden vanwege de Haven-Stad ontwikkeling. In welke mate Almere, Purmerend en Westfriesland deze bedrijven welkom kunnen heten, is een open vraag.

Medemblik heeft geen ruimtegebrek voor bedrijvigheid. De ontwikkeling van bedrijventerreinen is begonnen met de terreinen Almere en Overleek. De nieuwbouw vond plaats op het gebied Under Maris. Na de fusie met onder andere de gemeenten Andijk, Wervershoof, Zwaagdijk en Wognum is ook het aantal bedrijventerreinen sterk uitgebreid. Vooral bij de stad Medemblik en Zwaagdijk zijn grotere terreinen ontwikkeld. Door de ligging en historie

zijn hier grote bedrijven gevestigd als bijvoorbeeld Agroplant, Stamhuis, Action, Hessing en Vlaming Mechanisatie. In de oude kernen van Andijk en Wervershoof liggen de wat kleinere terreinen die kenmerkend zijn voor de agrarische omgeving. In de gemeente Wognum-Nibbixwoud ligt bedrijventerrein A7 west (Overspoor en Westerspoor). Door de gunstige ligging langs de A7 een favoriete vestigingslocatie voor de distributie sector en de daar aan verwante bedrijven.³⁶ Dit biedt Medemblik niet alleen de mogelijkheid om bedrijven waarvoor elders geen plaats meer is met open armen te ontvangen. Maar biedt ook de mogelijkheid om de uitbreidingsvraag van startups en groeiende bedrijven te accommoderen en om ruimte te bieden aan de aanvullende ruimtevraag vanuit de transitie en de trends (circulaire economie, energietransitie, stadslogistiek en nieuwe vorm van zorg). Met het economisch uitvoeringsprogramma zet Medemblik in op het toekomstbestendig en duurzaam maken van bedrijventerreinen.

Een trend en ontwikkeling is ook dat het grootste aandeel van de werkgelegenheid (zo'n 45 procent) te vinden op informele werklocaties en dit aandeel neemt toe. Het gaat om gemengde woon-werkgebieden, winkelgebieden, onderwijsinstellingen, zorgcentra, en het wonen én werken in woonwijken.³⁷ De populariteit van gemengde woon-werkmilieus wordt mede verklaard door de toename van het aantal zzp'ers. De populariteit van de gemengde woon-werkmilieus is overal in Nederland een trend. Gemengde woon-werkmilieus en informele werklocaties zijn populairder dan monofunctionele bedrijfsterreinen. Door (bijna) overal functiemenging te bevorderen, bij elke nieuwe gebiedsontwikkeling of herontwikkeling gemengde woon-werkmilieus mogelijk te maken en door archaische ruimtelijke ordeningsregels in woonwijken te vernieuwen.³⁸ Het vergroten van de mogelijkheden voor functiemenging en voor *blurring* zijn nog belangrijker geworden dan voorheen omdat vele ondernemers in de horeca, de detailhandel, de recreatie, de evenementenbranche, de cultuur en de persoonlijke dienstverlening in en na de coronacrisis nieuwe businessmodellen zoeken.

Toename van de winkelleegstand, hernieuwde inrichting van de binnenstad noodzakelijk

In Nederland is er al jarenlang sprake van een toenemende leegstand van winkels, vooral in de binnensteden. De toenemende leegstand is het gevolg van onder andere online shopping en de trend dat er minder vaak recreatief wordt gewinkeld ('funshoppen'). De winkelleegstand is door de sterke toename van het thuiswinkelen (+ 65 procent) tijdens de coronacrisis toegenomen. Van oktober 2020 tot begin 2022 neemt de winkelleegstand naar verwachting gemiddeld in Nederland met ruim veertig procent toe. Juist de sterkste binnensteden krijgen de hardste klappen: Amsterdam (+ 150 procent), Groningen, Delft en Haarlem (+ 80 procent). De geringste relatieve groei in winkelleegstand wordt verwacht in bijvoorbeeld Heerlen, Roosendaal en Roermond omdat deze binnensteden al een ongunstige uitgangssituatie hadden.³⁹ Voor vele winkels zal de omzet niet zonder meer terugkeren naar het niveau van 2019. Dit kan de leegstand in de binnensteden verder vergroten. Een leegstand die weer kan afnemen als leegstaande winkelpanden getransformeerd worden naar woonruimte. De wijkwinkelcentra en perifere winkelgebieden zijn minder door de corona geïnduceerde leegstand getroffen.

Met de vele kernen is de winkelstructuur in Medemblik zeer gevarieerd met zeven winkelclusters of vijf centrale winkelgebieden en twee ondersteunende centra. Winkelgebieden die vooral in de dagelijkse behoeften van de inwoners van elke kern voorzien. Het centrum van de kern Medemblik is de belangrijkste winkelconcentratie voor niet-dagelijks aanbod en het winkelhart Zwaagdijk is de grootste winkelconcentratie in de gemeente. De

---

³⁶ <https://www.pmmmedemblik.nl/>

³⁷ Bureau Buiten, *Ruimte voor werken in de MRA van morgen: 2017-2030. Excellente werklocaties in de metropoolregio Amsterdam. Uitvoeringsstrategie Plabeka 3.0*, Utrecht, 2017.

³⁸ Functiemenging kan bevorderd worden door in bestemmingsplannen op te nemen: 'B&W kan vrijstelling van de bestemmingsverplichting verlenen indien dit niet tot nadeel van derden leidt'. Almere heeft bijvoorbeeld afscheid genomen van de oude ruimtelijke ordeningsregels (maximaal 30% van de woonruimte voor bedrijf, alleen ondernemer zelf, geen reclame-uitingen, geen opslag) door het mogelijk te maken om tot 50 procent van de woning te gebruiken voor bedrijfsactiviteiten aan huis. Bovendien is het mogelijk om aan huis 25 m² winkeloppervlakte in te richten. In *Samen aan de slag!* wordt ingezet op minder regels en flexibele bestemmingsplannen om het vestigingsklimaat te verbeteren. Gemeente Medemblik, *Samen aan de slag! Coalitieakkoord 2018-2022 Gemeente Medemblik*, mei 2018, blz. 5.

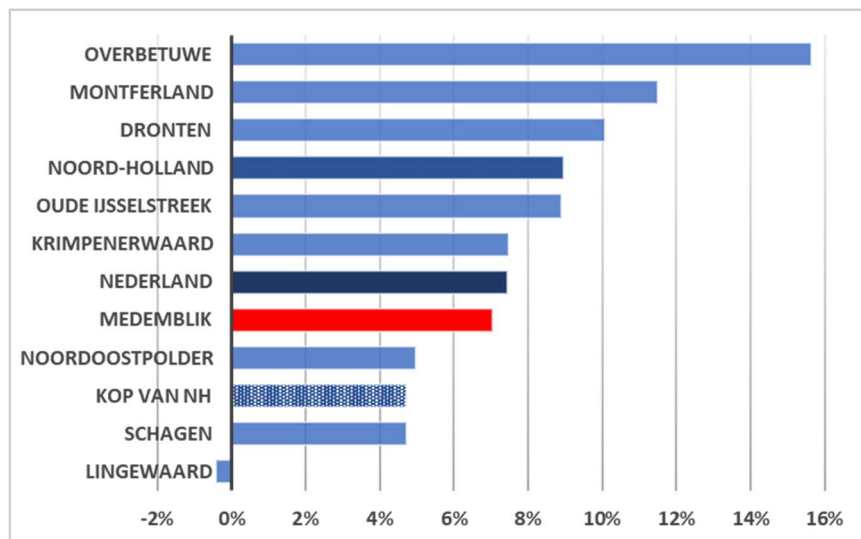
³⁹ David Evers, Gertjan Slob, Jeroen Content en Frank van Dongen, *Veerkracht op de proef gesteld, een verkenning van de impact van corona op binnensteden*, Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag, 2020. Volgens Inretail, de branchevereniging van dertienduizend non-food-winkels, wil tien tot twintig procent van de winkeliers stoppen, maar kan dat niet vanwege de hoge kosten. Vooral de transitievergoeding voor personeel weerhoudt deze winkeliers ervan om het bedrijf te staken. Vier van de tien ondernemers kunnen niet meer lenen bij de bank en spreken het privévermogen aan om te kunnen overleven. Richard Smit, "Veel ondernemers willen stoppen, maar kunnen dat niet door te hoge kosten", in: *Financieel Dagblad*, 25 maart 2021.

winkelleegstand in Medemblik is relatief beperkt. Het meest zorgelijk is de situatie in Wognum (na het vertrek van Blokker) en Wevershoof (leegstand in de passage Molenhoek).⁴⁰ Meer functiemenging, het toevoegen van functies en *blurring* kan de economische functie van de winkelgebieden versterken.

Gemiddelde groei van het aantal banen in Medemblik

In Medemblik neemt het aantal banen de afgelopen vijf jaar met 7 procent toe (figuur 7). Dit ligt onder de banengroei in de provincie (9 procent) en in Nederland (7,4 procent); maar boven de banengroei in de Corop-regio Kop van Noord-Holland (4,7 procent).

Figuur 7: Ontwikkeling aantal banen 2016 t/m 2020 in procenten in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, regio, provincie en Nederland

Bron: Platform31 op basis van meest recente cijfers van LISA

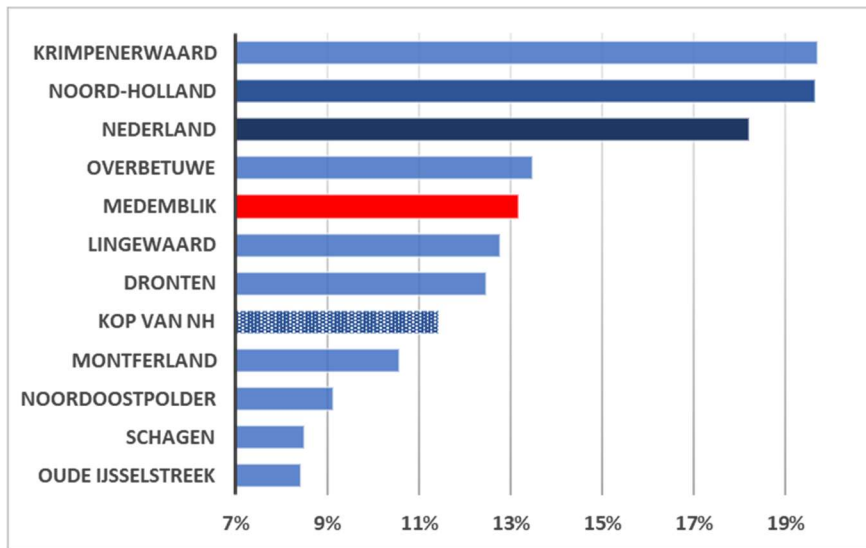
De kenmerken van het ondernemerschap in Medemblik

Met behulp van een aantal indicatoren (toename van het aantal vestigingen, het aantal snelgroeiende ondernemingen, het aantal exporterende bedrijven, het aantal zzp'ers ten opzichte van het aantal banen en de verdiensten van de zzp'ers) kan een indruk gekregen worden van het ondernemerschap in Medemblik.

De ontwikkeling van het aantal vestigingen laat in de afgelopen vijf jaar een groei zien van 13 procent (figuur 8). Dit is meer dan in de regio Kop van Noord-Holland (11,4 procent), maar een geringere groei dan in Nederland (18,2 procent) en de provincie Noord-Holland (19,7 procent).

⁴⁰ Gemeente Medemblik, *Detailhandelsvisie gemeente Medemblik 2018-2023*.

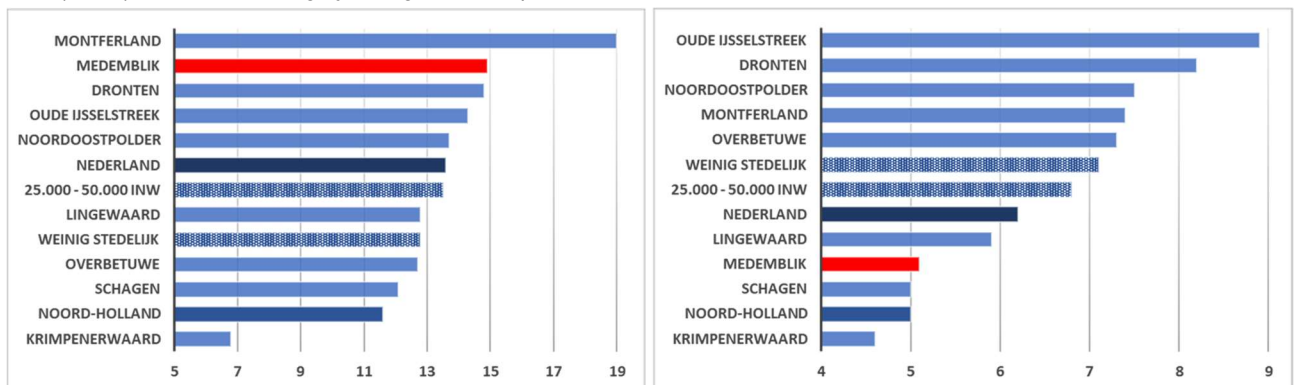
Figuur 8: Ontwikkeling van het aantal vestigingen 2016 t/m 2020 in procenten in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, regio, provincie en Nederland

Bron: Platform31 op basis van meest recente cijfers van LISA

Het aantal snelgroeiende bedrijven is relatief groot en het percentage exporterende bedrijven relatief laag (figuur 9).

Figuur 9: Het aantal snelgroeiende bedrijven per 1.000 vestigingen in 2019 (links) en het percentage exporterende bedrijven in 2019 (rechts) in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

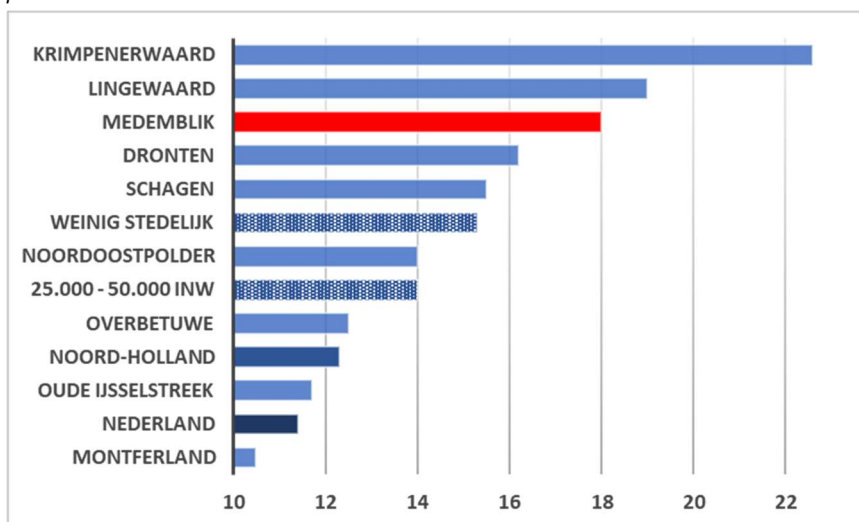

Bron: waarstaatjegemeente.nl

Medemblik is een relatief sterke gemeente voor zzp'ers. Zzp'ers zorgen voor 18 procent van het aantal banen in 2020 (figuur 10). Een belangrijk deel van de zzp'ers heeft het zwaar gehad of heeft het nog zwaar na de coronacrisis. Dit kan een overweging zijn om in het herstel ná corona de zzp'ers (bijvoorbeeld in de cultuur en het toerisme) een steuntje in de rug te geven. Zeker omdat de zzp'ers in Medemblik gemiddeld geen hoog inkomen hebben (figuur 11).

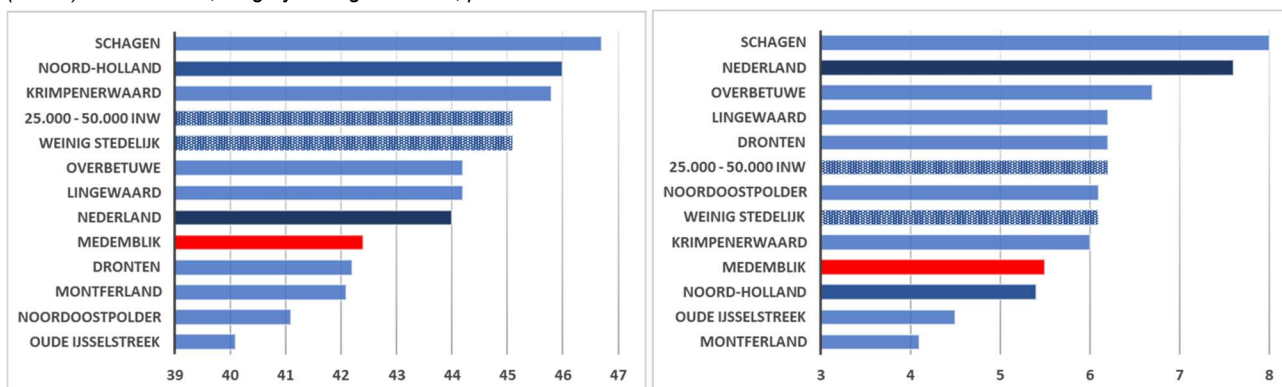

Figuur 10: Het aantal zzp'ers in procenten van het totaal aantal banen in 2020 in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

Bron: waarstaatjegemeente.nl

Figuur 11: Inkomen van zzp'ers (x € 1.000) in 2018 (links) en het percentage zzp'ers met een laag inkomen (< € 15.000) in 2018 (rechts) in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

Bron: waarstaatjegemeente.nl

3 Sociaal

Sociale trends en ontwikkelingen in Nederland

Groeiende kansenongelijkheid

Er is in toenemende mate sprake van perspectief- en kansenongelijkheid tussen inwoners. Samen met de arbeidsmarktontwikkelingen (flexibiliteit), de toenemende onzekerheid (over werk, inkomen, pensioen en zorg) en de effecten van en maatregelen in het licht van de coronacrisis leidt dit bij belangrijke groepen Nederlanders tot onvrede over de maatschappij en de politiek.⁴¹

De toenemende kansenongelijkheid is op vele terreinen zichtbaar. Op de woningmarkt, in het onderwijs, op de arbeidsmarkt, in koopkracht (problematische schulden, armoede) en in gezondheid, levensverwachting en gezonde levensjaren. De verschillen op één domein hangen vaak samen met die op een ander domein. Daarbij is het onderwijs een belangrijke motor van kansenongelijkheid geworden. Verschillende onderzoeken laten een

⁴¹ Cok Vrooman, *Meedoen in onzekerheid*, Utrecht, 2016; B. Steur, E. van Doorne en T. Zandstra, *Maatschappelijk onbehagen en het openbaar bestuur*, Strategische verkenning ministerie van BZK, Den Haag, 1 februari 2017.

groeijende scheidingslijn zien tussen hoog- en laagopgeleiden en een toenemende segregatie naar opleidingsniveau van de ouders en leerlingen van verschillende sociaaleconomische achtergronden die elkaar steeds minder tegenkomen op school.⁴²

Gaat het om kansenongelijkheid in termen van gezondheid, dan valt op dat inwoners met een lage sociaaleconomische status ten opzichte van de inwoners met een hoge sociaaleconomische status gemiddeld acht jaar korter en maar liefst vijftien jaar minder in goed ervaren gezondheid leven. Inwoners die moeite hebben om rond te komen, hebben drie- tot viermaal meer last van hart- en vaatziekten, angststoornissen, overspannenheid en nervositeit dan inwoners waarvoor dat niet geldt en zij hebben vier- tot vijfmaal zoveel last van diabetes, depressie en ernstige eenzaamheid.⁴³ Deze verschillen zijn hardnekkig. Daarbij is de groep met een lage sociaaleconomische status ook nog eens bovengemiddeld geraakt door het COVID-virus.⁴⁴ De complexe ongelijkheid, vanwege de samenhang van de ongelijkheid op meerdere levensdomeinen, is volgens sommigen dé sociale kwestie van deze tijd.⁴⁵

Verminderde sociale cohesie

De inwoners in de (grote) steden zijn op allerlei manieren gesegmenteerd en gefragmenteerd. Naar leeftijd, naar inkomenssituatie, naar gezinssituatie, naar mate van hulpbehoefte, naar werkzekerheid, naar opleiding, naar herkomst en naar etniciteit. De sociale scheidingslijnen zijn zichtbaar in het onderwijs, op de woningmarkt, in gezondheid, in vaste en flexibele arbeidscontracten, in participatie, in meedoen en niet-meedoen, en tussen insiders en outsiders. Daarbij wordt de segregatie naar opleidingsniveau en naar mentaliteit dieper. Vooral in de grote steden is het meest duidelijk zichtbaar dat de diversiteit van de inwoners naar herkomst toeneemt. De groep inwoners met een migratieachtergrond wordt niet alleen groter maar ook veel diverser ("superdiversiteit"). In de verbanden waar mensen elkaar tegenkomen (wonen, werken, onderwijs) is uitsortering waar te nemen. De toegenomen diversiteit en uitsortering leidt tot verliesgevoelens onder autochtone inwoners, verlies van thuisgevoelens, minder buurtcohesie en lage omgevingsbetrokkenheid.⁴⁶ In de kleine en middelgrote gemeenten zal dat minder het geval zijn. In deze gemeenten gaat de zoon van de timmerman nog naar de zelfde school en sportvereniging als de dochter van de notaris.

Een derde van de samenleving voelt zich niet gehoord, vertegenwoordigd en aangehaakt.

Bijna 30 procent van de bevolking voelt zich niet vertegenwoordigd, is ontevreden over politici, blijkt de politiek niet te vertrouwen en stemt vaak niet. De samenleving is een 'twee-derden-samenleving geworden'. Met een florerende een derde aan de top, een afgehaakt of afhakend een derde aan de onderkant en een omvangrijke middengroep daartussenin. In het SCP-rapport *Verskil in Nederland* hanteert men een 70 tot 30 procent verdeelsleutel, waarbij twee-derde van de Nederlanders goed af is, in termen van welvaart, gezondheid en

---

⁴² Er is een toenemende fragmentatie en segmentatie door het onderwijs van de meritocratie. Meritocratie (vrij vertaald: geregeerd door degenen die het verdienen) is een maatschappijmodel waarin de sociaaleconomische positie van elk individu is gebaseerd op zijn of haar verdiensten (merites). Deze meritocratie heeft wrede kanten omdat mensen die niet mee kunnen komen in deze complexe en veeleisende samenleving denken dat dit door eigen toedoen komt en zich daardoor minderwaardig gaan voelen. Dat zij niet mee kunnen komen, kan gelegen zijn in werkloosheid, ziekte, sociale en psychische beperkingen of aan de hoge eisen die gesteld worden. Een segmentatie en fragmentatie die zich bovendien dreigt te versterken omdat hoogopgeleide, goed verdienende ouders ("curling ouders") de vaardigheden en financiële mogelijkheden hebben om elke hobbel in de opvoeding en opleiding van hun kinderen te effenen (sport, theater, bijlessen, tutors, druk op docenten uitoefenen). Mogelijkheden en vaardigheden die laagopgeleide en minder-verdienende ouders niet, of veel minder, hebben. Lex Herweijer en Edith Josten, "Een ideaal met een keerzijde", in: Cok Vrooman, Mérove Gijsberts en Jeroen Boelhouwer, *Verskil in Nederland*, Sociaal en Cultureel Rapport 2014, SCP, Den Haag, december 2014, blz. 69, 70, 92; Judith Elshout, Evelien Tonkens en Tsjalling Swiestra, "Meritocratie als aanslag op het zelfrespect van 'verliezers'", in: P. de Beer en M. van Pinxteren (red.), *Meritocratie: op weg naar een nieuwe klassensamenleving?*, Amsterdam, 2016, blz. 209-234; Martin Sommer, "Waar is Jan Normaal gebleven? De grote middengroep is finaal gespleten in hoger en lager opgeleiden", in: *De Volkskrant*, 27 februari 2016; Anouk Boone, "Interview de kloof. Ondernemer Rutger Koopmans 'Mijn generatie denkt ook: wij willen jullie jongeren wakker schudden'", in: *De Volkskrant*, 5 september 2019.

⁴³ Michiel van der Geest, "Achtergrond gezondheidsverschillen arm en rijk", in: *De Volkskrant*, 2 oktober 2020.

⁴⁴ Mirjam de Klerk, Martin Olsthoorn, Inger Plaisier, Joep Schaper en Fieke Wagemans, *Een jaar met corona. Ontwikkelingen in de maatschappelijke gevolgen van corona*, Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag, maart 2021; Raad Volksgezondheid & Samenleving, *Wissels omzetten voor een veerkrachtige samenleving. Vier prioriteiten voor de nieuwe kabinetsperiode*, Den Haag, 2021.

⁴⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 2019-2020, 35 300, nr. 1, *Miljoenennota 2020*, blz. 59; Raad Volksgezondheid & Samenleving, *Wissels omzetten voor een veerkrachtige samenleving. Vier prioriteiten voor de nieuwe kabinetsperiode*, Den Haag, 2021, blz. 6.

⁴⁶ Roel Jennissen, Godfried Engbersen, Meike Bokhorst en Mark Bovens, *De nieuwe verscheidenheid. Toenemende diversiteit naar herkomst in Nederland*, Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Den Haag, 2018.

levenstevredenheid, en een derde niet of veel minder.⁴⁷ Er is een belangrijke groep kwetsbare burgers die al jaren achterblijven, mede doordat de achterstanden zich bij hen opstapelen op meerdere vlakken. Er is een groep die structureel achterblijft en niet serieus wordt genomen. De scheidslijn tussen establishment en non-establishment staat voor een fundamenteel conflict over de toekomstkoers van de samenleving. In delen van de samenleving heerst een gevoel van onbehagen waar het gevoel van onbeheersbaarheid van de globalisering, technologisering, de migratie en de klimaatproblematiek aan bijdraagt. Het *verlies aan inbedding* in de omgeving en het *verlies aan grip* op de omgeving kunnen de pessimistische blik op de toekomst en het gevoel van machteloosheid verklaren.⁴⁸ De 30 procent afgehaakten zijn een uiterst complex, overlappend fenomeen van politiek protest, onbehagen, sociale marginalisering, gezondheidsproblemen, opleiding, woonplek en wijk. Zelfs in Nederland, één van de meest egalitaire verzorgingsstaten van de wereld, ontstaan derhalve nieuwe breuklijnen, nieuwe kansenongelijkheden, nieuwe verschillen in sociaal en uiteindelijk democratisch kapitaal.⁴⁹ Voor de (lokale) politiek is het een grote uitdaging om hier antwoorden op te vinden.

De vergrijzing en de toenemende zorg- en ondersteuningsvraag van ouderen in wijk, buurt en kern

Vooraf op latere leeftijd gaat de vergrijzing gepaard met een toename van de zorg- en ondersteuningsbehoeften.⁵⁰ De groep oude ouderen neemt de komende drie decennia in Nederland en in de gemeenten sterk toe. Het aantal mensen van 80 jaar of ouder zal naar verwachting – afhankelijk van het scenario – stijgen van ruim 800 duizend naar tussen de 1,5 en 2,6 miljoen in 2050.⁵¹ Velen van deze oude ouderen zullen op enig moment behoefte hebben aan zorg en ondersteuning. Op dit moment krijgt vanwege het *Langer thuis* beleid minder dan tien procent van de zorgbehoefte ouderen hun zorg in een verpleeg- of verzorgingstehuis. Dus meer dan 90 procent van de zorgbehoefte ouderen krijgt hun wmo- en thuiszorg in wijk, buurt en kern. Als deze verhouding zo blijft dan betekent de sterke groei van de oude ouderen met een zorg- en ondersteuningsbehoefte voor de gemeenten een belangrijke trend en opgave. Er is lang gesproken over en gelobbyd voor de kwaliteit van de zorg in verpleegtehuizen. Daar komt twee miljard euro extra voor beschikbaar om de kwaliteit op orde te krijgen. Voor de sterk groeiende groep zorgbehoefte ouderen die hun zorg in wijk, buurt en kern moet krijgen, heeft zo'n kwaliteitsdebat en de middelen die dat gaat vergen nog niet plaatsgevonden.⁵² De gemeenten kunnen deze opgave en discussie niet meer lang voor zich uitschuiven.

Het beheersen van de stijgende zorgkosten een opgave voor Rijk én gemeenten

De afgelopen vijftig jaar is het aandeel van de zorguitgaven in de Rijksbegroting sterk gestegen. Tussen 1972 en 2018 stegen de zorguitgaven van 6 miljard naar 100 miljard euro. De curatieve zorg is voor 62 procent van de kosten verantwoordelijk, de langdurige zorg en ondersteuning voor 28 procent (care) en de maatschappelijke ondersteuning en jeugdzorg voor 10 procent (care). Het RIVM verwacht voor de zorgsector een toename van het uitgavenniveau tot 174 miljard euro in 2040.⁵³ Als de zorguitgaven even snel blijven toenemen als in de beginjaren van dit millennium (een jaarlijkse toename die tweemaal groter is dan de groei van het nationaal inkomen)

⁴⁷ Josse de Voogd en René Cuperus, *Atlas van afgehaakt Nederland. Over buitenstaanders en gevestigden*, s.l. december 2021, blz. 6, 8 en 10.

⁴⁸ Denkwerk, *Onrust in voorspoed. Hoe een stabiele samenleving vraagt om begrip en inbedding*, s.l., juli 2019.

⁴⁹ Josse de Voogd en René Cuperus, *Atlas van afgehaakt Nederland. Over buitenstaanders en gevestigden*, s.l. december 2021, blz. 13. De netwerken van hoog- en laagopgeleiden zijn sterk gescheiden. Nederlanders kennen meer mensen van hun eigen opleidingsniveau dan van een ander opleidingsniveau. Voor hoger opgeleiden is deze verhouding het meest scheef: 63 procent van hun netwerk (familie, vrienden, collega's, bureaus en kennissen) is ook hoger opgeleiden. De contacten van de laagopgeleiden bestaan voor 17 procent uit contacten met hoogopgeleiden. Het niet 'kennen' van de bovenlaag van de samenleving leidt logischerwijs tot wantrouwen en heeft als gevolg dat de bovenlaag zelf de steun des aanstoots wordt voor problemen die in de samenleving spelen. Denkwerk, *Onrust in voorspoed. Hoe een stabiele samenleving vraagt om begrip en inbedding*, s.l., juli 2019, blz. 20.

⁵⁰ Tot de leeftijd van 50 jaar liggen in 2020 de gemiddelde zorgkosten onder de drieduizend euro per jaar. Daarna beginnen ze steeds sterker te stijgen. Op 70-jarige leeftijd zijn de zorgkosten gemiddeld ongeveer zesduizend euro, voor een 80-jarige dertienduizend euro, en voor een 95-jarige zo'n vijftigduizend euro. De hoge zorguitgaven van ouderen komen voor het grootste deel voor rekening van de langdurige zorg. Maar ook de uitgaven aan Zvw en Wmo stijgen met de leeftijd, omdat voor ouderen de kans op (intensive) ziekenhuisopnames en het beroep op thuiszorg stijgt. Yvonne Adema en Iris van Tilburg, *Zorgen om morgen*, CPB Vergrijzingsstudie, Den Haag, december 2019.

⁵¹ Centraal Bureau voor de Statistiek, *In 2050 zijn er twee tot drie keer zoveel 80-plussers als nu*, Nieuwsbericht 14-4-2021.

⁵² Corinne Ellemeet, *Lachend tachtig. Initiatiefnota 34 948 voor een toekomstbestendige ouderenzorg*, Den Haag, 17 mei 2018; Wilma Kieskamp, "We weten nog niet half wat op ons afkomt, met de zorg voor zieke ouderen die thuiswonen", in: *Trouw*, 18 november 2019.

⁵³ Sociaal-Economische Raad, *Zorg voor de toekomst. Over de toekomstbestendigheid van de zorg*, Verkenning 20/02, Den Haag, juni 2020, blz. 69; Rijksoverheid, *Naar een toekomstbestendig zorgstelsel*, Brede maatschappelijke heroverweging, Den Haag, 20 april 2020, blz. 5. De curatieve zorg bestaat uit de huisartsenzorg, verloskundige zorg, de meeste medisch-specialistische zorg, genees- en hulpmiddelen, tandheelkundige zorg voor kinderen tot 18

dan slokken zij in 2040 een kwart van de economie op. Bij ongewijzigd beleid zijn de huishoudens over twintig jaar gemiddeld bijna de helft van hun inkomen kwijt aan zorgpremies.⁵⁴ Daarmee dreigt het zorgstelsel met steeds hogere verplichte overdrachten van gezond naar ziek (risicosolidariteit) en van hogere naar lagere inkomens (inkomenssolidariteit) op den duur te bezwijken onder de druk van de steeds hogere kosten en collectieve ziektekostenpremies. De hoogoplopende belastingen en sociale premies zullen uiteindelijk ook de economische groei aantasten.

De sterke stijging van de zorguitgaven wordt voor een derde veroorzaakt door de vergrijzing en voor twee derde door de technologische ontwikkeling, het wettelijk geregelde recht op zorg en de open-einde-aanspraak op de beste curatieve zorg dat wetenschap en praktijk effectief achten. Daardoor ging de afgelopen kabinetsperiode driekwart van de stijging van de overheidsuitgaven op aan zorg.⁵⁵ De toenemende zorguitgaven zijn ook een belangrijke verklaring dat de laatste jaren de ontwikkeling van de lonen de ontwikkeling van het nationaal inkomen niet kan volgen.⁵⁶ De groei van de zorg belemmert via de arbeidsmarkt ook de ontwikkeling van alle andere publieke en private activiteiten. De prognose is dat de komende jaren jaarlijks 40.000 extra zorgprofessionals nodig zijn om in de stijgende zorgvraag te voorzien. Met de krimpende beroepsbevolking en de geringe toename van de arbeidsparticipatie kan niet voorzien worden in deze vraag naar zorgpersoneel. Het tekort aan zorgpersoneel wordt dit jaar op 49.000 mensen geschat en in 2031 op 135.000 werknemers.⁵⁷ De huidige en toekomstige arbeidsmarktknelpunten, omdat een steeds groter deel van de werkzame beroepsbevolking nodig is in de zorg, worden ook op de volgende wijze duidelijk. In de jaren 70 van de vorige eeuw werkte er van de 12 werkenden één in de zorg, nu zijn dat er twee en in 2060 zullen dat er naar verwachting vier zijn.⁵⁸

De snel stijgende collectieve zorguitgaven zijn ook een “koekoeksjong” dat andere collectieve uitgaven (onderwijs, veiligheid, onderhoud infrastructuur, et cetera) in toenemende mate over de rand van het begrotingsnest zal drukken. En ook de gemeentelijke zorgtaken ontpoppen zich als een “koekoeksjong” dat het budget voor de beleidsvrije(re) taken leegteet en dat de middelen reduceert voor innovatie en experimenten in het sociale domein. De jeugdzorgtaken van gemeenten zijn geëxplodeerd van 3,6 miljard euro in 2015 naar 5,5 miljard euro in 2019.⁵⁹

Sociale trends en ontwikkelingen in Medemblik

Kostenbeheersing, transformatie en vernieuwing in het sociaal domein

Voor Medemblik is het grip krijgen en houden op de kostenontwikkeling in de jeugdhulp en Wmo een belangrijke prioriteit. Op dit domein wil de gemeente meer in control komen en de uitgaven meer in balans brengen met de inkomsten. De gemeente zet in op preventie, vroegsignalering, het verbinden van zorg en onderwijs, toegang tot

---

jaar en de geestelijke gezondheidszorg voor volwassenen. De langdurige zorg en ondersteuning bestaat uit ouderenzorg, gehandicaptenzorg en langdurige geestelijke gezondheidszorg.

⁵⁴ C.A. de Kam en J.H.M. Donders, *Onzekere zekerheden. De Nederlandse verzorgingsstaat op weg naar 2025*, Wim Drees Stichting voor Openbare Financiën, Den Haag, 2014; Sociaal Cultureel Planbureau, *Burgerperspectieven 2018*2, Den Haag, 2018, blz. 18; Rijksoverheid, *Koers bepalen. Kiezen in tijden van budgettaire krapte*, 16e Studiegroep Begrotingsruimte, Den Haag, oktober 2020, blz. 76.

⁵⁵ R.A.A. Vonk, et al., *Toekomstverkenning zorguitgaven 2015-2060*, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, RIVM-rapport 2020-0059, Bilthoven, 2020, blz. 17; Sociaal-Economische Raad, *Zorg voor de toekomst. Over de toekomstbestendigheid van de zorg*, Verkenning 20/02, Den Haag, juni 2020, blz. 66; Rijksoverheid, *Naar een toekomstbestendig zorgstelsel, Brede maatschappelijke heroverweging*, Den Haag, 20 april 2020, blz. 5; Rijksoverheid, *Koers bepalen. Kiezen in tijden van budgettaire krapte*, 16e Studiegroep Begrotingsruimte, Den Haag, oktober 2020, blz. 37; Karlijn Kersten, Toep van Dijk, Wouter Hogervorst, Niels Muselaers en Rens Nissen, “Niet kiezen in de begroting, is kiezen voor meer zorg en minder onderwijs”, in: *ESB*, jrg. 106, 2021, nr. 4794, blz. 110 en 111.

⁵⁶ Centraal Bureau voor de Statistiek, *Inkomen Nederlanders in 50 jaar meer dan verdubbeld*, Nieuwsbericht, 15-4-2021.

⁵⁷ NOS Nieuws, *Onderzoek: tekort aan zorgpersoneel op lange termijn alleen maar groter*, 20 januari 2022.

⁵⁸ In de volgende kabinetsperiode van vier jaar daalt de beroepsbevolking. Door een toename van de arbeidsparticipatie neemt in deze periode het arbeidsaanbod nog met 135.000 mensen toe. Door de verdere stijging van de zorguitgaven zullen al deze mensen nodig zijn in de zorg. Centraal Planbureau, *Verkenning Middellangetermijn 2022-2025*, CPB Raming, Den Haag, november 2019. Er werken nu 1,4 miljoen mensen in de zorg. In 2040 zijn er meer dan twee miljoen zorgmedewerkers nodig. Sociaal-Economische Raad, *Zorg voor de toekomst. Over de toekomstbestendigheid van de zorg*, Verkenning 20/02, Den Haag, juni 2020; Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), *Kiezen voor houdbare zorg. Mensen, middelen en maatschappelijk draagvlak*, Den Haag, 2021, blz. 12.

⁵⁹ Harrie Verbon, “Gemeenten kraaien victorie, en het Rijk betaalt wel door aan de falende jeugdzorg”, in: *De Volkskrant*, 7 juni 2021.

sport en cultuur (o.a. met een sport- en cultuurpas), kernoverstijgende oplossingen, resultaat gestuurd werken en het concretiseren, prioriteren en faseren van de doelen en publieke waarden (geluk, gezond).⁶⁰

Andere denk- en oplossingsrichtingen zijn nieuwe aanpakken (scherpere keuzes maken, de mogelijkheden van het voorveld van de Wmo beter benutten, doorbraakaanpakken, beter samenwerken in de wijk, buurt en kern, e.d.), het overwegen van nieuwe financieringsvormen (o.a. budgetplafonds instellen, collectieve meerjarenafspraken met diverse verwijzers, prikkels om zorgaanbieders beter te laten samenwerken), het aanboren van nieuwe financieringsbronnen (o.a. bijdragen van zorgverzekeraars aan preventie, *shared savings*), het slechten van schotten (financieel en intern), het op andere wijzen financieren van de zorgprestaties (bijvoorbeeld de bereikte gezondheidswinst en niet langer per verrichting) en het blijven afdwingen van zorginnovaties.⁶¹ Dit kan Medemblik niet alleen. Voor deze denk- en oplossingsrichtingen moet ze samen optrekken met andere gemeenten.

Medemblik kan, samen met de andere gemeenten, ook blijven lobbyen voor betere wetgeving die de paradigma-verschillen tussen de Participatiewet, jeugdzorg en Wmo oplost. Deze paradigmaverschillen belemmeren gemeenten om tot één gezin, één plan en één regisseur te komen.⁶² Om tot doelmatige en effectieve zorg te komen, is het verder van het belang dat alle ketenpartners hun informatievoorziening op orde hebben, dat data gedeeld en gecombineerd kunnen worden en dat van casuïstiek geleerd kan worden. Op deze wijze kan met bijvoorbeeld één integraal (virtueel) budget over de schotten van de verschillende zorgwetten heen voor multiprobleemgezinnen tot de beste interventies gekomen worden door de verschillende hulpverleners. Dit is zeker voor Medemblik een denkbare denk- en oplossingsrichting omdat het aantal multiprobleemgezinnen en de jongeren in de jeugdzorg die voor veel kosten zorgen zeer kleine aantallen betreft.⁶³

Ook het verbeteren van de uitvoeringskwaliteit verdient belangrijke beleidsmatige en politieke prioriteit. Dit vanuit het gezamenlijke besef dat de meest kwetsbare inwoners en jongeren, ondanks de aanzienlijke en stijgende budgetten, nog steeds niet (goed) geholpen worden.⁶⁴ De uitvoeringskwaliteit kan ook verbeteren door 'de bedoeling' centraal te stellen. Met 'terug naar de bedoeling', maatwerk en de menselijke maat zijn niet meer rechtmatigheid en de uitvoering van regelingen het enige criterium. 'Garage-2020' ontwikkelt bijvoorbeeld innovaties voor de jeugdzorg met als doel de jeugdzorg overbodig te maken. Men werkt met verbeeldingskracht aan een beweging van jongeren, hulpverleners, dataspecialisten, kunstenaars en filosofen om nieuwe invalshoeken te bedenken

⁶⁰ Gemeente Medemblik, *Samen aan de slag! Coalitieakkoord 2018-2022*, mei 2018, blz. 6; Gemeente Medemblik, *Kadernota 2022. Op weg naar een financieel gezonde gemeente*, 8 juni 2021, blz.5 en 6; Gemeente Medemblik, *Beleidsplan Sociaal Domein 2019-2022. Samenwerken om elkaar te versterken*, blz. 10, 11,13, 27; Gemeente Medemblik, *Rapport Analyse en Beheersmaatregelen. Eindrapport project sociaal domein financieel in balans*, november 2020, blz. 16 en 17.

⁶¹ Silke van Arum, René Broekroelofs en Hilde van Xanten, *Sociale (wijk)teams, vijf jaar later*, Movisie, Utrecht, april 2020; Mariska Kromhout, Patricia van Echtelt en Peteke Feijten, *Sociaal domein op koers? Verwachtingen en resultaten van vijf jaar decentraal beleid*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, november 2020 (met duidelijke aanbevelingen); PBLQ, *Rekenkamers over het sociaal domein*, Den Haag, 20 januari 2020; Jochem Heemskerk en Lydia Sterrenberg, *De kracht van het gewone. Het voorveld van de Wmo in nieuwe verhoudingen*, Platform31/LKCA, Den Haag, juli 2020; Lydia Sterrenberg en Jetze van der Ham, *Integraal werken in de wijk. Verkenning van de achtergrond, de huidige werkwijze en doorontwikkeling*, Notitie voor G40-themagroep Zorg, Jeugd en Onderwijs, Platform31, Den Haag, oktober 2021; Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), *Kiezen voor houdbare zorg. Mensen, middelen en maatschappelijk draagvlak*, Den Haag, 2021. André Rouwvoet pleitte in zijn afscheidsinterview als voorzitter van Zorgverzekeraars Nederland er voor om de zorgverzekeraars een deel van hun premiegelden opzij te laten leggen voor 'preventie'. Dan is er volgens hem massa om preventie echt van de grond te krijgen. Michiel van der Geest, "Zorgverzekeraars zijn er niet om zorgverleners aan het werk te houden", in: *De Volkskrant*, 30 januari 2020. Albert Jan Kruijer, *Naar een intelligente en waardegedreven uitvoering. Een positiebepaling*, Position paper t.b.v. de tijdelijke Commissie Uitvoeringsorganisaties, s.l., 5 mei 2020.

⁶² Zo schrijft de ene wet voor om burgers flink achter de broek te zitten, terwijl de andere wet voorschrijft om een beetje meegaand met en ondersteunend aan de burgers te zijn. Dit zorgt voor allerlei belemmeringen die integraal werken lastig maakt voor de gemeenten. Frank Kalshoven en Getrude van Driesten, *Paradigma's in het sociaal domein*, De Argumentenfabriek, Amsterdam, maart 2018. Raad van State, *Verzoek om voorlichting over interbestuurlijke verhoudingen. Advies*, kenmerk W04.20.0440/l, 's-Gravenhage, 24 maart 2021; Raad voor het Openbaar Bestuur, *Rust-Reinheid-Regelmaat. Evenwicht in de bestuurlijk-financiële verhoudingen*, Den Haag, maart 2021, blz. 7-9, 13, 14; Studiegroep Interbestuurlijke en Financiële Verhoudingen, *Als één overheid. Slagvaardig de toekomst tegemoet!*, Den Haag, 10 september 2020, blz. 60 en 61; Rienk Janssens en Geert Schipaanboord, *Leren van de-centralisatie jeugd en de regionale samenwerking 2015-2019*, VNG, Den Haag, 20 januari 2020; VNG, *Voorstel gezamenlijke Norm voor Opdrachtgeverschap*, Den Haag, 29 januari 2020; Rijksoverheid, *Wetsvoorstel verbetert beschikbaarheid specialistische zorg voor jeugdigen*, Nieuwsbericht, 5 maart 2021; Yolanda de Koster, "Lokale toegang jeugdhulp blijft (nog) ongemoeid", in: *Nieuwsbrief Binnenlands Bestuur*, 9 maart 2021.

⁶³ In de jeugdzorg betreft het in 2019 dertien cliënten waarvan de kosten meer dan € 100.000 per kind per jaar bedragen. Gemeente Medemblik, *Rapport Analyse en Beheersmaatregelen. Eindrapport project sociaal domein financieel in balans*, november 2020, blz. 9.

⁶⁴ Aukje Hilderink e.a., *Stelsel in groei. Een onderzoek naar financiële tekorten in de jeugdzorg*, Andersson Elffers Felix, 15 december 2020; Martin Sommer, "Alles wordt nieuw. Zodat het oude kalmpjes kan voortbestaan", in: *De Volkskrant*, 9 april 2021; Charlotte Huisman, "In de jeugdzorg moeten juist de jongeren met de grootste problemen te lang wachten. Wat gaat er mis?", in: *De Volkskrant*, 26 april 2021; Peter Cuyvers, "Geldverspilling in jeugdzorg komt door verkeerde aanpak probleemgezin", in: *De Volkskrant*, 16 maart 2021; Merijn Rengers, "Volgens jeugdzorg had Erik Anders gewoon een slecht huwelijk", in: *NRC*, 28 april 2021; Petra Vissers, "Kinderen wachten in Nederland te lang op goede zorg", in: *Trouw*, 1 mei 2021.

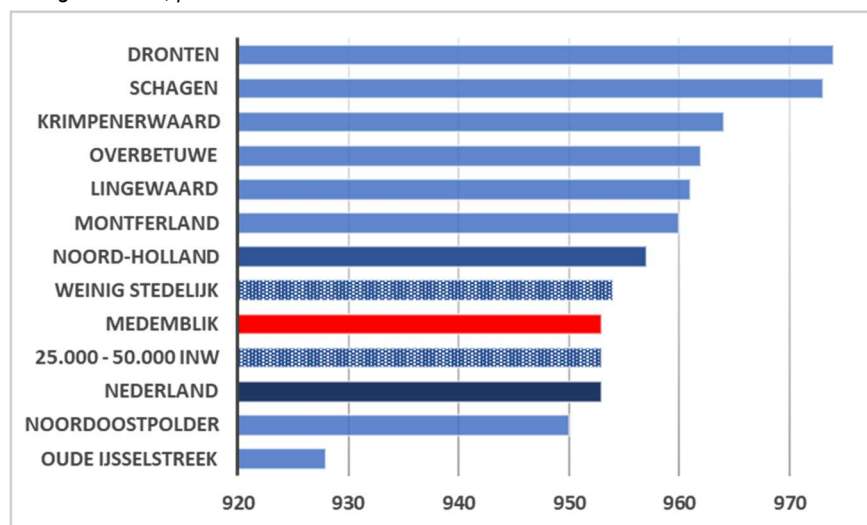
voor de complexe problemen van jongeren. Daarin zijn de protocollen niet langer leidend, maar de problemen van de jongere en zijn of haar ouder(s). Niet de bureaucratische verslaglegging bepaalt het handelen van uitvoerende medewerkers, maar het menselijk welzijn.⁶⁵

Sterke toename van de behoefte aan zorg en ondersteuning de komende jaren in wijk, buurt en kern voor de oude inwoners in Medemblik

In Medemblik neemt het aantal oude ouderen de komende decennia sterk toe. Het aantal 80-plussers neemt met 3.440 personen toe; een toename van 177 procent. Velen van deze oude inwoners zullen op enig moment een zorg en ondersteuningsvraag hebben. Zorg en ondersteuning die vanwege het *Langer thuis* beleid voor meer dan 90 procent van de zorgbehoefte ouderen moet plaatsvinden in wijk, buurt en kern. De sterke groei van het aantal oude ouderen zal ook voor een snel toenemend aantal dementerenden zorgen waarvoor zorg en ondersteuning moet komen. Volgens sommige deskundigen kan het over dertig jaar gaan om zo'n zesduizend dementerenden in Medemblik.⁶⁶ De kernen waar veel 75-plussers wonen in Medemblik zijn: Abbekerk, Medemblik, Midwoud, Wevershoof en Wognum. De grootste grijze druk is er momenteel in de kernen Abbekerk, Benningbroek en Hauwert. Op de lange termijn wordt de grootste grijze druk verwacht in Abbekerk, Nibbixwoud, Opperdoes, Sijbekarspel en Wognum.⁶⁷ Dit schetst tegelijkertijd de grote opgave voor Medemblik om op tijd in de diverse kernen de zorg en ondersteuning voor de oude ouderen op orde te hebben.

In Medemblik wonen momenteel 953 zeventigplussers per 1.000 zeventigplussers nog zelfstandig (figuur 13). Ook dit maakt duidelijk hoe groot, en sterk toenemend, de groep zelfstandig wonende (oude) ouderen is en waarschijnlijk zal blijven.

Figuur 13: Aantal zelfstandig wonende 70-plussers per 1.000 van de doelgroep in het 3^e kwartaal 2021 in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

Bron: waarstaatjegemeente.nl

Sociale problematiek in Medemblik niet bijzonder groot

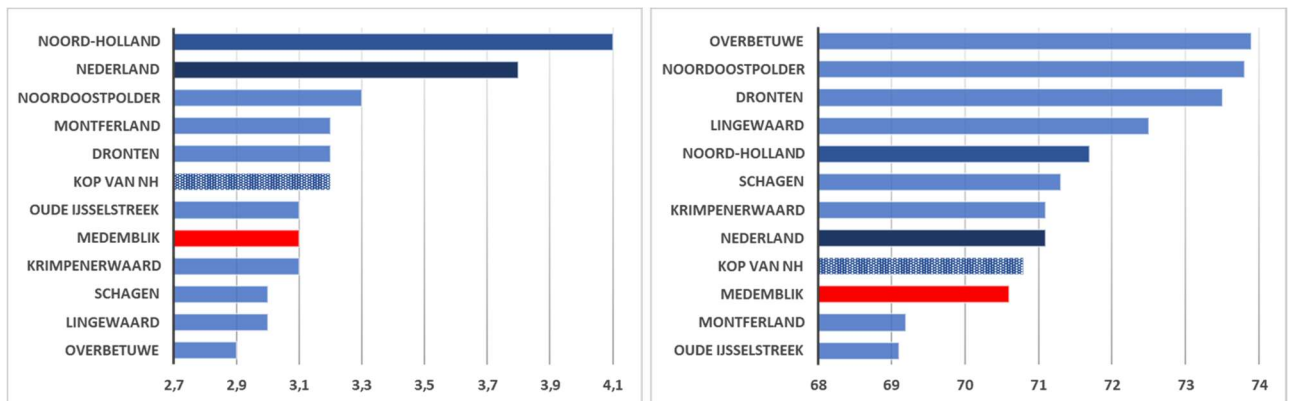
Op allerlei manieren kan inzichtelijk gemaakt worden dat de sociale problematiek in Medemblik in vergelijkend perspectief niet enorm groot is. Het werkloosheidspercentage is niet bijzonder hoog en de bruto-arbeidsparticipatie is relatief laag (figuur 14).

⁶⁵ Wouter Hart, *Verdraaide organisaties. Terug naar de bedoeling*, Deventer, 2013; Jet Bussemaker, *Ministerie van Verbeelding. Idealen en de politieke praktijk*, Amsterdam, 2021, blz. 284, 285.

⁶⁶ In 2050 kunnen er volgens deskundigen 2½ miljoen dementerenden in Nederland zijn; naar rato van het verwachte aandeel van Medemblik in de Nederlandse bevolking in 2050 zullen er dan 6.032 dementerenden in Medemblik zijn.

⁶⁷ Rachel Beerepoot, Denise Kroese en Lisa Nannes, *Monitor Sociaal Domein Medemblik 2020*, I&O Research, Amsterdam, augustus 2020, blz. 13.

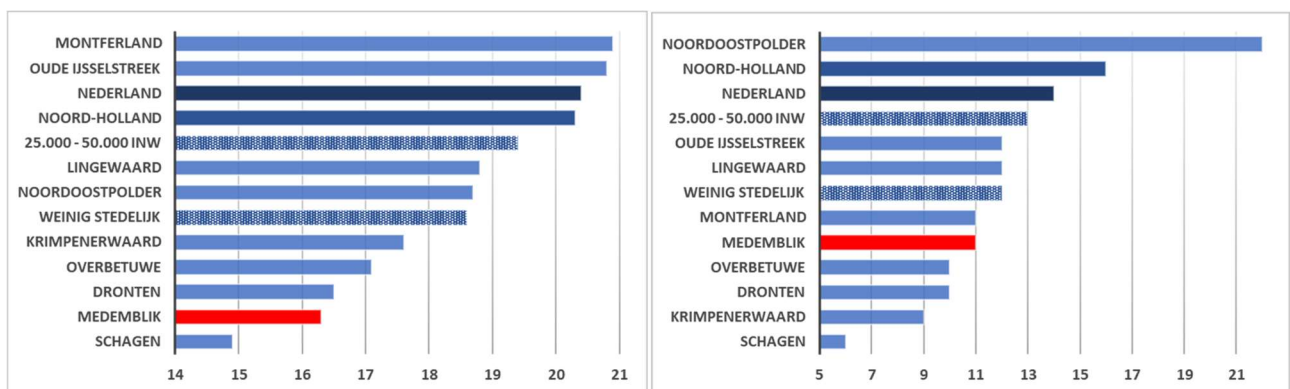
Figuur 14: WW-percentage in 2020 (links) en bruto-arbeidsparticipatie (rechts) in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

Bron: CBS - Statline

Het aantal huishoudens dat een beroep doet op zorg en ondersteuning is relatief laag evenals het aantal huishoudens dat een beroep doet op vijf of meer voorzieningen (figuur 15).

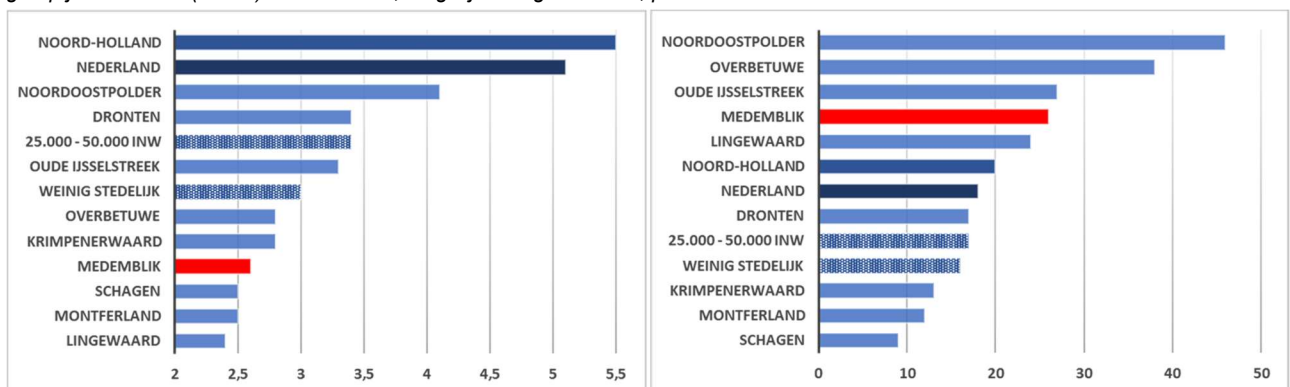
Figuur 15: Percentage huishoudens met zorg en ondersteuning in 1^e halfjaar 2020 (links) en stapeling: aantal huishoudens met > 5 voorzieningen per 1.000 huishoudens, 1e halfjaar 2020 (rechts) in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

Bron: waarstaatjegemeente.nl

Het percentage huishoudens met een bijstandsuitkering is opmerkelijk laag in Medemblik. Het aantal re-integratievoorzieningen per 1.000 van de doelgroep ligt boven het gemiddelde in Noord-Holland, in Nederland en het gemiddelde van de gemeenten die – evenals Medemblik – weinig stedelijk zijn en tussen de 25.000 en 50.000 inwoners hebben (figuur 16).

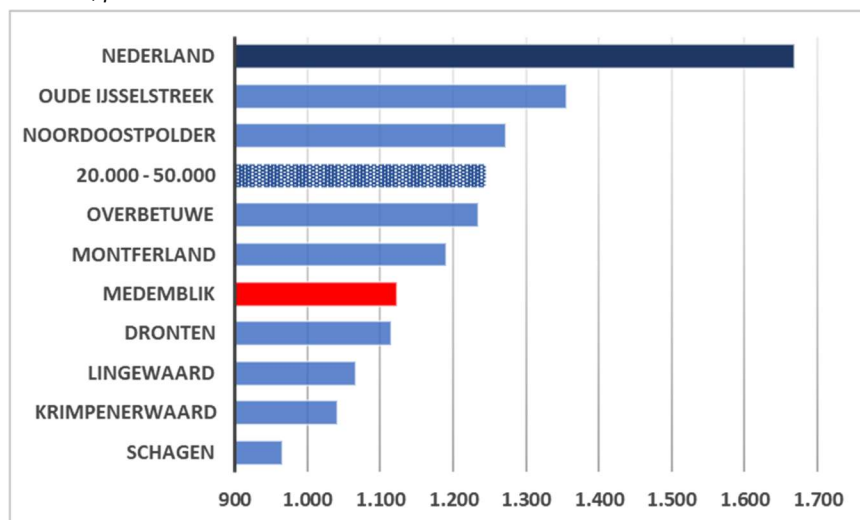
Figuur 16: Percentage huishoudens met een bijstandsuitkering juli 2021 (links) en re-integratievoorzieningen per 1.000 doelgroep januari 2021 (rechts) in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

Bron: waarstaatjegemeente.nl

Gezien het voorafgaande verbaast het niet dat Medemblik niet veel middelen uittrekt per inwoner of moet uittrekken voor het 'sociaal domein' in vergelijking met vele benchmarkgemeenten (€ 1.123). Dit is zelfs 10 procent minder dan de gemiddelde uitgaven van alle gemeenten met tussen de 20.000 en 50.000 inwoners (€ 1.245 per inwoner) en veel minder dan gemiddeld alle gemeenten in Nederland uitgeven (€ 1.668 per inwoner) (figuur 17). Dit laat onverkort dat de tekorten omvangrijk zijn en dat de uitgaven niet in balans zijn met de inkomsten.

Figuur 17: Lasten voor het hoofdtaakveld 'sociaal domein' per inwoner (€) in de rekening 2020 in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

Bron: Rijksoverheid: Findo – data Financiën Decentrale Overheden

Het “onbenutte arbeidspotentieel” als mogelijkheid om de arbeidsparticipatie verder te vergroten

Met de krimpende potentiële beroepsbevolking wordt de noodzaak groter om de arbeidsparticipatie te vergroten. Met het relatief geringe aantal bijstandshuishoudens en de hoge arbeidsparticipatie lijkt het niet eenvoudig om de arbeidsparticipatie te vergroten.

Personen die óf recent gezocht hebben naar werk óf direct beschikbaar zijn voor werk worden door het Centraal Bureau voor de Statistiek gerekend tot het onbenut arbeidspotentieel in statistische zin. Het belangrijkste deel van het onbenut arbeidspotentieel zijn mensen die willen werken, maar zich – soms ontmoedigd – teruggetrokken hebben van de arbeidsmarkt en ook geen uitkeringsgerechtigden zijn. Ook deeltijders die méér uren willen werken en daarvoor direct beschikbaar zijn, maken onderdeel uit van dit onbenut arbeidspotentieel in statistische zin. Voor een geringer deel zijn, en slechts deels, bestaat het statistische onbenut arbeidspotentieel uit werklozen met een werkloosheids- of bijstandsuitkering. Het statistische begrip ‘onbenut arbeidspotentieel’ bestaat in het vierde kwartaal van 2020 in Nederland uit ruim 1,1 miljoen personen in de leeftijdsgroep 15 tot 75 jaar.⁶⁸

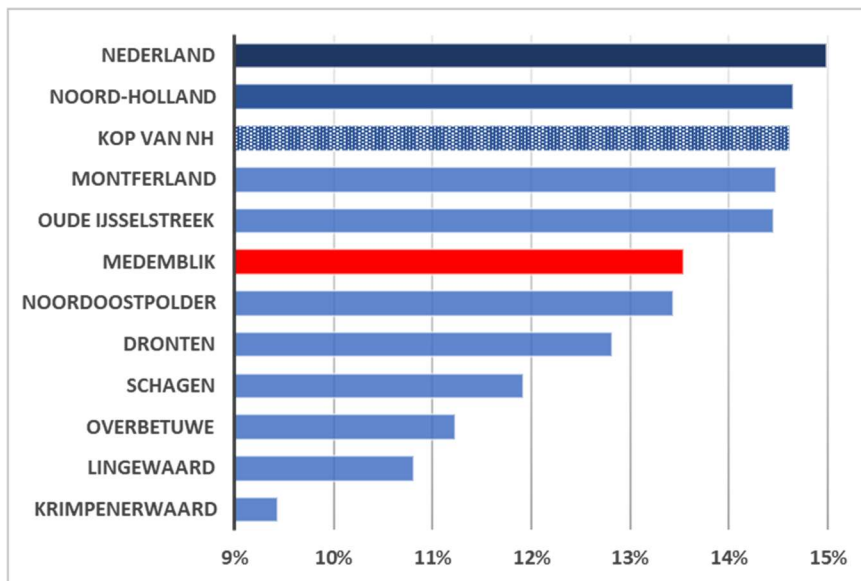
Op andere wijze kan voor Medemblik het “onbenutte arbeidspotentieel” kwantitatief geraamd worden door de inwoners in een uitkering als vertrekpunt te kiezen. Dit aantal is per gemeente bekend. Dat maakt het mogelijk om het “onbenutte arbeidspotentieel” als alternatieve definitie te ramen door het totaal aantal uitkeringsgerechtigden (ww, bijstand tot AOW-leeftijd en arbeidsongeschiktheid) te relateren aan de beroepsbevolking. In 2019 (het meest recente beschikbare jaar) ontvangen in Medemblik 530 inwoners een WW-uitkering, 490 inwoners een bijstandsuitkering (tot AOW-leeftijd) en 2.230 inwoners een arbeidsongeschiktheidsuitkering. In totaal ontvangen in 2019 in Medemblik 3.250 inwoners een van de drie uitkeringen. Gerelateerd aan de beroepsbevolking van 24.000 personen in Medemblik is dat een “onbenutte arbeidspotentieel” van 13,5 procent (tabel 18).

⁶⁸ CBS, Gezocht, niet beschikbaar, Dashboard beroepsbevolking 4e kwartaal 2020 niet seizoens-gecorrigeerd, 16 februari 2021.

Dit “onbenutte arbeidspotentieel” overlapt slechts zeer ten dele het onbenut arbeidspotentieel in statistische zin (de 1,1 miljoen personen in Nederland). Als wij beide definities bij elkaar optellen dan zijn er in Medemblik ongeveer 3.600 inwoners – ongeveer 15 procent van de beroepsbevolking – die economisch niet bijdragen (in ieder geval niet wit), langs de kant staan en waarvan de talenten niet optimaal benut worden. Gezien de dreigende krimpende beroepsbevolking en de vele openstaande, en soms onvulbare, vacatures is dit “onbenutte arbeidspotentieel” een luxe die Medemblik zich niet langer kan veroorloven. Als de gemeente het “onbenutte arbeidspotentieel” niet veel beter weet te mobiliseren, dan verdwijnt werk naar het buitenland, neemt de automatisering toe (en het verlies van banen) of nemen nog meer buitenlandse arbeidsmigranten de arbeidsplaatsen in.

Figuur 18: Het “onbenutte arbeidspotentieel” in procenten van de beroepsbevolking in 2019 in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, regio Koop van Noord-Holland, provincie en Nederland

Bron: CBS – Statline (bewerking Platform31). Totaal aantal inwoners in een WW-uitkering, bijstandsuitkering tot AOW-leeftijd en arbeidsongeschiktheidsuitkering in procenten van de beroepsbevolking.

Natuurlijk zijn niet alle 3.600 inwoners in Medemblik van het “onbenutte arbeidspotentieel” inzetbaar. Een deel zal door allerlei beperkingen, laaggeletterdheid, onvoldoende motivatie etc. niet of nauwelijks zijn te mobiliseren.⁶⁹ Maar de gemeente en de sociale partners zouden voor de nieuwe bestuursperiode(n) de ambitie kunnen formuleren om het “onbenutte arbeidspotentieel” terug te brengen tot bijvoorbeeld 10 procent van de beroepsbevolking.

Sociale samenhang in Medemblik

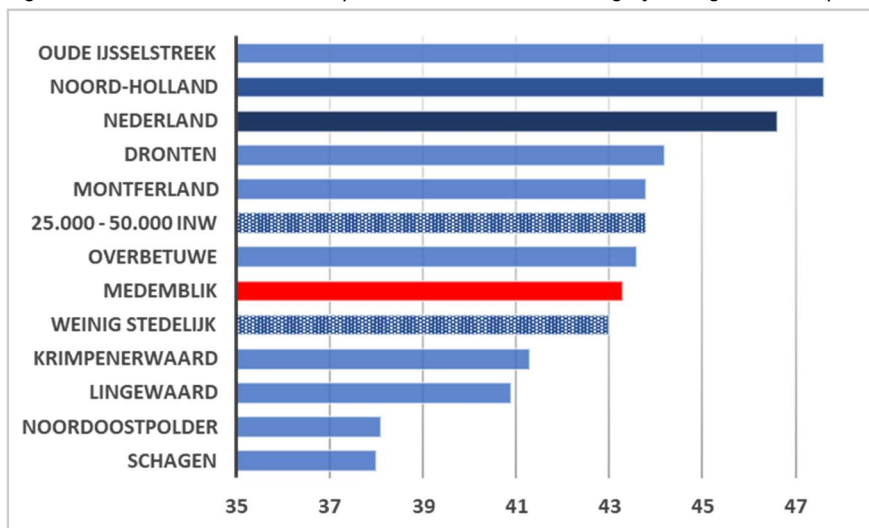
De sociale betrokkenheid en samenhang is groot in Medemblik. Medemblik heeft een actief verenigingsleven waarbij veel inwoners betrokken zijn en de inzet voor anderen (burenhulp, vrijwilligerswerk, mantelzorg) is hoog en neemt toe. Van de inwoners zegt 86 procent (enigszins tot heel) betrokken te zijn bij hun buurt. Dit percentage is stabiel, wat mede verklaard wordt omdat de inwoners bijna dertig jaar in hun kern blijven wonen. Slechts 2 procent voelt zich niet betrokken. De betrokkenheid uit zich deels in concrete participatie bij buurtactiviteiten zoals schoonmaakacties, buurtpreventie, bewonersbijeenkomsten of een buurtbarbecue.⁷⁰ De betrokkenheid en sociale

⁶⁹ De gemeente Den Haag heeft ruim 18.000 Hagenaars die langer dan 1½ jaar een bijstandsuitkering ontvangen persoonlijk bezocht in het kader van het Werkoffensief +500 (een groot project om mensen vanuit de bijstand aan werk te helpen). Uit het eindrapport blijkt dat voor slechts 10 procent betaald werk op korte termijn haalbaar is, dat 50 procent met intensieve en langjarige inspanningen en het wegnemen van belemmeringen richting werk geholpen kan worden en dat voor 40 procent betaalbaar werk door een cumulatie van problemen op meerdere leefgebieden onhaalbaar is. Adriaan de Jonge, “Betaald werk vaak niet realistisch voor bijstandsgerechtigden”, in: *Nieuwsbrief Binnenlands Bestuur Sociaal*, 16 februari 2022; Lukas van der Storm, “Den Haag belde bijna iedereen die langdurig in de bijstand zit: slechts 10 procent kan meteen aan het werk”, in: *Trouw*, 16 februari 2022.

⁷⁰ Rachel Beerepoot, Denise Kroese en Lisa Nannes, *Monitor Sociaal Domein Medemblik 2020*, I&O Research, Amsterdam, augustus 2020, blz. 9, 24 en 28.

samenhang vertaalt zich Medemblik in een eenzaamheid, die in vergelijking met diverse vergelijkbare gemeenten, niet bijzonder hoog is (43,3 procent).⁷¹ De eenzaamheid is geringer dan gemiddeld in de provincie Noord-Holland, in Nederland en gemiddeld in de gemeenten met tussen de 25.000 en 50.000 inwoners (figuur 19). Onder de jongeren tussen de 16 en 25 jaar in Medemblik is de eenzaamheid gemiddeld vergeleken met andere gemeenten in de Kop van Noord-Holland.⁷²

Figuur 19: Eenzaamheid in 2020 in procenten in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

Bron: waarstaatjegemeente.nl

Kansen(on)gelijkheid in Medemblik

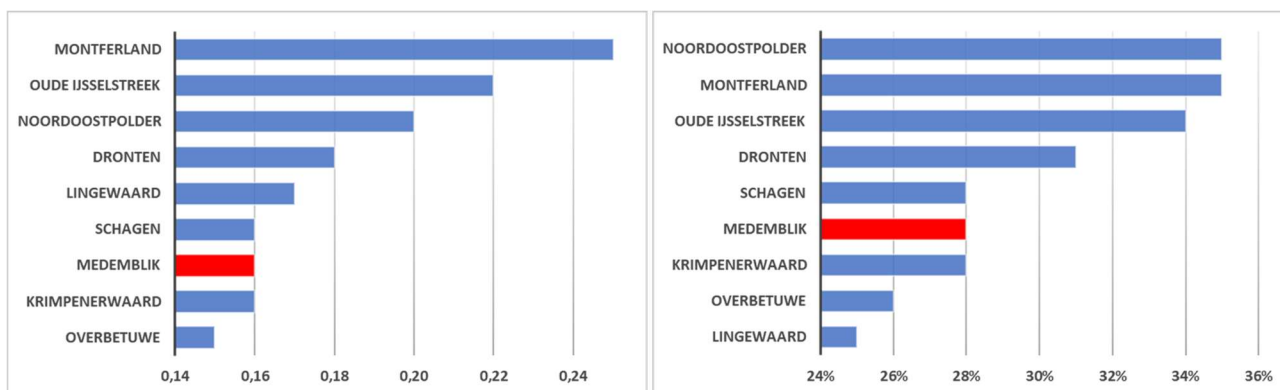
In toenemende mate is de kansenongelijkheid (versterkt door de coronacrisis) in Nederland een aandachtspunt. Een kansenongelijkheid die met de gegevens van de Kansentlas van SEO op allerlei manieren in kaart gebracht kan worden. Wat is de kans op een baan op 28-jarige leeftijd als je bent opgegroeid in een bepaalde gemeente? Deze indicator is van belang omdat de kans op arbeidsparticipatie en de kans om een (goed) inkomen te verwerven voor een jongvolwassen inwoner een indicatie is over de mate waarin het beleid en het onderwijs erin slaagt om de kansenongelijkheid tussen de inwoners te verkleinen. Deze indicator is ook van belang omdat het iets zegt over de mate waarin het inkomen van je ouders de kans op jouw inkomen op latere leeftijd bepaalt. Zo zijn er vele andere indicatoren over kansen(on)gelijkheid per gemeente opgenomen in de Kansentlas.

In figuur 20 is de kansengelijkheid op een persoonlijk inkomen op 28-jarige leeftijd opgenomen als je in Medemblik en de vergelijkbare gemeenten bent opgegroeid en de kans op een laag inkomen aan de onderkant van de inkomensverdeling op 40-jarige leeftijd van personen die gedurende de beginjaren van hun werkzame leven in één van de gemeenten hebben gewoond. Bij lage percentages zegt de inkomenspositie van ouders minder over de inkomenspositie van hun kinderen op latere leeftijd dan bij hoge percentages. Dit kun je ook vertalen naar het beeld dat je in bijvoorbeeld Overbetuwe, Krimpenerwaard, Medemblik en Lingewaard (onderaan de grafiek) makkelijker een kwartje wordt als je voor een dubbeltje bent geboren dan in bijvoorbeeld Montferland, Oude IJsselstreek en de Noordoostpolder (bovenaan de grafiek).

⁷¹ De eenzaamheidsschaal bestaat uit elf uitspraken over emotionele eenzaamheid en sociale eenzaamheid. Voorafgaand aan de uitspraken staat de vraag: 'Wilt u van elk van de volgende uitspraken aangeven in hoeverre die op u, zoals u de laatste tijd bent, van toepassing is?', met de toelichting 'U kunt antwoorden met nee, min of meer, ja'. Een uitspraak voor het meten van emotionele eenzaamheid is bijvoorbeeld 'Ik mis een echte goede vriend of vriendin'. Sociale eenzaamheid wordt gemeten met onder andere de uitspraak: 'Wanneer ik daar behoefte aan heb, kan ik altijd bij mijn vrienden terecht'. Iemand is sociaal of emotioneel eenzaam als diegene op minstens twee van de bijbehorende items ongunstig scoort. Iemand is eenzaam bij minstens drie ongunstige scores op alle items.

⁷² Rachel Beerepoot, Denise Kroese en Lisa Nannes, *Monitor Sociaal Domein Medemblik 2020*, I&O Research, Amsterdam, augustus 2020, blz. 40.

Figuur 20: Kanselijkheid persoonlijk inkomen jongvolwassene op 28-jarige leeftijd opgegroeid in een bepaalde gemeente (links) en de kans op persoonlijk laag inkomen in de onderkant van de inkomensverdeling op 40-jarige leeftijd als de persoon in de beginjaren van zijn werkzame leven in een bepaalde gemeente heeft gewoond (rechts) in Medemblik en vergelijkbare gemeenten

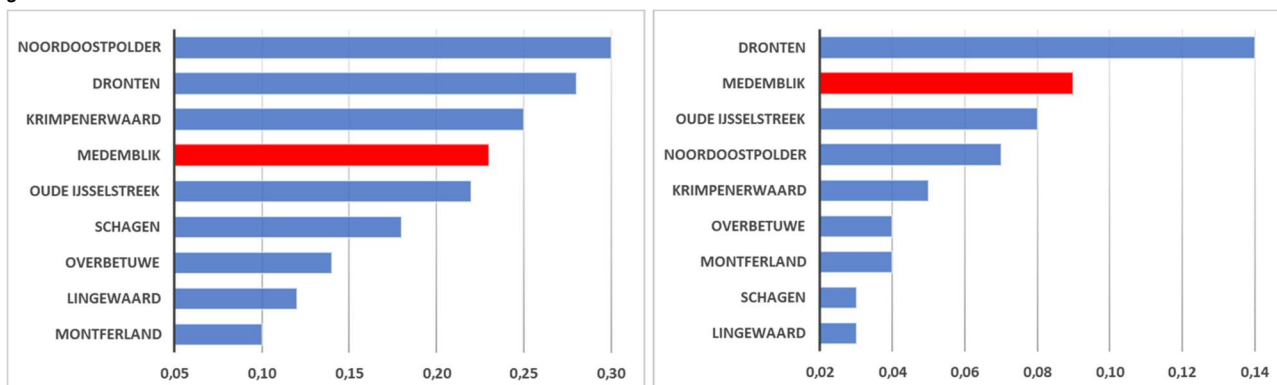

Bron: SEO - Kansenaslas

De inwoners zijn in Nederland en op allerlei manieren geselementeerd en gefragmenteerd (naar leeftijd, naar inkomenssituatie, naar gezinssituatie, naar mate van hulpbehoefendheid, naar veerkracht, naar werkzekerheid, naar herkomst en naar etniciteit). Daarbij wordt de segregatie naar opleidingsniveau en naar mentaliteit dieper. In de verbanden waar mensen elkaar tegenkomen (wonen, werken, onderwijs) is uitsortering waar te nemen. Verschillende onderzoeken laten een groeiende scheidslijn zien tussen hoog- en laagopgeleiden en een toenemende segregatie naar opleidingsniveau van de ouders en leerlingen van verschillende sociaaleconomische achtergronden die elkaar steeds minder tegenkomen op school. Deze segregatie is in grote steden groter dan in kleine gemeenten. Er is bovendien in toenemende mate sprake van perspectiefongelijkheid. Samen met de arbeidsmarktontwikkelingen (flexibiliteit) en de toenemende onzekerheid (over werk, inkomen, pensioen, zorg, corona) leidt dit bij belangrijke groepen inwoners tot onvrede over de maatschappij en de politiek.

Figuur 21 toont de segregatie-index naar migratieachtergrond (niet-Western) en naar laag opleidingsniveau. Omdat de gemeenten vergelijkbaar zijn met Medemblik zijn de indexen goed vergelijkbaar en is de relatieve segregatie in Medemblik goed te bepalen. In de Noordoostpolder is de segregatie naar niet-Westerse migratieachtergrond groter dan in bijvoorbeeld Montferland. Medemblik neemt in segregatie naar niet-Westerse migratieachtergrond een middenpositie in. De segregatie naar laag opleidingsniveau is in Medemblik relatief groot is; in ieder geval veel meer dan in bijvoorbeeld Lingewaard en Schagen.

Figuur 21: Segregatie-index naar migratieachtergrond (links) en naar opleidingsniveau (rechts) in Medemblik en vergelijkbare gemeenten

Bron: SEO – Kansenaslas. De segregatie-index op basis van migratieachtergrond kent een waarde van 0 tot 1 waarbij de waarde 0 een gelijke verdeling van de inwoners met een niet-westerse migratieachtergrond over de gemeente weergeeft en de waarde 1 volledige segregatie van de bevolkingsgroep. De segregatie-index op basis van opleidingsniveau kent een waarde van 0 tot 1 waarbij de waarde 0 een gelijke verdeling van de inwoners met een laag opleidingsniveau over de gemeente weergeeft en de waarde 1 volledige segregatie van de bevolkingsgroep.

4 Veiligheid

Veiligheidstrends en ontwikkelingen in Nederland

Dalende trends criminaliteit en onveiligheidsbeleving houden aan

Uit de meest recente cijfers blijkt dat de reeds in de beginjaren van de 21^e eeuw ingezette daling van criminaliteit in Nederland voortduurt.⁷³ De Veiligheidsmonitor, waarin verslag wordt gedaan van zelf gerapporteerde slachtofferschap, laat eenzelfde daling zien van de veelvoorkomende 'traditionele' criminaliteit waarvan burgers het slachtoffer worden.⁷⁴ Ook uit de Monitor Jeugdcriminaliteit blijkt dat jeugdcriminaliteit de afgelopen jaren is gedaald voor het aantal geregistreerde minderjarige verdachten. Ook ligt het aandeel zelfgerapporteerde jeugdcriminaliteit in 2020 lager dan in 2015.⁷⁵ Er zijn verschillende mogelijke verklaringen te noemen voor de daling. Enkele van de meest aannemelijke verklaringen zijn: de preventieve maatregelen die worden genomen door burgers, bedrijven en overheden, de toenemende welvaart, de afname van heroïnegebruikers (die vooral in de jaren '80 verantwoordelijk waren voor een groot deel van vermogensdelicten) en de veranderende vrijetijdsbesteding (opkomst van internet en smartphones) die mogelijk de daling van jeugdcriminaliteit verklaart.⁷⁶ In hoeverre de daling van criminaliteit ook in de toekomst zal voortzetten, blijft onzeker. Sommige ontwikkelingen kennen namelijk ook een keerzijde die weer nieuwe risico's met zich meebrengt, zoals bijvoorbeeld de verdere digitalisering van de samenleving.⁷⁷

Er is ook een aantal zorgelijke signalen. Na een aantal jaren van dalende winkelovervallen is er een toename van gewapende winkelovervallen.⁷⁸ Er is een toename van het aantal ram- en plofkraken waarbij gebruik gemaakt wordt van explosieven. Nu vooral op juweliers en opticiens waar het voorheen vooral pinautomaten betrof.⁷⁹ Ondanks een algehele afname van de jeugdcriminaliteit is er een toename van het aantal minderjarigen en jongvolwassenen die verdacht worden van een ernstig geweldsdelict (zware mishandeling, diefstal met geweld, poging tot doodslag).⁸⁰ Deze signalen, en het messenbezit onder jongeren, passen in de door het ministerie van Justitie en Veiligheid geconstateerde trend van een mogelijke verharding van de criminaliteit.⁸¹

De impact van technologie en digitalisering neemt toe

Naast de relatief positieve ontwikkelingen voor wat betreft de traditionele, geregistreerde vormen van criminaliteit, is er een toename te zien van een aantal vormen van criminaliteit die voorheen minder zichtbaar waren en/of minder goed geregistreerd werden. Dit is vooral het geval voor cybercriminaliteit. De explosieve toename van digitale communicatie en verdere digitalisering van de samenleving gaat gepaard met een toename van cybergerelateerde criminaliteit. De geregistreerde gevallen van cybercriminaliteit (en veel wordt niet geregistreerd) overtreffen die van woninginbraken.⁸² Niet alleen burgers worden slachtoffer van cybercrime. Cybercriminelen en hackers richten zich ook op bedrijven, (lokale) overheden en instellingen. Ondanks dat het niveau van cybersecurity toeneemt, en daarmee het aantal bedrijven dat slachtoffer wordt afneemt, wordt de (financiële) schade steeds groter.

⁷³ Nationale politie, *Geregistreerde misdrijven; soort misdrijf, wijk, buurt, jaarcijfers* (Data.politie.nl; geraadpleegd 30 maart 2021).

⁷⁴ De Veiligheidsmonitor maakt onderscheid tussen 'traditionele' vormen van criminaliteit en cybercriminaliteit. Deze laatste komt later in dit hoofdstuk aan bod.

⁷⁵ A.M. van der Laan, M.G.C.J. Beerhuizen en N.C. Boot, *Monitor Jeugdcriminaliteit 2020. Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit in de eerste twee decennia van deze eeuw*, WODC, Den Haag, mei 2021. In 2019 was sprake van een lichte toename van jeugdcriminaliteit, uit de meest recente cijfers blijkt dat de stijging niet doorzet. Het is echter nog te vroeg om te concluderen of de algemene daling van jeugdcriminaliteit doorzet, stagneert of toch omslaat in een stijging.

⁷⁶ Jaap de Waard, *Criminology's Dirty Little Secret: How Dutch criminologists almost completely failed to pick up on the decline in crime*, Ministerie van Justitie en Veiligheid, Den Haag, juni 2017 (working paper); J. de Jong, *Het mysterie van de verdwenen criminaliteit (statistische trends)*, CBS, Den Haag, 2018.

⁷⁷ J. de Jong, *Het mysterie van de verdwenen criminaliteit (statistische trends)*, CBS, Den Haag, 2018.

⁷⁸ Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, *Aantal gewapende winkelovervallen toegenomen*, 19 oktober 2019.

⁷⁹ NOS, *Opnieuw ramkraak bij opticiens, ditmaal in Sittard*, 23 maart 2021.

⁸⁰ Openbaar Ministerie, *Jonge geweldplegers zorgelijke trend in jaarbeeld OM over 2020*, 10 maart 2021.

⁸¹ Wilriëke Korsten, Romy Hendrix en Davien van der Sloot, *Strategisch Omgevingsbeeld 2020*, Ministerie van Justitie en Veiligheid, Centrale Eenheid Strategie, Den Haag, januari 2020, blz.14.

⁸² Nationale Politie, *Criminaliteit 2020: minder inbraak, meer cybercrime*, 15 januari 2021.; CBS, *Veiligheidsmonitor 2019*, Den Haag, maart 2020.

Cyberaanvallen kunnen grote maatschappelijke en financiële gevolgen hebben en leiden tot aanzienlijke reputatieschade. De digitale dreiging heeft een permanent karakter gekregen met het risico van (grootschalige) uitval van digitale diensten, processen of systemen (meldkamers, water- en energiesystemen, liften, verkeersinformatie, tram, metro en trein) en maatschappelijke ontwrichting.

Overige, relatief nieuwere, risico's die digitalisering en nieuwe technologieën met zich meebrengen, hebben te maken met de steeds makkelijkere toegang tot informatie en het verspreiden van informatie en desinformatie. Dit kan leiden tot verregaande polarisatie en maatschappelijke ontwrichting, het digitaal oproepen voor niet-aangekondigde demonstraties die vervolgens uit de hand lopen, of de verspreiding van desinformatie over de effecten van 5G-netwerken (dat leidde tot verschillende brandstichtingen van zendmasten) en corona. Zo kunnen technologie en sociale media de maatschappelijke onrust aanjagen, kunnen de zichtbaarheid van maatschappelijke onrust vergroten en kunnen het verlangen naar verbondenheid in allerlei bubbels ondersteunen. Dit leidt voor het bestuur tot nieuwe uitdagingen.⁸³

Toenemend belang voor aanpak ondermijnende criminaliteit

Ondermijnende criminaliteit, waarbij sprake is van een vermenging van de onderwereld en de bovenwereld, kan zich diep wortelen in de samenleving en uit zich in allerlei vormen. Gevaarlijke drugslabs in woonwijken, drugsdumpingen in de natuur, exorbitante criminele winsten die worden witgewassen (o.a. door middel van louche ondernemingen), excessief geweld, zoals liquidaties en (vergis)moorden in de openbare ruimte, bedreigde burgemeesters, intimidatie en corruptie, het ronselen van kinderen op schoolpleinen voor druggerelateerde criminaliteit, ondernemers en agrariërs die onder druk worden gezet, et cetera. Ook is er in toenemende mate zorg over de zorgfraude. Het is nog te vroeg om aan te geven in hoeverre de intensivering van de aanpak van de ondermijning tot een daadwerkelijke afname van ondermijnende criminaliteit leidt. Ondanks dat meer (synthetische) drugslabs en opslaglocaties worden ontdekt en opgerold en grote hoeveelheden drugs in beslag worden genomen, stijgt de prijs van drugs in de straat niet.⁸⁴ Dit kan erop duiden dat de partijen die in beslag worden genomen slechts een druppel op een gloeiende plaat zijn.

Ondanks de intensivering en geleverde inspanningen van de afgelopen jaren, blijft de aanpak van ondermijnende criminaliteit ook de komende jaren urgent. Stedelijke gemeenten moeten rekening houden met een toename van het aantal incidenten met gevaarlijke stoffen vanwege de productie van synthetische drugs in woonwijken, kelderboxen en garages.⁸⁵ Met gegevens uit de City Deal Zicht op Ondermijning komt kwantitatieve informatie beschikbaar over de personen, branches en transacties per gemeente die kwetsbaar zijn voor ondermijnende activiteiten.⁸⁶

Toch zijn effectieve aanpakken verre van eenvoudig. Nederland is vanwege de ligging en de uitstekende infrastructuur al jarenlang een mondiaal drugsknooppunt. Nederlandse drugscriminelen zijn grote spelers op de internationale drugsmarkten. Tegelijkertijd zien we een sociale verankering van criminele netwerken door het hele land en krijgen zij macht en invloed én veroorzaken zij grote problemen op lokaal niveau. Onder andere vanwege de aantrekkingskracht van de criminele drugswereld op jongeren in een achterstandspositie.⁸⁷

---

⁸³ Wilriëke Korsten, Romy Hendrix en Davien van der Sloot, *Strategisch Omgevingsbeeld 2020*, Ministerie van Justitie en Veiligheid, Centrale Eenheid Strategie, Den Haag, januari 2020, blz.14; Raad voor Openbaar Bestuur, *Zoeken naar waarheid. Over waarheidsbevinding in de democratie in het digitale tijdperk*, 9 mei 2019.

⁸⁴ Trimbo Instituut en WODC, *Nationale Drug Monitor. Jaarbericht 2020*, Utrecht en Den Haag, 2021, blz. 535; WODC, *Nationale Drug Monitor geeft eerste indruk van invloed coronacrisis op drugscriminaliteit*, 9 maart 2021. De ontmanteling van Sky ECC heeft geleid tot de onderschepping van 80 miljoen berichten tussen criminelen die voor Nederland relevant zijn.

⁸⁵ Vooral in gemeenten in de provincies Noord-Brabant (159 locaties), Limburg (91 locaties), Gelderland (70 locaties) en Zuid-Holland (58 locaties) worden veel locaties van gedumpte drugsafval, productielabs van synthetische drugs en opslaglocaties van chemicaliën aangetroffen. Remco Andringa, "Weer meer drugsafval gedumpt, gemeenten vrezen kosten", in: *NOS-nieuws*, 23 maart 2019.

⁸⁶ Dashboard Zicht op Ondermijning: <https://www.zichtopondermijning.nl>. Na de invoering van een vergunningplicht voor autoverhuurbedrijven in Tilburg (één van de kwetsbare branches) stopte negentien van de dertig bedrijven. Hans Boutellier, Casper Hermans en Femke van de Plas, *Ontspoorde vrijheid. Over de maatschappelijke betekenis van ondermijning en het belang van een onorthodoxe aanpak daarvan*, Den Haag, 2019, blz. 42.

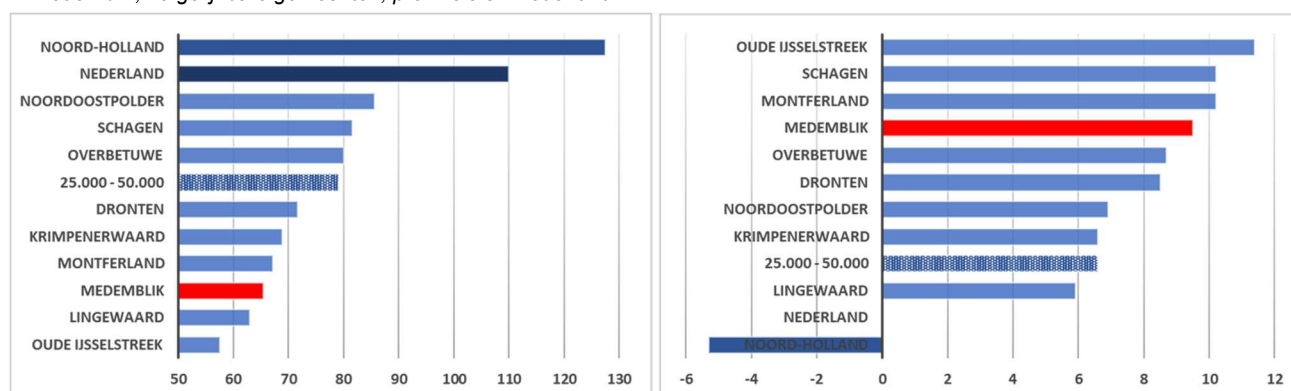
⁸⁷ Het probleem van de ondermijning is dat de sociale zekerheid wordt ondergraven, "normaal werken" niet meer loont en jongeren in aanraking komen met verkeerde rolmodellen. Dat "normaal werken" niet meer loont en dat er voor jongeren verkeerde rolmodellen zijn, blijkt uit de volgende twee voorbeelden.

Veiligheidstrends en ontwikkelingen in Medemblik

Geen grote veiligheidsproblemen in Medemblik in vergelijkend perspectief

Het totaal aantal misdrijven per 10.000 inwoners is in Medemblik veel minder dan gemiddeld in de provincie Noord-Holland, in Nederland, in de gemeenten met tussen de 25.000 en 50.000 inwoners en in vele vergelijkbare gemeenten (met uitzondering van Oude IJsselstreek en Lingewaard). De veiligheid in Medemblik is beter (+ 9,5) dan gemiddeld in Nederland (0,0), beter dan gemiddeld in de gemeenten met tussen de 25.000 en 50.000 inwoners (+ 6,6) en veel beter dan gemiddeld in de provincie Noord-Holland (-/ 5,3) (figuur 22).

Figuur 22: Totaal aantal misdrijven per 10.000 inwoners 4^e kwartaal 2021 (links) en Leefbaarometer dimensie veiligheid in 2018 in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

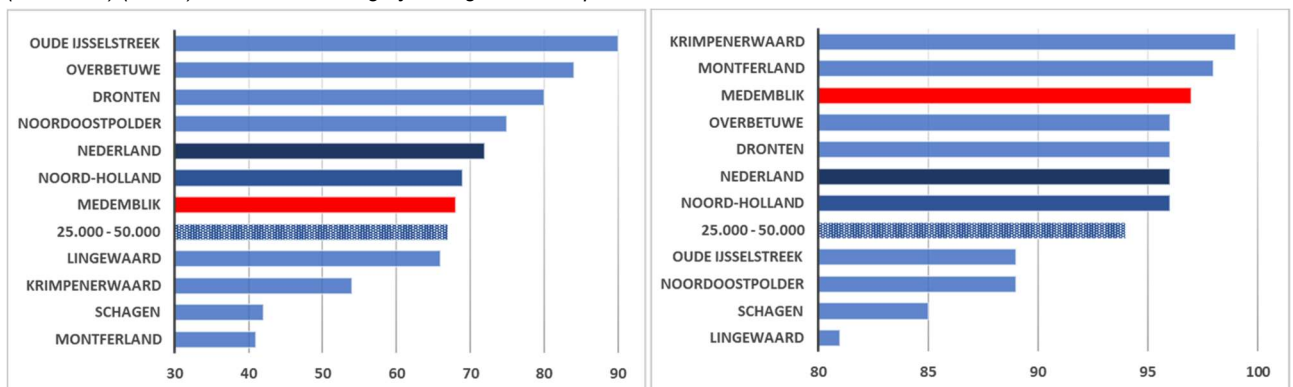

Bron: waarstaatjegemeente.nl; Leefbaarometer: score in afwijking van het landelijk gemiddelde.

De score van sociale veiligheid (index criminaliteit) is in Medemblik met meer dan dertig procent verbeterd sinds 2014. Wel zijn er enkele vergelijkbare gemeenten (Montferland, Schagen, Krimpenerwaard en Lingewaard en het gemiddelde van alle gemeenten met tussen de 25.000 en 50.000 inwoners) waar de sociale veiligheid méér is verbeterd dan in Medemblik. De sociale veiligheid is wat betreft overlast in Medemblik sinds 2014 wel enigszins gedaald, maar niet enorm veel (figuur 23).

De ex-burgemeester van Tilburg Peter Noordanus verwoordde helder wat het probleem is en waarom hij vond dat hij dit moest aanpakken. "Op de middelbare scholen in Tilburg gaat een tarievenlijst rond. Voor het knippen van toppen van wietplanten krijgen ze vijfhonderd euro per dag, als drugskoerier krijgen ze duizend euro en op de uitkijk staan, levert ook een fors bedrag op" (...) De burgemeester sprak een joch "dat met wietzolders meer verdiende dan een Kamerlid". En hij vond dat onacceptabel en desastreus rolmodellen die aangepakt moesten worden. Ook de directeur van het multiculturele schoonmaakbedrijf MAS Dienstverleners kent dergelijke voorbeelden. "Ik heb Marokkaanse jongens van achttien gesproken die twee ton hadden verdiend. Twee ton! En hun ouders hebben vaak géén idee. Die vragen maar de hele dag: 'heb je een baan voor mijn zoon?' Drie keer raden wat zo'n jongen op een gegeven moment antwoordt". Bram Endedijk, "De burgemeester als misdaadbestrijder. Interview Peter Noordanus burgemeester van Tilburg", in: *NRC Handelsblad*, 29 september 2017, blz. 11. Pieter Tops en Jan Tromp, *De achterkant van Nederland. Hoe onder- en bovenwereld verstrengeld raken*, Amsterdam, 2017, blz. 54; Boudewijn Geels, "Zolang jongeren uitkeringen ontvangen krijg je ze niet aan het werk" (interview met Rahma el Mouden), in: *Het Financieele Dagblad*, 4 november 2016; Peter Noordanus, *Een pact voor de rechtstaat. Een sterke terugdringing van drugs-criminaliteit in tien jaar*, Aanjaagteam Ondernijning, Den Haag, december 2020, blz. 17, 31, 67-77.

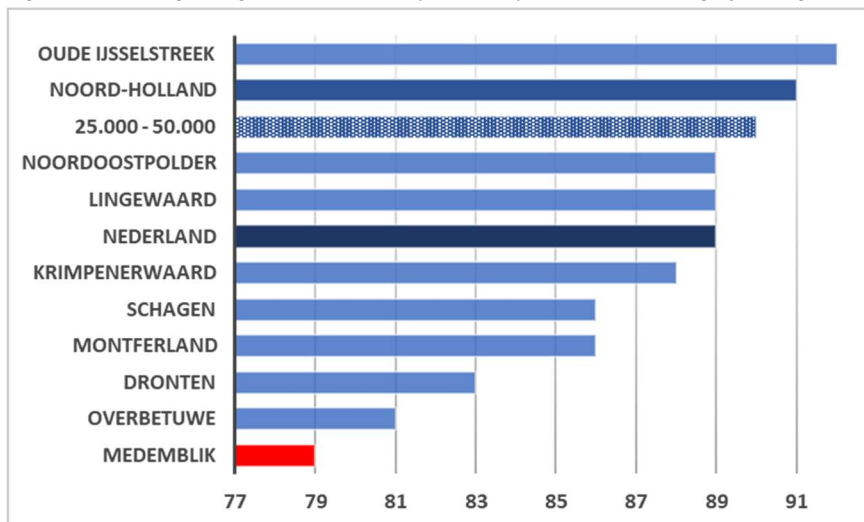
Figuur 23: Sociale veiligheid index 'criminaliteit' in 2019 (2014=100) (links) en sociale veiligheid index 'overlast' in 2019 (2014=100) (rechts) in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

Bron: waarstaatjegemeente.nl

In het licht van de relatief geringe verbetering van de overlast is het opmerkelijk dat de onveiligheidsgevoelens sinds 2014 wel sterk zijn verbeterd (figuur 24).

Figuur 24: Onveiligheidsgevoelens in 2019 (2014=100) in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

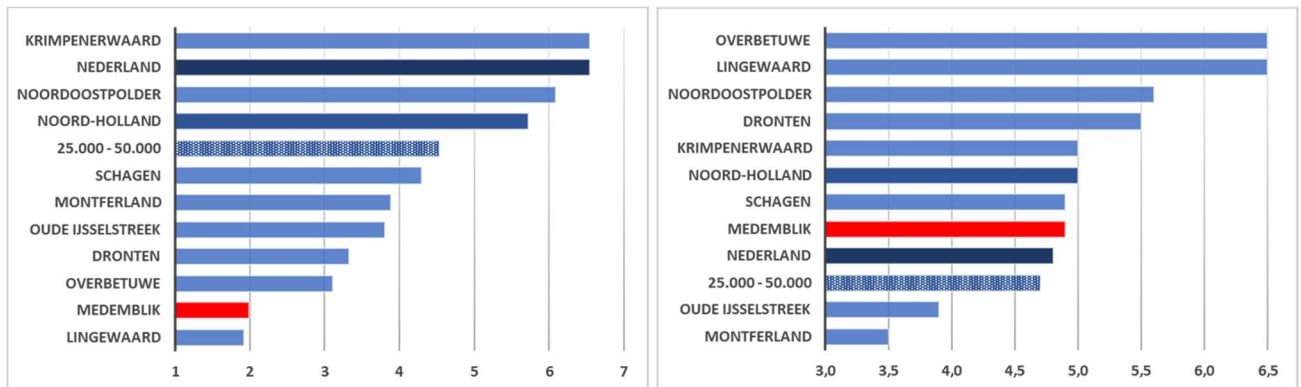

Bron: waarstaatjegemeente.nl

Gering aantal drugsdelicten en relatief weinig slachtoffers van online koop- en verkoopfraude in Medemblik

De toename van de ondermijning is in Nederland een belangrijke trend en ontwikkeling. Een belangrijk deel van de ondermijning is drugsgerelateerd. In Medemblik is het aantal geregistreerde drugsgerelateerde delicten gering. Het ligt ver onder het aantal drugsdelicten in Nederland, de provincie en bijna alle vergelijkbare gemeenten. Mogelijkerwijs verklaart de sterke sociale cohesie in de diverse kernen, waar iedereen elkaar nog kent, dit relatief gunstige beeld. Het aantal slachtoffers van online koop- en verkoopfraude is in vergelijking met de benchmarkgemeenten ook niet bijzonder hoog (figuur 25).

Figuur 25: Aantal drugsdelicten per 10.000 inwoners in 2021 (links) en aantal slachtoffertes van online koop- en verkoopfraude in 2019 per 100 inwoners in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

Bron: waarstaatjegemeente.nl. Drugsdelicten = drugsvervaardiging-, -handel- en -bezit.

5 Ruimte en wonen

Ruimtelijke en woontrends in Nederland

Schaarse ruimte vraagt om duidelijke lange termijn keuzes en sturing

Nederland staat voor grote ruimtelijke opgaven. Aanpassingen van de leefomgeving aan klimaatverandering en de omschakeling van fossiele brandstoffen naar duurzame energie vragen ruimte, evenals de voortgaande verstedelijking en de beoogde natuurontwikkeling. Bij al deze ruimtelijke opgaven is de regio steeds meer de plek waar de nieuwe duurzaamheidsopgaven en de klassieke ruimtelijke opgaven samenkomen en met elkaar concurreren. De afstemming tussen woningbouw, nieuwe werklocaties, natuurontwikkeling, energietransitie en klimaatadaptatie vergt integrale afwegingen in de regio. Hierbij reikt de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) drie afwegingsprincipes aan: 1) combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies, 2) stel de kenmerken en identiteit van het gebied centraal, 3) voorkom afwenteling naar andere gebieden en toekomstige generaties. Het Planbureau voor de Leefomgeving reikt met de Atlas van de Regio veel (kaart)gegevens aan die het mogelijk maken om met elkaar in gesprek te gaan en de ruimtelijke opgaven af te wegen.⁸⁸ Waar worden bijvoorbeeld nieuwe woonwijken ontwikkeld? Op welke locaties komen veel windturbines? En waar liggen gebieden met een verhoogde kans op overstroming? De samenhang tussen deze opgaven staat centraal in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) en de uitwerking ervan in lokale en regionale omgevingsvisies en verstedelijkingsstrategieën.

Er is een sterke sturing nodig op de ruimtelijke keuzes vanuit het perspectief van de energietransitie, circulaire economie, natuurversterking, voedseltransitie, klimaatadaptatie, wonen, werken en mobiliteit. De afgelopen decennia is geen keuze gemaakt tussen prioriteiten met betrekking tot de leefomgeving. De conflicterende belangen zijn naast elkaar in stand gehouden en soms zelfs naast elkaar gestimuleerd. Zo wil Nederland op een beperkt stukje grond én de agrosector stimuleren én wereldspeler zijn én ook natuurdoelen halen. En nog 'gewoon' kunnen leven. Door verkokerd rijksbeleid ontbreekt het aan duidelijke lange termijn keuzes en sturing. Het én-én-én beleid loopt spaak. Zoals treffend verwoord in de titel van het rapport van de Commissie Remkes: "Niet alles kan overal".⁸⁹ Er is behoefte aan een nieuwe aanpak op basis van initiatieven van onderop met

⁸⁸ PBL, *Atlas van de Regio*, Den Haag, november 2020, <https://www.pbl.nl/publicaties/atlas-van-de-regio>

⁸⁹ Commissie Remkes, *Niet alles kan overal*, Amersfoort, juni 2020

voldoende financiële steun en beleidsmatige Rijkssturing. Er is behoefte aan de vormgeving van méér regie; wij staan voor een kantelpunt in de ruimtelijke ordening.⁹⁰

Tekorten op de woningmarkt: insiders profiteren en outsiders zijn de dupe

Het woningtekort beheerst het nieuws. Koopprijzen zijn tot historische hoogtes gestegen, wachttijden lopen op en vrijemarkthuren kosten een modale verdiener al gauw meer dan de helft van zijn inkomen. Eind 2020 berekende ABF dat het woningtekort 330.000 woningen bedraagt.⁹¹ Ook het tekort aan sociale huurwoningen loopt op. Omdat de corporaties dertig miljard euro tekort komen, worden 125.000 woningen te weinig bijgebouwd tot 2035 en 50.000 woningen niet verduurzaamd.⁹² De tekorten zitten vooral in de Randstad en in de steden. Wachttijden voor een sociale huurwoning lopen op tot boven de tien jaar. Er zijn grote verschillen tussen gemeenten, maar plekken waar je meteen een huis krijgt, bestaan niet meer.

Door de krappe woningmarkt zitten tal van groepen in de knel. Jongeren blijven steeds langer thuis wonen. Ex-studenten keren noodgedwongen terug naar hun ouders. De middengroepen verdienen te veel voor een sociale huurwoning en hebben te weinig spaargeld voor een koopwoning. Woonstarters worden weggeconcurrerd door beleggers en moeten vervolgens hetzelfde huis huren voor dubbel zo hoge woonlasten. Enig vermogen opbouwen is zo nauwelijks mogelijk. Het aantal dak- en thuislozen is in tien jaar tijd verdubbeld. De 'vitale beroepen' met een modaal inkomen trekken noodgedwongen uit de stad, moeten dagelijks ver reizen (en zeggen vervolgens hun baan in de stad op). Ouderen zien geen aantrekkelijk aanbod en blijven steeds langer wonen in hun grote eengezinshuis. De doorstroming stagneert aan alle kanten.

De tekorten op de woningmarkt zijn veel nijpender geworden. Het is duidelijk geworden dat de afgelopen tien jaar te weinig woningen zijn gebouwd. Sinds 2015 neemt vooral door de hoge buitenlandse migratie de bevolking in Nederland sterk toe. Verder gaat de huishoudverdunding door. Het kan zelfs zijn dat het benodigde aantal woningen wordt onderschat. In Nederland is de gemiddelde huishoudensgrootte 2,15; terwijl het in de Scandinavische landen al 1,9 persoon is. Als Nederland deze richting ook op gaat dan zijn er in Nederland nog eens 800.000 extra woningen nodig bovenop de één miljoen nieuwe woningen waar nu vanuit wordt gegaan tot 2030. En sterkere huishoudensverdunding is verre van ondenkbaar met de vergrijzing, steeds meer jongeren die alleenstaand blijven of een LAT-relatie hebben en de veertigers met twee stukgelopen relaties die twee woningen blijven aanhouden omdat het veel te riskant is dat zij straks geen woning meer hebben als de volgende relatie kapot gaat.⁹³

Huidig woningaanbod (oud en nieuw) sluit kwalitatief onvoldoende aan op de huidige en toekomstige vraag

Woningen staan niet op de goede locatie in het land. Het is vooral dringen in de Randstad, terwijl in andere delen van het land sprake is van relatieve ontspanning. Verschillen spelen ook binnen provincies. De steden blijken bovengemiddeld aantrekkelijk voor kleine huishoudens en nieuwkomers vanuit het buitenland. Prognoses duiden op een forse groei van het inwoneraantal vooral nabij centra en stations. De mismatches worden ook verklaard omdat er steeds meer kleine huishoudens komen. Tegenwoordig zoeken vooral één- en tweepersoonshuishoudens naar een woning, terwijl zeventig procent van de woningen een gezinswoning is met een indeling die niet meer goed past bij de veranderende huishoudens. Nieuwbouwwoningen worden ook nog steeds te veel gebouwd voor het samenwonen van eergisteren. Vroeger was het kerngezin dé vorm van samenleven, maar vandaag de dag is nog maar 23 procent van het aantal huishoudens een stel met kinderen, 77 procent van de huishoudens is anders en kiest voor andere samenlevingsvormen.⁹⁴

⁹⁰ Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli), *Geef richting, maak ruimte!*, Den Haag, november 2021; Han Lörzing, *Een land waarover is nagedacht. Hoe de planners Nederland vormgaven*, Amsterdam, 2021, blz. 290; Ministerie BZK, *Van woorden naar daden: over de governance van de ruimtelijke ordening*, IBO ruimtelijke ordening, Den Haag, 6 april 2021, blz. 24 e.v.

⁹¹ Ministerie BZK, *Staat van de Woningmarkt, jaarrapportage 2020*, Den Haag, juni 2020.

⁹² Ministerie BZK, *Hoofdrapport Opgaven en middelen corporatiesector*, bijlage bij Kamerbrief over bestedingsruimte.

⁹³ Wim Derksen, *Er moet echt heel veel worden gebouwd (gesprek met Peter Boelhouwer)*, blog Wim Derksen, 18 oktober 2021.

⁹⁴ De eengezinswoning is een verouderd woontype dat steeds minder past bij de grote variatie aan huishoudentypes. Naast keuken en badkamer zijn er een grote woonkamer, een ouder slaapkamer en een of twee kleine slaapkamer(s). Dit is prima voor een kerngezin, tenminste zolang de kinderen klein zijn.

De mismatch tussen het aanbod aan eengezinswoningen en de veranderende samenstelling van de huishoudens zien we vooral in de buitenwijken en in de randgemeenten. Juist die hebben te maken met een bevolkingsafname en daar zien we veel *empty nesters* in ruime eengezinswoningen. De wijken waar nu veel ouderen wonen, zijn indertijd nogal ruim zijn opgezet. In de wijken uit de jaren '60, '70 en '80 van de vorige eeuw woont nu nog circa twee derde van het oorspronkelijke aantal mensen. Het is dus rustiger op straat, er is minder draagvlak voor voorzieningen en er ligt de nodige overgedimensioneerde infrastructuur (vierbaanswegen, ruime parkeerterreinen, winkelcentra in laagbouw). De woningen zijn niet slecht, maar er is een verduurzamingsinhaalslag nodig plus groot onderhoud. Een halve eeuw na de bouw zullen er veel woningen vrijkomen, veelal rijtjeswoningen, en steeds vaker in koop. Voor zeven wijken in Nederland is getoond hoe dergelijke wijken verbeterd kunnen worden in het licht van de grote maatschappelijke opgaven.⁹⁵

Steeds duurere woningen

Door het woningtekort, de lage rente, verruimde leenmogelijkheden, een wereldwijd overschot aan kapitaal, het beeld van vastgoed als waardeverste belegging en een gunstig consumentenvertrouwen stegen de prijzen van bestaande koopwoningen de afgelopen vijftien jaar met 75 procent in Nederland. De afgelopen twee jaar – tijdens de meest ingrijpende crisis van de afgelopen zeventig jaar – gingen de prijzen extra hard. De gemiddelde verkoopprijs van een woning steeg van april 2020 tot december 2021 met 24 procent. Ten opzichte van een jaar eerder stegen de prijzen in november 2021 zelfs met 20 procent.⁹⁶ De grootste stijging in twintig jaar. Kopers betalen een steeds hogere prijs, hebben weinig keuze (nog geen twee woningen per kandidaat-koper), bieden vaak tegen elkaar op, moeten snel beslissen en betalen vaak boven de vraagprijs (soms meer dan 60 procent).

De (toekomstige) inwoners stellen steeds hogere eisen aan de kwaliteit van hun woon- en leefomgeving

Mensen en huishoudens kiezen in toenemende mate hun woonplaats op grond van de *quality of living*. De *quality of living* omvat de kwaliteit van de woon-, leef- en werkmilieus, de nabijheid van natuur, het groen, blauw en rood steeds beter met elkaar verbinden, en de (nabijheid van) voorzieningen (hoogwaardige winkels, cultuur, restaurants, scholen, zorginstellingen). De ideale woonplaats wordt gekozen op basis van de *quality of living* en van daaruit kijken de (toekomstige) inwoners welke banen bereikbaar zijn in de eigen gemeente of in de omgeving. Mede daarom blijft bereikbaarheid een zeer belangrijk aandachtspunt voor de toekomst.

De hoge eisen die mensen stellen aan hun woon- en leefomgeving zullen naar verwachting niet minder worden. De krimpende beroepsbevolking kán de beste woon-, werk- en leefomgeving kiezen en zal dat in toenemende mate ook doen. In de Randstad is dit patroon al zichtbaar en daardoor gaan bedrijven zich geleidelijk, en op termijn, vestigen waar het arbeidsaanbod woont ("werken volgt wonen"). Met een krimpende beroepsbevolking mag verwacht worden dat dit patroon zich op steeds meer plekken gaat voordoen. Als gevolg hiervan gaan gemeenten, steden en regio's elkaar steeds sterker strategisch beconcurreren op de kwaliteit, variatie, duurzaamheid, nabijheid van groen, natuur en water van hun woon- en leefomgevingen, én de bereikbaarheid. Een onderdeel hiervan zijn de voorzieningen (scholen, ziekenhuizen, cultuur, hoogwaardige horeca en winkels, historische binnenstad).

Stedelijke verdichting en de winst van gemengde woon-werk-milieus

Om de druk op de (groene) buitenruimte te beperken, dienen vele nieuwe woningen in het bestaande stedelijke gebied gerealiseerd te worden. Het ontzien van de buitenruimte maakt het ook mogelijk om vele andere functies in de buitenruimte te realiseren (natuur, groen, recreëren, klimaatadaptatie, energietransitie, voedseltransitie). Op deze wijze kan duurzame verstedelijking en duurzame mobiliteit hand in hand gaan. In een toekomstbestendig

---

Maar zo'n woning is nagenoeg onbruikbaar als men tijdelijk een grootouder of een net gescheiden vriend wil opnemen, of als vriendengroep wil samenwonen. Kamers zijn of te groot of te klein. Het gebruikelijke woningtype bepaalt hoe we samenwonen; "we wonen niet, we worden gewoond". Woningen zijn idealiter geschikt voor divers gebruik. Zodat men zelf kan beslissen hoe en met wie met (samen) wil wonen: met vrienden, tijdelijke huisgenoten of als een gezin. Niet de denkbeelden van eergisteren dienen het wonen te bepalen, maar de bewoners zelf. Andrea Prins, "Bouw niet alleen voor het kerngezin", in: *Trouw*, 19 februari 2022, blz. 27.

⁹⁵ De wijken zijn: Bargeres in Emmen; Julianadorp in Den Helder, Schalkwijk in Haarlem, Beverwaard in Rotterdam, Tilburg-Noord, Westwijk in Vlaardingen en Mosterdhof in Westervoort. Prijsvraag van de Rijksbouwmeesters (zie <https://panoramalokaal.nl/>)

⁹⁶ Centraal Bureau voor de Statistiek, *Bestaande koopwoningen, verkoopprijzen prijsindex 2015 = 100*, Statline, 22 december 2021.

mobilititeitssysteem staat de gebruiker centraal en is de impact op de leefomgeving minimaal.⁹⁷ Door bundeling van woon- en werklocaties, door het mengen van functies en een gevarieerd aanbod van werk en voorzieningen kunnen per auto, fiets en openbaar vervoer méér banen en voorzieningen (winkels, scholen, recreatie, e.d.) bereikt worden binnen hetzelfde budget van tijd, geld en moeite. De bundeling van meerdere stedelijke functies (wonen, werken, voorzieningen, etc.) verbetert de bereikbaarheid, leidt tot minder autogebruik, zorgvuldig ruimtegebruik en is maatschappelijk het meest doelmatig en effectief.⁹⁸ De strategieën om tot een betere afstemming te komen tussen duurzame verstedelijking en duurzame mobiliteit zijn: knooppuntontwikkeling (stedelijke ontwikkeling rond knooppunten van openbaar vervoer), inzetten op nabijheid van wonen en werken (het beter benutten van de bestaande stad), betere overstapmogelijkheden tussen verschillende vervoerswijzen (het versoepelen van verplaatsingsketens) en de inzet van instrumenten om het gedrag te beïnvloeden.⁹⁹ De gemeenten en regio's kunnen de bestaande OV-structuur als ruggengraat van een regio gebruiken waarlangs de duurzame verstedelijking (wonen, werken, voorzieningen) zich concentreert. De ontwikkeling is om van het stationsgebied naast efficiënte overstapplaatsen (auto, fiets, OV, lopen) vooral ook aantrekkelijke bestemmingen te maken waar mensen graag werken, verblijven, afspreken en wonen. Door hier de nieuwe woningen te realiseren en deze te mengen met bestaande en nieuwe voorzieningen.

Het versterken en transformeren van het buitengebied

Er is behoefte aan een nieuwe balans in het landelijk gebied. De grote vraagstukken rond de ruimtelijke kwaliteit in het buitengebied hangen samen met de ruimte die de landbouw inneemt en de noodzaak om meer ruimte te bestemmen voor natuur en voor de productie van energie. De landbouw is al eeuwenlang de belangrijkste beeldbepaler van het Nederlandse landschap. De landbouw heeft daarmee ook sterk de regionale identiteit bepaald. Inmiddels is duidelijk dat de landbouw moet veranderen naar een kringlooplandbouw.¹⁰⁰ Daardoor zijn er minder stikstofdeposities en is er een lager gebruik van pesticiden. Dit zorgt ervoor dat de biodiversiteit niet verder achteruit gaat, de bodemstructuur verbetert en water beter vastgehouden wordt. De urgentie om hier haast mee te gaan maken, is recentelijk weer aangetoond in een advies van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur. In Nederland verdwijnt meer natuur dan gemiddeld in Europa en als dit zo doorgaat, eindigen we met "kraaien en brandnetels".¹⁰¹ Daarnaast wordt er een toenemend beroep gedaan op het buitengebied voor de duurzaamheidstransities (energietransitie, transitie naar een circulaire economie, voedseltransitie en klimaatadaptatie). Ook dit gaat de ruimtelijke kwaliteit en de beleving van het buitengebied veranderen.

Om te komen tot een duurzaam voedselsysteem moeten – naast de honderden kleinschalige en middelgrote initiatieven – op een breed terrein vernieuwingen en innovaties plaatsvinden. Vernieuwingen en innovaties om te komen tot een prijs van voedsel die de maatschappelijke kosten incorporeert (truecost/trueprice), om de bodemkwaliteit, het natuurlijk kapitaal en de biodiversiteit te verbeteren, om minder dierlijke en meer plantaardige eiwitten te produceren en te consumeren, en om te komen tot nieuwe businessmodellen.¹⁰²

⁹⁷ Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, *Schets Mobiliteit naar 2040: veilig, robuust, duurzaam*, Den Haag, juni 2019.

⁹⁸ Planbureau voor de Leefomgeving, *Kiezen én delen. Strategieën voor een betere afstemming tussen verstedelijking en infrastructuur*, Den Haag, oktober 2014; Barry Zondag, *Accessibility impacts of alternative urbanization strategies in The Netherlands*, paper voor de Association for European Transport en de European Transport Conference 2016; Paul van de Coevering, Kees Maat en Bert van Wee, *Causes and effects between attitudes, the built environment and car kilometres*, TU-Delft, 2021. De beschikbare openbare ruimte wordt in stedelijk gebied (in)direct voor ruim vijftig procent in beslag genomen door het verkeer- en vervoerssysteem. Daarbij is de auto de dominante ruimtegebruiker. Herijking van het mobiliteitssysteem biedt mogelijkheden voor een andere ruimtelijke invulling, een meer duurzame gebiedsontwikkeling en bijvoorbeeld meer duurzaam groen.

⁹⁹ Planbureau voor de Leefomgeving, *Scenario's voor stedelijke ontwikkeling, infrastructuur en mobiliteit. Verdieping bij Oefenen met de toekomst*, Ruimtelijke Verkenning 2019, Den Haag, 2019, blz. 5; Planbureau voor de Leefomgeving, *Kiezen én delen. Strategieën voor een betere afstemming tussen verstedelijking en infrastructuur*, Den Haag, oktober 2014; Denktank Coronacrisis, *Mobiliteit en de coronacrisis*, Advies, Den Haag, juni 2020, blz. 15, Annemiek Verrips en Hans Hilbers, *Kansrijk mobiliteitsbeleid 2020*, Centraal Planbureau en Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag, 2020.

¹⁰⁰ Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), *Landbouw, natuur en voedsel: waardevol en verbonden. Nederland als koploper in kringlooplandbouw*, den Haag, september 2018.

¹⁰¹ Raad voor leefomgeving en infrastructuur (Rli), *Natuurinclusief Nederland. Natuur overal en voor iedereen*, Den Haag, maart 2022; Martin Kuiper, "Met de natuur in Nederland gaat het ronduit slecht", in: *NRC*, 24 maart 2022, blz. 2; Onno Havermans, "Advies: de natuur moet overal worden versterkt, ook in de steden en landelijk gebied", in: *Trouw*, 23 maart 2022; Harry Perrée, "Gemeenten moeten basiskwaliteit natuur vastleggen", in: *Nieuwsbrief Binnenlands Bestuur Ruimte en Milieu*, 23 maart 2022.

¹⁰² Ministerie van LNV, *Realisatieplan Visie LNV. Op weg naar een nieuw perspectief*, Den Haag, 2019; Anne-Charlotte Hoes, Carlijn Savelkoul, Charon Zondervan en Volkert Beekman, *Voedselinnovaties in Nederland: een greep uit vernieuwende initiatieven*, Wageningen Economic Research, Wageningen, 2016; Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *Naar een voedselbeleid*, Amsterdam, 2014.

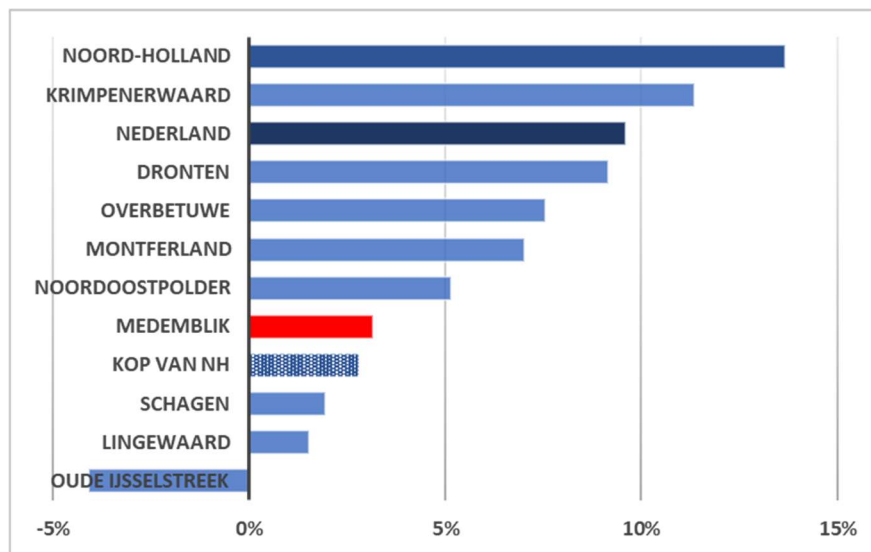
Ruimtelijke en woontrends in Medemblik

Bescheiden toename verwacht van het aantal huishoudens

In de actuele provinciale prognose (2021 – 2050) wordt in Medemblik een toename van 1.795 huishoudens verwacht van 2021 tot 2050. Van 19.170 huishoudens in 2021 tot 20.965 huishoudens in 2050; een toename van 9,4 procent de komende kleine dertig jaar. Deze verwachte toename van het aantal huishoudens in Medemblik is minder dan gemiddeld verwachte toename van het aantal huishoudens in de provincie (20 procent).¹⁰³

Om de verwachte huishoudensontwikkeling in Medemblik te kunnen vergelijken met die van de benchmarkgemeenten wordt gebruik gemaakt dan de regionale prognose 2020 – 2050 van het CBS/PBL. In deze huishoudensprognose neemt het aantal huishoudens in Medemblik toe van 19.100 huishoudens in 2020 tot 19.700 huishoudens in 2050. Een toename van 3,1 procent (figuur 26). Deze verwachte groei (3,1 procent) is een derde van de verwachte groei in de actuele provinciale prognose (9,4 procent).

Figuur 26: Toename van het aantal huishoudens van 2020 tot 2050 in procenten in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

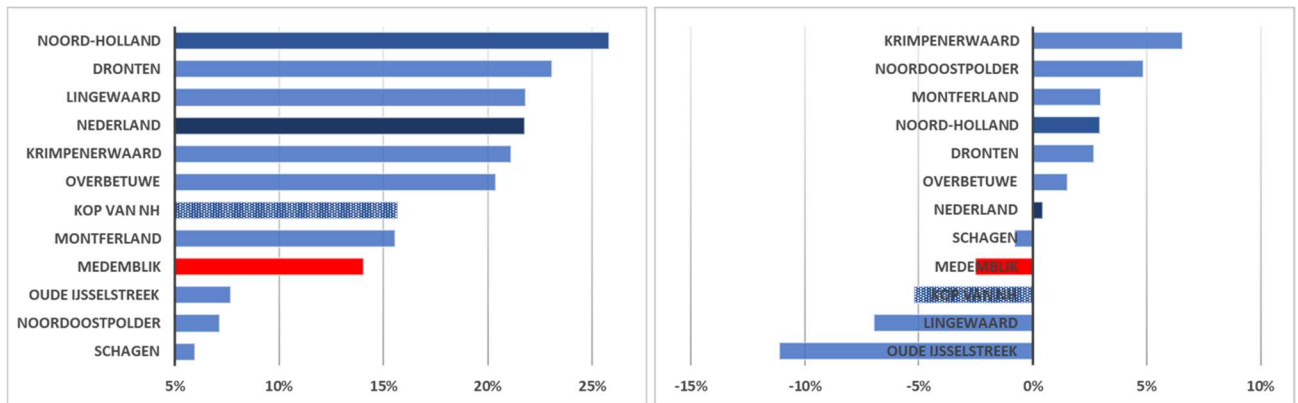
Bron: CBS – Statline: huishoudensprognose 2020-2050

De verwachte groei van het aantal huishoudens in Medemblik gaat gepaard met een belangrijke verandering van het soort huishoudens. Het aantal eenpersoonshuishoudens neemt toe en het aantal paarhuishoudens neemt af (figuur 27). In de actuele huishoudensprognose van de provincie neemt de komende dertig jaar in Medemblik het aantal alleenstaande huishoudens toe en neemt het aantal paarhuishoudens af. De prognose schetst voor Medemblik een toename van 5.930 alleenstaande huishoudens in 2021 tot 7.710 alleenstaande huishoudens in 2050; een toename van 30 procent. Het aantal paarhuishoudens (met en zonder kinderen) neemt lichtelijk af in de provinciale prognose. Van 11.950 paarhuishoudens in 2021 naar 11.865 paarhuishoudens in 2050; een afname van 0,7 procent.

Voor de vergelijking met de benchmarkgemeenten wordt weer gebruik gemaakt de regionaal verbijzonderde landelijke prognose van het CBS/PBL. In deze prognose neemt ook in Medemblik het aantal eenpersoonshuishoudens toe en neemt het aantal paarhuishoudens af. Het aantal eenpersoonshuishoudens neemt van 2020 tot 2050 toe met 14 procent en neemt het aantal paarhuishoudens af met 2½ procent (grafiek 27). De gezinsverdunding zet naar verwachting in Medemblik derhalve door.

¹⁰³ Provincie Noord-Holland, *Prognose Noord-Holland 2021-2050. Bevolking, huishoudens en woningbehoefte*, Sector Onderzoek & Informatie, 17 november 2021.

Figuur 27: Toename van het aantal eenpersoonshuishoudens (links) en het aantal paarhuishoudens (rechts) van 2020 tot 2050 in procenten in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, regio, provincie en Nederland

Bron: CBS – Statline: huishoudensprognose 2020-2050

Door de veranderende huishoudenssamenstelling zal het huidige woningaanbod naar verwachting kwalitatief onvoldoende aansluiten op de huidige en toekomstige vraag. Alleenstaande ouderen zien geen aantrekkelijk aanbod en blijven te lang wonen in hun (te) grote eengezinshuis. Daardoor stagneert de doorstroming. Door de sterke toename van het aantal eenpersoonshuishoudens (veel alleenstaande ouderen) en afname van het aantal paarhuishoudens past de bestaande woningvoorraad niet naadloos meer bij de veranderende huishoudenssamenstelling. Medemblik probeert op de ontwikkelingen in te spelen door vooral te bouwen voor jongeren en starters, door te bouwen voor de ouderen in en nabij de dorpskern, door meer variatie mogelijk te maken (zelfbouw, collectief particulier opdrachtgeverschap, *tiny houses*) en door regionale *challenges* voor nieuwe woonvormen te ondersteunen.¹⁰⁴

De toename van het aantal woningen en de woningbehoefte is vooral groot in dit decennium. Van 2021 tot 2030 is de woningbehoefte in Medemblik 1.285 woningen, in het decennium 2031 tot 2030 zo'n 185 woningen en het decennium 2041 tot 2050 nog zo'n 60 woningen.¹⁰⁵ Het college Medemblik heeft in voorjaar 2021 het startschot gegevens voor de bouw van 252 woningen op vier locaties in de gemeente. Twee locaties in Wervershoof, een locatie in Sijbekarspel en een locatie in Andijk. In Wervershoof gaat het om De Tegel (130 woningen) en TV de Kaag (30 woningen). In Sijbekarspel gaat het om de Wilgenrak waar 11 woningen moeten komen en in Andijk het oude terrein van Asonia waar 81 woningen moeten komen. Volgens de krapte-indicator is de woningbehoefte in Wervershoof het grootst. In Wervershoof is al enkele jaren niet gebouwd. Voor De Tegel in landelijk gebied moet met behulp van de ladder voor duurzame verstedelijking de noodzaak aangetoond worden dat er geen ontwikkelmogelijkheden zijn om binnen bestaand stedelijk gebied te bouwen. Op het terrein van Asonia wil de gemeente een pilot starten met *tiny houses*.¹⁰⁶ De bouw van 252 woningen op vier locaties en de realisatie van de zachte plannen in de Woondeal (920 beoogde woningen in de periode 2020 tot 2025 en nog eens 400 woningen voor de lange termijn) komen overeen met de 1.530 benodigde woningen in de recente woningbehoefteraming van de provincie tot 2050.¹⁰⁷

De aantrekkelijkheid en kwaliteit van de bestaande woningvoorraad in Medemblik

De grootste opgave waar Medemblik de komende decennia voor staat, is het transformeren, verduurzamen en energieneutraal maken van de *bestaande* woningvoorraad en alle utiliteitsbouw. De prijs van de woningen is in

¹⁰⁴ Gemeente Medemblik, *Samen aan de slag! Coalitieakkoord 2108-2022*, mei 2018, blz. 4; Westfriesland en provincie Noord-Holland, *Woonakkoord 2020-2025*, blz. 13.

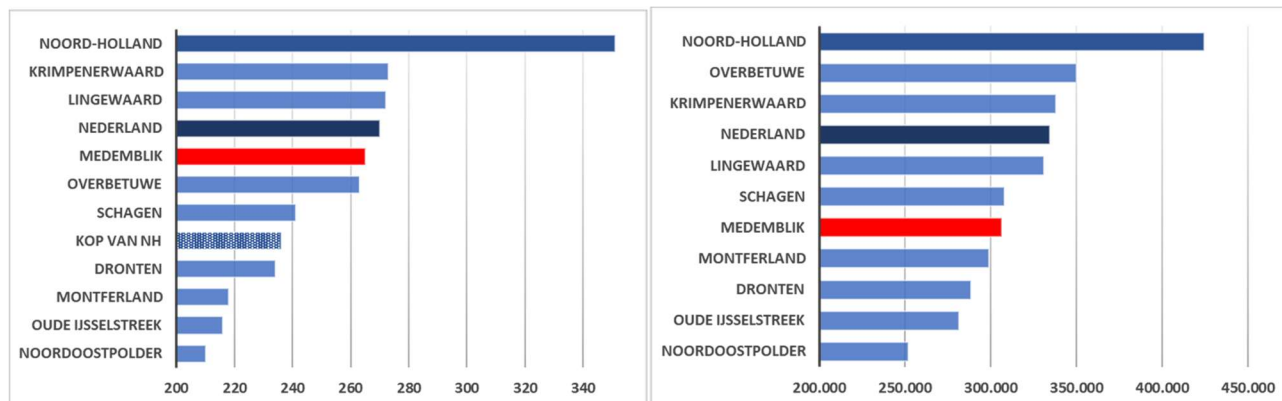
¹⁰⁵ Provincie Noord-Holland, *Prognose Noord-Holland 2021-2050. Bevolking, huishoudens en woningbehoefte*, Sector Onderzoek & Informatie, 17 november 2021.

¹⁰⁶ MB Actueel, *College Medemblik geeft startschot voor bouw 252 woningen*, 15 maart 2021.

¹⁰⁷ Westfriesland en provincie Noord-Holland, *Woonakkoord 2020-2025*, blz. 21.

Medemblik iets lager dan gemiddeld in Nederland en veel lager dan gemiddeld in de provincie Noord-Holland (figuur 28). Dat kan betekenen dat het betrekken van een woning in Medemblik vooral een aantrekkelijk alternatief kan zijn voor de mensen waarvoor de woningen in Noord-Holland-Zuid niet meer toegankelijk zijn.

Figuur 28: Gemiddelde woningwaarde (x 1.000 euro) in 2020 (links) en gemiddelde verkoopprijs van bestaande koopwoningen (€) in 2021 (rechts) in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, regio, provincie en Nederland

Bron: CBS-Statline

Voor Medemblik is het verder van belang om de woningvoorraad die geleidelijk aan verouderd te verbeteren (inclusief de verduurzaming) en om de woningvoorraad aan te passen aan de veranderende huishoudenssamenstelling. Zeker omdat op termijn ook in Medemblik er steeds meer woningen (vooral koopwoningen) vrijkomen als van de ouder wordende babyboomgeneratie de bewoners verhuizen naar een verzorgingstehuis of als zij overlijden. Om de aantrekkelijkheid van Medemblik op peil te houden en liefst te verbeteren, moeten bestaande woningen vernieuwd, getransformeerd, gesplitst en verduurzaamd worden om zo goed mogelijk te passen bij de veranderende huishoudenssamenstellingen en woonbehoeften. Met de vergrijzende, minder mobiele bevolking wordt bovendien een aandachtspunt om wijken en straten meer autoluw te maken en om tot bredere (rollatorvriendelijke) trottoirs te komen.

6 Bereikbaarheid en mobiliteit

Trends op het gebied van mobiliteit in Nederland

Omvang en aard van de investeringen in mobiliteit

Nederland heeft een van de best ontwikkelde transportnetwerken in Europa en de wereld. De basis hiervoor is gelegd met de grote investeringen in snelwegen en spoor tussen 1960 en 1990. De lengte van de wegverbindingen is in deze periode met een factor 2½ toegenomen. Sinds 1990 zijn er slechts beperkt nieuwe wegverbindingen bijgekomen. Wel is er veel geïnvesteerd in wegverbreding. Alle redelijke verbeteringen zijn reeds doorgevoerd; het laaghangend fruit is geplukt.¹⁰⁸ Toch loopt in de Randstad, tussen de belangrijke Oost en Zuidoost logistieke corridors, in de belangrijke goederenknooppunten (Moerdijk, Nijmegen, Tilburg, Venlo, Sittard-Geleen en Tiel) en in de grotere steden het mobiliteitssysteem tegen de grenzen van zijn capaciteit aan. Door vooral de goederenstromen, de stedelijke distributie, de capaciteitsgrenzen van het openbaar vervoer en het fietsgebruik raakt de infrastructuur overbelast en staat de verkeersveiligheid onder druk. Terwijl overal in het land de klimaatdoelstellingen zich opdringen, de inwoners eisen stellen aan een betere leefbaarheid en in de publieke ruimte – mede in het licht van de vergrijzing – meer ruimte moet ontstaan voor voetgangers.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Ioulia Ossokina en Arne Brouwers, *Investeren in infrastructuur. Rol lokale overheden neemt toe*, Centraal Planbureau Policy Brief, 2016/06, Den Haag, juni 2016, blz. 6.

¹⁰⁹ Ministerie van Infrastructuur en Milieu, *Nationale Markt- en Capaciteitsanalyse 2017 (NMCA)*, Hoofdrapport, Den Haag, 1 mei 2017.

Veranderingen in het mobiliteitsgedrag

De tijd waarin mensen hun leven lang wonen, werken en winkelen in een vast patroon, en binnen een vast gebied, is al geruime tijd voorbij. Mensen combineren op één dag steeds meer uiteenlopende activiteiten op verschillende, vaak verspreid liggende, locaties. Was vroeger het sociale netwerk beperkt tot familie, kerk en werk in de directe omgeving, nu is het mogelijk om via digitale netwerken van lokaal tot mondiaal contacten te onderhouden. Daardoor is het aantal netwerken en het aantal mensen waarmee we contact hebben, groter dan voorheen. Ondanks de digitale netwerken bestaat er nog steeds behoefte aan fysieke ontmoeting. De uitbreiding van de sociale netwerken maakt de pluriformiteit aan ontmoetingen groter.

De toename van de bevolking, het omvangrijke saldo van de buitenlandse migratie, de sterke toename van het aantal (eenpersoons)huishoudens, de groeiende groep vitale ouderen, de groei van de economie, de globalisering en specialisatie (met vele gespecialiseerde toeleveranciers op soms grote afstand), bedrijven en supermarkten die niet of nauwelijks voorraden aanhouden (*lean and mean*) en de toename van het aantal deeltijdbanen zorgt voor een groei van het aantal verplaatsingen. Aan de groei van de mobiliteit komt hierdoor voorlopig geen einde.¹¹⁰

In de verplaatsingen en de toename van het aantal verplaatsingen is en blijft de auto dominant. In afgelegde kilometers (70 procent), in aantal verplaatsingen (46 procent) en in reistijd als bestuurder of passagier (46 procent). Van alle verplaatsingen in 2019 gebeurde 46 procent met de auto, 28 procent op de fiets, 16 procent te voet en 6 procent met het openbaar vervoer (trein, bus, tram, metro).¹¹¹ Het "spitsuurgezin" kan werken, sporten, recreëren, hobby's en vrienden het makkelijkst combineren met de auto. Hierdoor neemt tevens het 'kris-kras verkeer' in tijd en ruimte toe. Het treinverkeer – van stadscentrum naar stadscentrum (vooral in de Randstad) – blijft toenemen, met name door alleenstaanden, jongeren en stadsbewoners. En overal in het land neemt het belang van de (elektrische) fiets toe.

Het mobiliteitsgedrag wordt steeds gevarieerder. Door de individualisering, de fragmentatie van de samenleving in een breed pallet aan sociaal-culturele groepen en groepjes, verschillen in leefstijl, waarden en normen, en de superdiversiteit in de (grote) steden.¹¹² Groepen die minder gehecht zijn aan 'bezit' en meer gericht zijn op 'gebruik' (deelvervoer). Weer anderen kennen meer waarde toe aan 'connectiviteit' (bijvoorbeeld via sociale netwerken) dan aan 'nabijheid' en 'mobiliteit'. Weer anderen die met fietsen en wandelen gezondheid, duurzaamheid en de kwaliteit van hun leefomgeving van belang vinden. Mobiliteit is in sneltreinvaart aan het veranderen van een infrastructureel vraagstuk naar een gedragsvraagstuk.

Op weg naar slimme en duurzame mobiliteit

Niet alleen gedrag verandert ons mobiliteitspatroon maar ook de technologie. De snelheid waarmee innovaties op het gebied van mobiliteit elkaar opvolgen, is ongekend. Wie had tien jaar geleden gedacht dat zoveel mensen op een e-bike fietsen, dat stoplichten reageren op warmte van fietsers die over willen steken, dat auto's zelf inparkeren, dat we testen uitvoeren met vrachtauto's die in een treintje rijden, dat internet (5G) zelfrijdende busjes mogelijk maakt en een verkeersbord een signaal afgeeft als het lampje stuk is? Data helpen reizigers en verladers steeds beter met het kiezen van een route of het beste moment om te gaan rijden.

Het streven is om het verkeer en vervoer schoner, stiller en veiliger te maken.¹¹³ Gecoördineerd rijden en volledige automatisering van rijtaken hebben de potentie om het vervoerssysteem revolutionair te veranderen. Deze transitie naar slimme en duurzame mobiliteit vergt een integrale aanpak, niet alleen op voertuig- of

¹¹⁰ Centraal Bureau voor de Statistiek, *Bevolkingsteller en bevolkingssamenstelling*, Den Haag, maart 2021; Ioulia Ossokina en Arne Brouwers, *Investeren in infrastructuur. Rol lokale overheden neemt toe*, Centraal Planbureau Policy Brief, 2016/06, Den Haag, juni 2016, blz. 6. De toekomstige ouderen zullen meer van de auto gebruik maken dan de ouderen van nu en dat ook langer blijven doen. Daarbij zullen zij zoveel mogelijk de spits mijden. De populariteit van het openbaar vervoer – nog geen twee procent van de verplaatsingen - neemt bij deze groep af. Ministerie van Verkeer en Waterstaat, *Frisse kijk op toekomst mobiliteit*, KiM-symposium 2010: Min of Meer – trends, gedrag en mobiliteit, Den Haag, 2010; Raad voor Verkeer en Waterstaat, *Wie ik ben en waar ik ga. Advies over de effecten van veranderingen in demografie en leefstijlen op mobiliteit*, 2010, Den Haag, blz. 4.

¹¹¹ Centraal Bureau voor de Statistiek, *Hoeveel reisden inwoners van Nederland en hoe?* (website CBS).

¹¹² Planbureau voor de Leefomgeving, *Scenario's voor stedelijke ontwikkeling, infrastructuur en mobiliteit*. Verdieping bij Oefenen met de toekomst. Ruimtelijke Verkenning 2019, Den Haag, 2019, blz. 14.

¹¹³ Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, *Schets Mobiliteit naar 2040: veilig, robuust, duurzaam*, Den Haag, juni 2019.

gedragniveau, maar gecombineerd met de energietransitie in relatie tot ruimtelijke ontwikkelingen. Al deze facetten komen samen in duurzame gebiedsontwikkeling en in de Omgevingsvisie. In duurzame gebiedsontwikkelingen ontstaat synergie tussen functies (wonen, werken, recreëren), ruimte, mobiliteit en de energietransitie.¹¹⁴

Maakt de coronacrisis een trendbreuk zichtbaar?

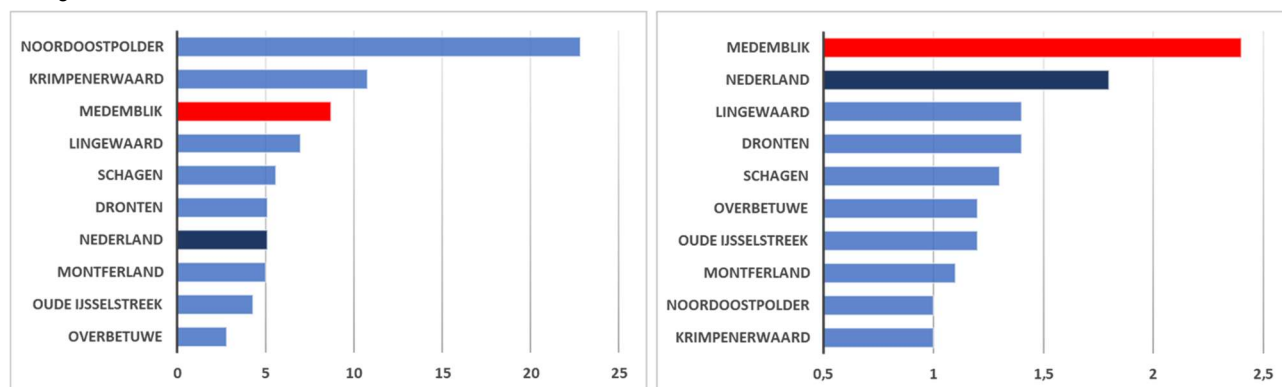
Door corona zijn we ons meer bewust geworden van het belang én de kwetsbaarheid van ons mobiliteitssysteem, inclusief het op orde hebben van de digitale mobiliteit. Sinds de pandemie is de versmelting van de woon- en werksituatie duidelijk zichtbaar. We werken veel meer thuis, veel gaat online en we hebben geleerd dat afstandsonderwijs, afgewisseld met fysieke aanwezigheid, mogelijk is en dat samenkomsten van teams niet altijd fysiek hoeven te zijn. De effecten op mobiliteit zijn dat wij veel minder woon-werk kilometers zijn gaan maken, dat de ochtend- en avondspits – voor even – waren opgelost, dat het aantal passagiers in het openbaar vervoer flink is gedaald en dat we meer gebruik maken van elektrische deelscooters op ritbasis. De vraag is welke veranderingen in ons mobiliteitsgedrag blijvend zijn of dat we terugkeren naar ons gedrag van voor de coronacrisis? Het is nog te vroeg om te concluderen of de coronacrisis tot een trendbreuk in het mobiliteitsgedrag en de keuze van modaliteiten heeft geleid.

Trends op het gebied van mobiliteit in Medemblik

Goede nabijheid treinstation en gemiddelde nabijheid van hoofdverkeersader

De bereikbaarheid van voorzieningen en de bereikbaarheid naar banen maakt een belangrijk onderdeel uit van de aantrekkelijkheid van een gemeente. In het licht van de krimpende beroepsbevolking wordt de bereikbaarheid van en naar banen zeker niet minder belangrijk. In eerste instantie is een goede bereikbaarheid van de banen in de eigen regio van belang. In tweede instantie is de verbinding met andere arbeidsmarktregio's van belang. De bereikbaarheid en nabijheid van een treinstation is in Medemblik minder gunstig dan gemiddeld in Nederland en dan geldt nog sterker voor de nabijheid van de hoofdverkeersader (figuur 29).

Figuur 29 Afstand tot treinstation in km in 2020 (links) en tot hoofdverkeersader in km in 2020 (rechts) in Medemblik, vergelijkbare gemeenten en Nederland

Bron: CBS-Statline

Medemblik zet zich in voor een verbreding van de A7 tussen Purmerend en Hoorn, betere ov-verbindingen, verbetering van de oost-westverbinding Alkmaar-Zwolle, snellere fietsverbindingen en het oplossen van de parkeerproblemen in de kernen (vooral in de stad Medemblik).¹¹⁵ Voor de ruimtelijke structuur van Medemblik en Westfriesland en de vele kernen kan ook nagedacht worden over het stimuleren van Mobility-as-a-Service (MaaS). Bij MaaS biedt een dienstverlener (provider) de reiziger een complete mobiliteitsdienst aan: betaalbaar vervoer van deur-tot-deur. De MaaS-provider regelt dat de meest geschikte vervoersmodaliteiten voor de

¹¹⁴ Planbureau voor de Leefomgeving, *Grote opgaven in een beperkte ruimte. Ruimtelijk keuzes voor een toekomstbestendige leefomgeving*, Den Haag, 2021.

¹¹⁵ Gemeente Medemblik, *Samen aan de slag! Coalitieakkoord 2018-2022*, mei 2018, blz. 12.

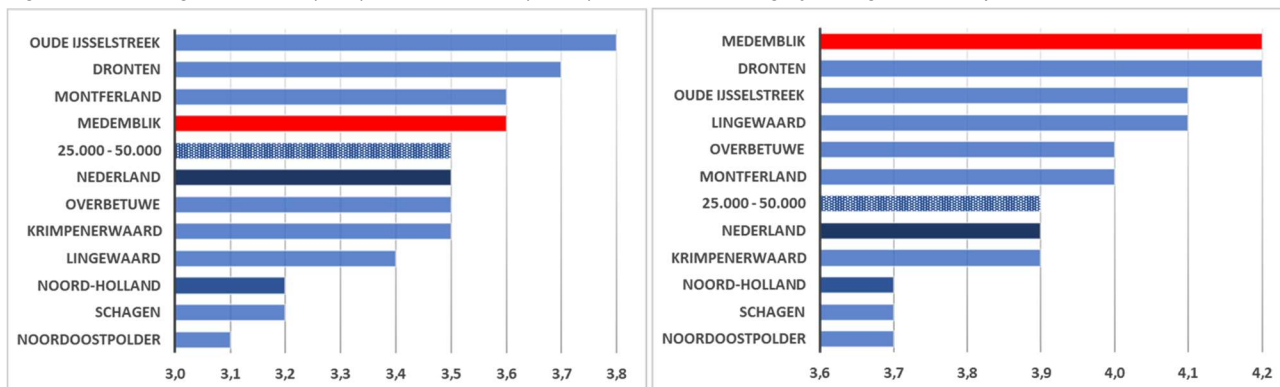

gevraagde reis worden ingezet. Dit kan variëren van openbaar vervoer (bus, trein) tot (Uber)taxi, deelauto's, deelfiets, e-bike, et cetera. De reiziger heeft een abonnement bij de provider die hem verder ontzorgt.

Medemblik fietsstad met sterke en zwakke punten

Met zijn fietsnetwerk scoort Medemblik in vergelijking met de vergelijkbare gemeenten hoog. Het omgekeerde geldt voor de omrijdfactor als één van de kenmerken van de kwaliteit van Medemblik als fietsstad (figuur 30 en figuur 31).

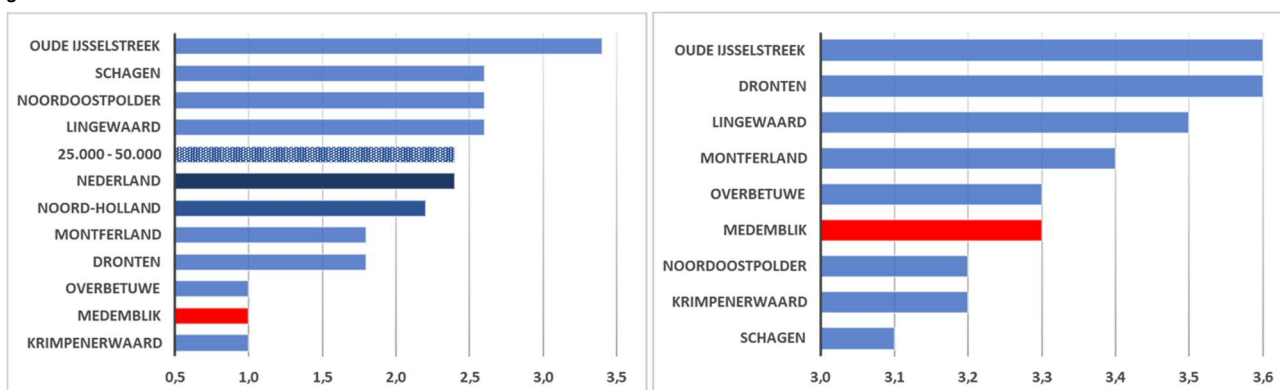
Figuur 30: Beleving van fietsers (links) en fietsnetwerk (rechts) in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, provincie en Nederland

Bron: waarstaatjegemeente.nl Beleving van fietsers. Hoe ervaren fietsers het om in deze gemeente te fietsen? Is het stressvol of ontspannen om hier te fietsen (score 1 (zeer slecht) – 5 (uitstekend)). Fietsnetwerk: is het fietsnetwerk logisch gekozen, kun je makkelijk je route vinden en rij je niet te veel om? (score 1 (zeer slecht) – 5 (uitstekend)).

Aan de hand van negen deelindicatoren maakt de Fietsersbond voor elke gemeente een totaalscore als fietsstad (figuur 31). Ten opzichte van de vergelijkbare gemeenten scoort Medemblik iets minder dan gemiddeld.

Figuur 31: Omrijdfactor (links) en totaalscore als fietsstad (1 (zeer slecht) – 5 (uitstekend)) in Medemblik en vergelijkbare gemeenten

Bron: waarstaatjegemeente.nl. De totaalscore als fietsstad wordt samengesteld uit de deelindicatoren: 'kwetsbare fietsers', 'beleving', 'onderhoud', 'fietsnetwerk', 'infrastructuur', 'omrijdfactor', 'stedelijke dichtheid', 'rotondes' en '50 km wegen'.

7 Duurzaamheid

Trends op het gebied van duurzaamheid in Nederland

De vier sterk samenhangende duurzaamheidstransities betreffen de klimaatadaptatie, de energietransitie, de transitie naar een circulaire economie en de voedseltransitie.

Klimaatveranderingen gaan door, zelfs bij aanzienlijke reducties van de uitstoot

Zelfs als nu fors op de rem wordt getrapt bij de uitstoot van broeikasgassen valt aan klimaatverandering niet te ontkomen. De opwarming van de aarde gaat door, de zeespiegel blijft stijgen en neerslagpatronen veranderen. Dit betekent dat de wereld, Nederland, regio's en gemeenten zich zullen moeten aanpassen aan de verwachte veranderingen. De belangrijkste klimaatrisico's voor Nederland zijn de gevolgen van temperatuurstijging, hitte, droogte, piekbuien, zeespiegelstijging, het verlies aan biodiversiteit en de verspreiding van ziekten en plagen. Daarmee heeft klimaatverandering effecten op vrijwel alle geledingen van de samenleving en heeft gevolgen voor de waterveiligheid, de zoetwatervoorziening, de gezondheid, het stedelijk gebied, de vitale infrastructuur (elektriciteit, ICT, transport), de landbouw, de industrie, het toerisme en de natuur. Een ambitieus en integraal klimaatbeleid – beleid dat niet wordt uitgesteld en waarin fundamentele keuzes worden gemaakt (bijvoorbeeld geen nieuwe woningen bouwen in gebieden die kwetsbaar zijn voor overstromingen en heftige regenbuien) – heeft het hoogste rendement. Door geen keuzes te maken (“alles kan overal”) worden op termijn de maatschappelijke kosten uiteindelijk veel hoger.¹¹⁶ Dit is te lang de praktijk geweest in Nederland.¹¹⁷ Om de negen planetaire grenzen niet te overschrijden – vier van deze grenzen zijn reeds overschreden en de trend is bijna overal negatief – zijn harde plannen en beleidsmaatregelen nodig én moedige politici om het eerlijke verhaal te vertellen.¹¹⁸

Gemeenten belangrijke rol in de energietransitie in de gebouwde omgeving

De internationale en nationale afspraken zijn dat Nederland de hoeveelheid CO₂ in 2030 met 55 of zelfs 60 procent zal reduceren ten opzichte van 1990 en in 2050 (netto)klimaatneutraliteit bereikt zal hebben. Elke sector (gebouwde omgeving, verkeer en vervoer, industrie, energie, afval en water en landbouw, bosbouw en visserij) moet hierin een bijdrage leveren. De gemeenten hebben een belangrijke rol in de energietransitie in de Gebouwde Omgeving. De Gebouwde Omgeving is goed voor circa 40 procent van het totale energieverbruik in Nederland. In de Gebouwde Omgeving wordt vooral aardgas verbruikt (direct voor verwarming en indirect voor elektriciteitsopwekking). Daarbij is de CO₂-uitstoot die in de industrie, de productie van elektriciteit en mobiliteit teruggedrongen moet worden kwantitatief nog belangrijker dan de CO₂-reductie die gerealiseerd moet worden in de gebouwde omgeving (figuur 32). Met Regionale Energiestrategieën (RES) wordt ingezet op de verduurzaming

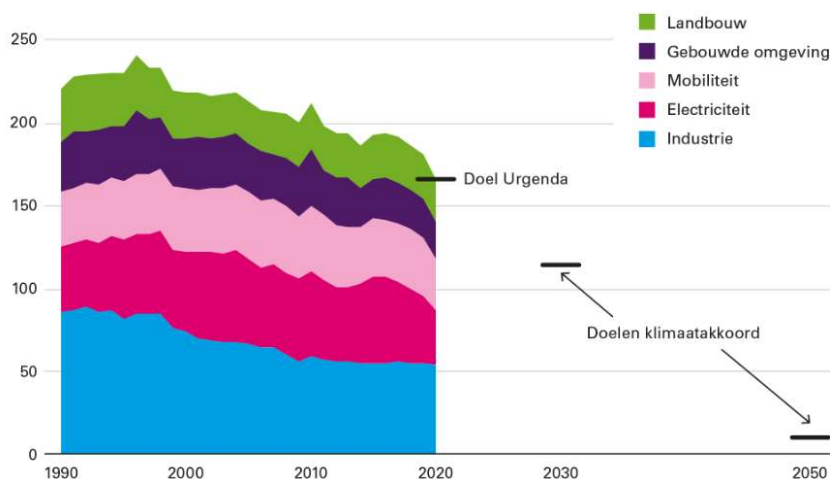
¹¹⁶ Nicole Glanemaan, Sven N. Willner & Anders Levermann, “Paris Climate Agreement passes the cost-benefit test”, in: *Nature Communications*, jrg. 11, nr. 110, januari 2020; Rolf Schuttenhelm, “Niets aan milieu doen veel duurder dan investeren in klimaatbeleid”, in: NU.nl, 1 oktober 2019; Rolf Schuttenhelm, “Opwarming dreigt onbetaalbare kostenpost te worden voor arme landen”, in: NU.nl. Met een royale bandbreedte en met de nodige onzekerheden worden in ander onderzoek de kosten van niets-doen geraamd worden. Tot 2050 is geraamd dat de economische schade van klimaatverandering kan liggen tussen 49 en 124 miljard euro; waarvan 5,3 tot 40 miljard bestaat uit schade aan funderingen. De schade door bodemdaling in het landelijk gebied is tot 2050 geraamd op € 21 miljard. Rijksoverheid, *Klaar voor klimaatverandering*, Brede Maatschappelijke Heroverweging, Den Haag, 20 april 2020, blz. 19-22. Zie voor de toenemende financiële risico's die klimaatverandering met zich meebrengt ook: Mark Beunderman, “Het klimaatrisico: oranje lucht, vuile rook en miljarden dollars schade”, in: *NRC*, 19 september 2020, blz. E2. Het niet-circulair winnen en produceren van materialen en grondstoffen zorgt voor een milieuschade van € 31 miljard (4½ procent van het bbp). Rijksoverheid, *Naar een economie zonder afval*, Brede maatschappelijke heroverweging, 20 april 2020, blz. 6 en 9. Er zijn ook belangrijke niet-monetaire kosten en baten. Bij hetzelfde primaire grondstofgebruik kan bijvoorbeeld een circulaire economie met 80 procent hergebruik ongeveer vijf keer zo groot zijn als de huidige, lineaire economie. Verder zijn er baten – of niet-gemaakte kosten – vanwege gezondheidswinst, nieuwe banen, kortere ketens, versterking van de lokale economie en geringere afhankelijkheid van het buitenland.

¹¹⁷ Commissie Remkes, *Niet alles kan overal*, Amersfoort, juni 2020; Raad voor leefomgeving en infrastructuur (Rli), *Geef richting, maak ruimte*, Den Haag, november 2021.

¹¹⁸ Denkwerk, *Voorbij netto-nul naar planeet-positief. Drie transities om Nederland terug te brengen binnen de grenzen van een leefbare aarde*, s.l., januari 2022. Voor de vier planetaire grenzen ‘klimaatverandering’, ‘biodiversiteit’, ‘landgebruik’, en ‘de disbalans van stikstof- en fosforkringlopen’ is de veilige zone al gepasseerd en de trend is negatief. Nog eens vier grenzen ‘chemische vervuiling’, ‘zoetwatergebruik’, ‘luchtverontreiniging’ en ‘oceanverzuring door CO₂’ binnen zich nog binnen het ‘veilige’ niveau, maar kennen ook een negatieve trend. Op de laatste grens, het gat in de ozonlaag, is de trend positief en heeft mondiale actie ertoe geleid dat deze concentratie weer binnen het veilige niveau is geraakt.

van de elektriciteitsproductie, met het Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) op verduurzaming van de warmtevoorziening in de gebouwde omgeving, met de Versterkte Uitvoering Energiebesparingsplicht (VUE) op de energiebesparing bij bedrijven en instellingen en met de afspraak uit het Klimaatakkoord op de verduurzaming van de mobiliteit.

Figuur 32 Uitstoot van CO₂-equivalenten in Nederland vanaf 1990 in megaton

Bron: Tweede Kamer, vergaderjaar 2021-2022, 39 925, nr. 1 (Miljoenennota 2022), blz. 78.

Nog ver verwijderd van een volledig circulaire economie en zelfs de tussendoelen worden niet gehaald

In Nederland zijn de internationale afspraken vertaald in de nationale opgave om vóór 2050 een volledig circulaire economie te realiseren in Nederland. Met als tussendoelstelling om in 2030 vijftig procent minder gebruik te maken van minerale, fossiele en metalen primaire grondstoffen. Verschillende grondstoffentrends gaan echter niet de goede kant op en het tussendoel is nog ver weg. Alhoewel de efficiëntie in het gebruik van grondstoffen is toegenomen, is het totale grondstoffengebruik nauwelijks veranderd. Zes van de zeven nationale doelen voor afval worden naar verwachting niet gehaald.

De volgende belemmeringen zijn nog lang niet opgelost. De financiering van de transitie naar een circulaire economie schiet op vele punten nog tekort. Milieuschade wordt niet geprijsd waardoor de primaire grondstoffen te goedkoop zijn, de prijs van recycleert is te hoog, de kwaliteit te laag en het volume te gering. Het verbranden van afval is in het huidige systeem nog goedkoper dan recyclen. Circulaire verdienmodellen komen moeilijk van de grond door een gebrek aan risicofinanciering; voor ongeveer 60 procent van de financieringsbehoefte van circulaire activiteiten is (nog) geen financiering. Circulaire verdienmodellen komen ook moeilijk van de grond door onbenutte schaalvoordelen, informatie- en imago-problemen en hoge transactiekosten.¹¹⁹ Het is een belangrijke taak voor de Rijksoverheid en gemeenten om dit marktfaalen in de transitie naar een circulaire economie met regelgeving, beprijzing, subsidiëring, het inkoopbeleid en voorlichting te mitigeren.

Trends op het gebied van duurzaamheid in Medemblik

Klimaatmaatregelen bij gebiedsontwikkeling en in het buitengebied

Medemblik zet met het programma duurzaamheid, de beleidsnota biodiversiteit 2021, met de uitvoeringsagenda klimaatadaptatie en de samenwerking met de partners (provincie, waterschap en LTO) in op het vergroten van de klimaatadaptiviteit van de gemeente. Het streven is dat korte en hevige buiten niet voor problemen zorgen in de gemeente. Met de aanbestedingen van werkzaamheden in de grond-, weg- en waterbouw kan gestuurd worden op duurzame aanbiedingen en inwoners kunnen gestimuleerd worden om hun voor- en achtertuin minder stenig

¹¹⁹ Rijksoverheid, *Naar een economie zonder afval*, Brede Maatschappelijke Heroverweging, Den Haag, 20 april 2020, blz. 32 en 44.

te laten zijn.¹²⁰ Een mooi voorbeeld van het duurzaam aanbesteden is bijvoorbeeld de gemeente Nijmegen die voor de herstructurering van de Malderburchtstraat de landelijke titel van duurzame GWW-parel heeft gekregen. Bij de reconstructie van de straat is bijna de helft minder CO₂ uitgestoten, is voor meer dan de helft herbruikbaar bouw materiaal toegepast, werden klinkers en tegels direct hergebruikt, kon meer dan de helft van de bestaande wegfundering worden behouden en was door de toepassing van verzwaringsmatten minder grondverzet nodig wat aanzienlijk scheelde in de kosten.¹²¹ Dergelijke duurzame werken worden gestimuleerd door bij de aanbesteding virtuele CO₂-prijzen te gebruiken waarmee bijvoorbeeld aannemers in de grond-weg- en waterbouw gestimuleerd worden om meer duurzame oplossingen aan te bieden, de materialen van dichtbij te betrekken en meer (beton)recycalaat te gaan toepassen.

Medemblik kan met het stimuleren van een meer natuurinclusieve en kringlooplandbouw de uitstoot van methaan, ammoniak en stikstof verminderen en is het mogelijk om de biodiversiteit te vergroten en om de beleving van het landschap, de natuur, de ruimte en de rust te versterken. Dit kan op termijn de economie in het buitengebied versterken. Het toekomstbestendig maken van de landbouw en veeteelt kent de trefwoorden: duurzaam, natuurinclusief, biologisch, kringlooplandbouw en nieuwe verdienmodellen.¹²²

Door de klimaatverandering nemen ook in Medemblik de risico's toe van ernstige wateroverlast, hogere temperaturen, hittestress, droogte en bodemdaling en overstromingen. Vanuit deze risico's, de hoge kosten van het moeten treffen van klimaatadaptieve maatregelen ná de bouw en investering, en de nog veel hogere kosten van het achteraf moeten herstellen van de schade van klimaatverandering is het verstandig om het advies van de Delta-commissaris ook in Medemblik ter harte te nemen. "Iedere schop in de grond en elke investering (ook voor woningbouw) moet klimaatbestendig uitgevoerd worden".¹²³

Reductie van de CO₂-uitstoot woningen

In het Klimaatakkoord hebben de gemeenten een belangrijke rol gekregen op de CO₂-uitstoot in de gebouwde omgeving en van de woningen en overige gebouwen terug te dringen. In Medemblik neemt de CO₂-uitstoot van woningen met 16,3 procent af tussen 2012 en 2020 (figuur 33). Dit is iets meer dan de gemiddelde reductie van de CO₂-uitstoot van woningen in de provincie Noord-Holland. Maar de Medemblikse reductie is minder dan de gerealiseerde reductie in vele vergelijkbare gemeenten en in de RES-regio Kop van Noord-Holland.

De mate van reductie wordt niet alleen door het beleid bepaald maar ook of in de periode 2012 tot 2020 veel nieuwe woningen zijn gerealiseerd en deels ook door toeval. Een gemeente die al voor 2012 bijvoorbeeld een duurzaam afvalverbrandingsbedrijf binnen de gemeentegrenzen had zal geen grote verdere reductie gerealiseerd hebben. Een gemeente die ná 2012 juist is begonnen met de productie van duurzame warmte zal een relatief sterke reductie van de CO₂-uitstoot van woningen hebben kunnen realiseren tussen 2012 en 2020. Een gemeente die veel nieuwe woningen heeft gebouwd tussen 2012 tot 2020 zal geen sterke reductie van de CO₂-uitstoot hebben kunnen laten zien. Zeker als in deze periode nog weinig BENG-woningen zijn gebouwd in de gemeente.

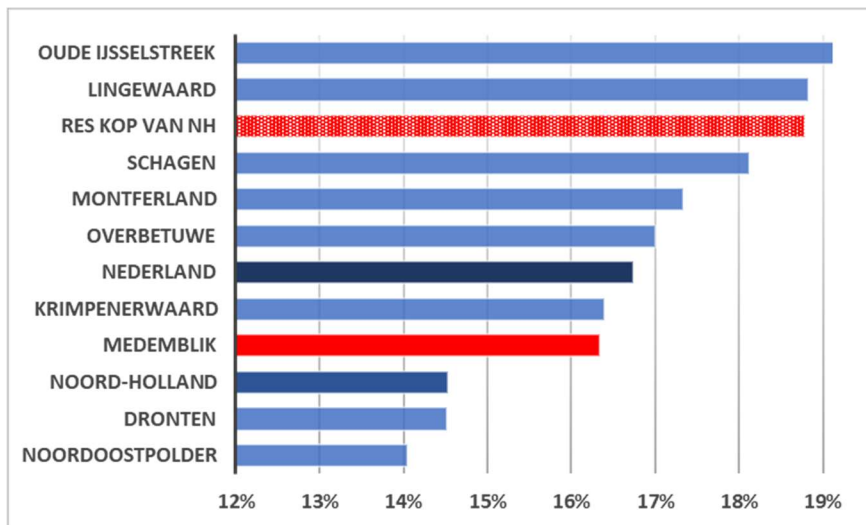
¹²⁰ Gemeente Medemblik, *Uitvoeringsprogramma Collegeprogramma 2018-2022*, blz. 9; Gemeente Medemblik, *Programmabegroting 2022 en meerjarenbegroting 2022-2025*, blz. 22 en 23.

¹²¹ Pieter van den Brand, "Terugdringen CO₂: de circulaire straat", in: *VNG Magazine*, nr. 20, 18 december 2020.

¹²² Ministerie van LNV, *Realisatieplan Visie LNV, Op weg naar een nieuw perspectief*, 2019; Anne-Charlotte Hoes, Carlijn Savelkous, Charon Zondervan en Volkert Beekman, *Voedselinnovaties in Nederland: een greep uit vernieuwende initiatieven*, Wageningen Economic Research, Wageningen, 2016; Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *Naar een voedselbeleid*, Amsterdam, 2014.

¹²³ Klimaatbestendig investeren en bouwen vergt een meerinvestering van 300 tot 3.800 euro per woning, zo'n 35.000 tot 340.000 euro per hectare in de openbare ruimte en gebiedsontwikkeling, en ongeveer 10 procent extra ruimte. Door het vroegtijdig meenemen van klimaatadaptatie aan het begin van het plan- en ontwerpproces kunnen de meerkosten bovendien mogelijk beperkt blijven. Inpassen van de klimaatadaptatie-opgave achteraf leidt in ieder geval tot veel hogere kosten. Dat geldt ook voor het achteraf herstellen van schade door klimaatverandering. Dit wordt geschat op een factor 4 tot 5 duurder. Deltacommissaris, *Briefadvies woningbouw en klimaatadaptatie*, Kenmerk DC-2021/535, 1 september 2021; Niké Booister, e.a., *Het effect van klimaatverandering op de woningbouwopgave. Bodem en water als basis, klimaatbestendig op lange termijn. Bouwstenendocument*, Sweco, Ecorys, Deltares en Defacto stedenbouw, 6-12-2021.

Figuur 33 Reductie van de CO₂-uitstoot van woningen van 2012-2020 in procenten in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, RES-regio Koop van Noord-Holland, provincie en Nederland

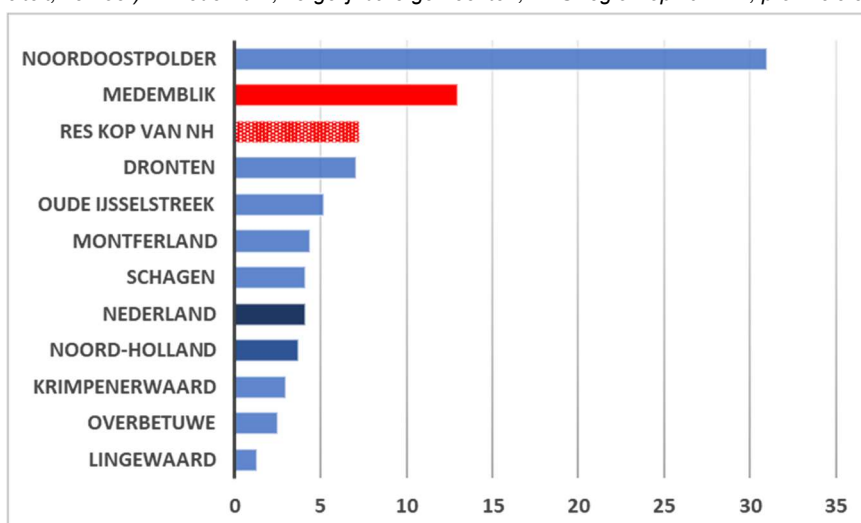
Bron: Klimaatmonitor.

Nog sterke verdere toename van het aandeel hernieuwbare energie nodig

De toename van het percentage hernieuwbare energie totaal (warmte, elektriciteit, vervoer) in de vergelijkbare gemeenten kan het beste vergeleken worden door de verandering in procentpunten te laten zien tussen 2012 en 2019. Van 2012 tot 2019 neemt in Nederland het aandeel hernieuwbare energie met 4,1 procentpunten toe. De toename van het percentage hernieuwbare energie in Medemblik is 13 procentpunt; van 5,4 procent in 2012 tot 18,4 procent in 2019. Alleen de gemeente Noordoostpolder weet een nog grotere verbetering te realiseren in deze periode.

Omdat niet elke gemeente even makkelijk de hernieuwbare energie binnen de gemeentegrenzen kan opwekken, is ook van belang om de toename van de hernieuwbare energie te beoordelen van de RES-regio Kop van Noord-Holland. In de RES-regio Kop van NH neemt het percentage hernieuwbare energie toe van 7,9 procent in 2012 naar 15,2 procent in 2019; een toename van 7,3 procentpunt tussen 2012 en 2019 (figuur 34). Vooral historische gemeenten met een klein buitengebied zullen slechts een beperkte bijdrage kunnen leveren aan de opwekking van hernieuwbare energie binnen de gemeentegrenzen. Zij moeten het vooral hebben van de opwekking van de hernieuwbare energie elders in de regio.

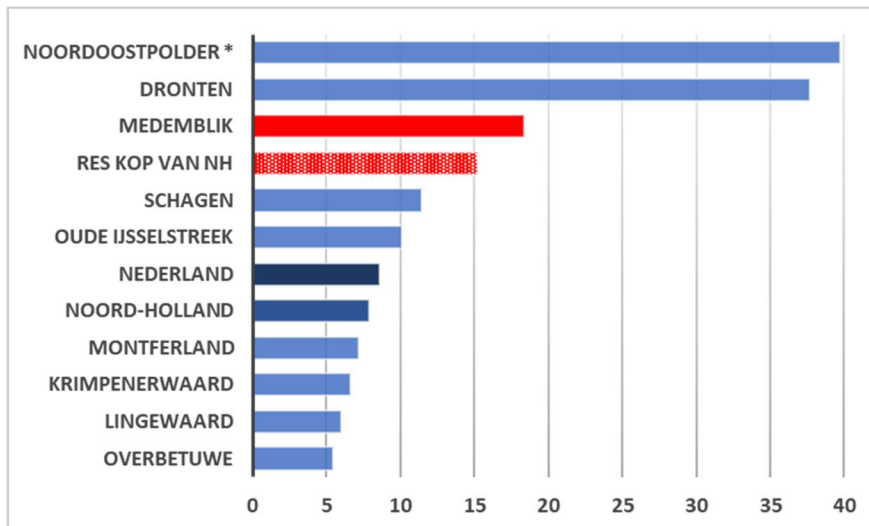
Figuur 34: Verandering in procentpunten van 2012 naar 2019 van het percentage hernieuwbare energie totaal (warmte, elektriciteit, vervoer) in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, RES-regio Kop van NH, provincie en Nederland

Bron: Klimaatmonitor.

In heel Nederland is het percentage *hernieuwbare energie totaal* in 8,6 procent in 2019. In 2019 is in Medemblik het percentage hernieuwbare energie 18,4 procent en in de RES-regio Kop van Noord-Holland 15,2 procent. De vergelijkbare gemeenten (Noordoostpolder en Dronten) scoren reeds zeer hoge percentages (figuur 35).¹²⁴

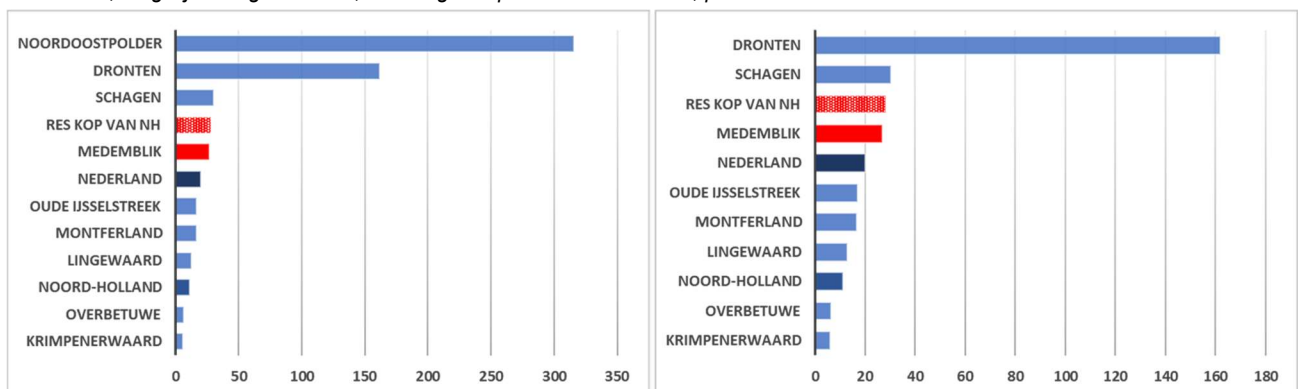
Figuur 35: Percentage hernieuwbare energie totaal in 2019 in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, RES-regio Kop van NH, provincie en Nederland

Bron: Klimaatmonitor. Het percentage hernieuwbare energie totaal voor de gemeente Noordoostpolder jaar 2017 i.p.v. 2019

Van de *elektriciteit* wordt in Nederland in 2019 gemiddeld 20 procent hernieuwbaar opgewekt. In Medemblik is dat 26,8 procent en in de RES-regio Kop van Noord-Holland 28,3 procent. In de gemeente Noordoostpolder is 316 procent en in de gemeente Dronten 152 procent (figuur 36).¹²⁵ De gemeente moet de komende jaren grote stappen zetten om de doelstelling te realiseren dat in 2040 alle elektriciteit duurzaam is opgewekt.¹²⁶

Figuur 36: Percentage hernieuwbare elektriciteit in 2019 (links inclusief Noordoostpolder en rechts exclusief Noordoostpolder) in Medemblik, vergelijkbare gemeenten, RES-regio Kop van Noord-Holland, provincie en Nederland

Bron: Klimaatmonitor

De *hernieuwbare elektriciteit* per inwoner is in 2019 in Medemblik 6.205 MJ, in Nederland gemiddeld 4.252 MJ, in de RES-regio Kop van Noord-Holland 6.474 MJ, in Dronten 31.196 MJ en in de gemeente Noordoostpolder 84.103 MJ.

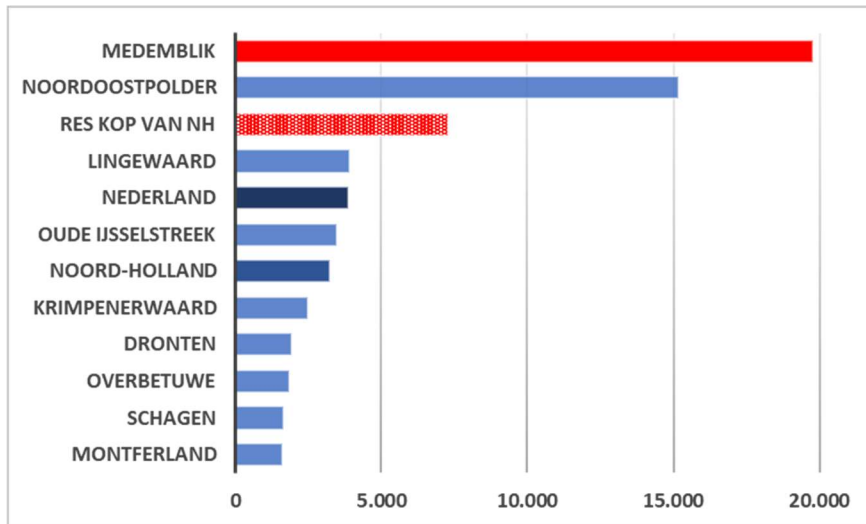
¹²⁴ Van de hernieuwbare warmte (exclusief hernieuwbare warmte uit groen gas) wordt aangenomen dat deze warmte in het gebied zelf wordt verbruikt. Soms is dat niet zo, namelijk als de warmte van een warmtenet wordt geleverd aan verbruik buiten de gemeentegrenzen. Groen gas wordt ingevoerd in het aardgasnet en verbruikt als aardgas. Het groene gas telt mee in het aardgasverbruik. Zonnestroom 'achter de meter' wordt direct gebruikt in de woning, het bedrijf of de instelling zodra deze is opgewekt. Daarom bereikt deze zonnestroom het elektriciteitsnet niet. Er wordt aangenomen dat 33 procent van de opgewekte zonnestroom wordt gebruikt 'achter de meter'. Bij deze aanname tellen de zonnepanelen in zonnevelden niet mee. Immers, een zonneveld heeft geen gebruik 'achter de meter'. Rijkswaterstaat, Klimaatmonitor, *Dashboard Hernieuwbare Energie*.

¹²⁵ Rijkswaterstaat, *Klimaatmonitor*, Dashboard 'hernieuwbare energie'.

¹²⁶ Gemeente Medemblik, *Uitvoeringsprogramma Collegeprogramma 2018-2022*, blz. 9.

In 2019 is het percentage *hernieuwbare warmte* in Medemblik 20,1 procent. Dat is reeds een relatief hoog percentage. In de RES-regio Noord-Holland-Noord is het gemiddeld 12,2 procent, in de provincie gemiddeld 7,4 procent en in Nederland gemiddeld 6,5 procent. Maar dat het percentage ook nu al hoger kan zijn, bewijst bijvoorbeeld de gemeente Purmerend met 71,6 procent hernieuwbare warmte.¹²⁷ Het relatief hoge percentage hernieuwbare warmte van Medemblik blijkt ook uit de hernieuwbare warmte per inwoner. In 2019 is de *hernieuwbare warmte* per inwoner in Medemblik 19.785 MJ, in de RES-regio Kop van Noord-Holland 15.169 MJ en gemiddeld in Nederland 3.855 MJ (figuur 37).

Figuur 37: Berekende hernieuwbare warmte in MJ per inwoner in 2019 in Medemblik, de vergelijkbare gemeenten, de RES-regio Kop van Noord-Holland, provincie en Nederland

Bron: Klimaatmonitor

8 Bestuur

Bestuurlijke trends en ontwikkelingen in Nederland

Veel taken op het niveau van de lokale overheid zorgen voor lastige afwegingen

De gemeente is in zowel het sociale- en ruimtelijke domein als op het gebied van de energietransitie voor de burger de belangrijkste overheid geworden. De complexiteit van het maken van afwegingen en keuzes blijft groot. Ontwikkelingen zoals de hoge verwachtingen van het zelforganiserend vermogen van de burger, de transities op het gebied van o.a. technologie en duurzaamheid en een toenemende afhankelijkheid van de samenwerking met andere partijen dragen bij aan de complexiteit. De overheid moet zowel een rechtmatige, efficiënte, samenwerkende als een netwerkende overheid zijn en bovendien actief gebruik maken van de ideeën uit de samenleving. Dit vergt het kunnen combineren en in balans brengen van verschillende sturingsvormen.¹²⁸

Oplopende financiële tekorten, toenemende lasten en grote opgaven

De budgetten van de lokale overheid zijn niet meegegroeid met de toename in taken. Bovendien gingen de decentralisaties in het sociaal domein gepaard met bezuinigingen. Dit heeft geleid tot financiële tekorten op lokaal niveau.¹²⁹ De financiële ruimte voor decentrale overheden om zelfstandig keuzes te maken staat onder druk. De

¹²⁷ Regionale Klimaatmonitor Dashboard hernieuwbare energie.

¹²⁸ Denktank Vereniging Nederlandse Gemeenten, *Werkende samenwerking*, Den Haag, juni 2018, blz. 49-53.

¹²⁹ In opdracht van rijk en gemeenten zijn onderzoeken uitgevoerd naar o.a. de structurele middelen voor de jeugdhulp door AEF Advies in 2020 en door Cebeon naar de middelen voor het sociaal domein in 2021.

kosten voor het sociaal domein zijn een “koekoeksjong” in de gemeentelijke begroting die andere maatschappelijke voorzieningen uit het gemeentelijke (begrotings)nest drukken.¹³⁰ Dat niet alleen de financiële verhoudingen tussen overheden ter discussie staan, maar ook de bestuurlijke verhoudingen, beschrijft ook het rapport van de Raad voor Openbaar Bestuur.¹³¹ De Raad constateert dat er een mismatch is tussen opgaven, schaal en bevoegdheden.

Slagvaardige opgavegerichte samenwerking

Om te werken aan de complexe maatschappelijke vraagstukken is interbestuurlijk samenwerken en werken binnen netwerken onvermijdelijk. Het Pact van Westfriesland is een voorbeeld van interbestuurlijke samenwerking. Ook de deal-aanpakken zijn voorbeelden van sector overstijgende samenwerking.¹³² Het werken in een deal-aanpak geeft een netwerk van deelnemende overheden, bedrijven en organisaties de ruimte om hun eigen werkwijzen te heroverwegen en te werken aan het realiseren van gezamenlijke doelstellingen. De werkwijzen gaan uit van gelijkwaardigheid tussen alle partijen, ook tussen de verschillende overheidslagen.¹³³ Dit vergt wel in toenemende mate nieuwe vaardigheden en *soft skills* van ambtenaren.

De Studiegroep Interbestuurlijke en Financiële Verhoudingen is op basis van de bestudeerde casussen (energietransitie, woningbouwopgave, ambulantisering ggz) geschrokken van de slordigheid waarmee de opgavegerichte samenwerking van overheden tot nu toe vorm krijgt. Het samenspel en optreden als één overheid verloopt lang niet altijd even soepel. Doelen worden vaak niet gezamenlijk opgesteld, noodzakelijke spelers worden niet betrokken, er is geen regie en er is bijna altijd onduidelijkheid over de financiën.¹³⁴ De spelregels tussen Rijk en decentrale overheden verdienen meer aandacht. Het gaat dan bijvoorbeeld om de beperkte speelruimte van decentrale overheden om zelf beleidskeuzes te maken en de eigen slagkracht te vergroten. Sectorale belangen en ingrepen op nationaal niveau, hebben de afgelopen jaren niet altijd geleid tot doorvoering van bijpassende organisatievrijheid en bijbehorende bekostiging.¹³⁵

Maatschappelijke vraagstukken zijn tegelijkertijd niet enkel en alleen het domein van de overheid, maar vragen om het samenspel met een grote variatie aan partners. In het publieke domein zoeken professionals naar mogelijkheden om hun bestuurskracht en impact in de samenleving te vergroten door minder eenzijdig naar hun organisatie en hun eigen bestuur te kijken en daar de bevrijdende besluiten van te verwachten. Ze zoeken meer de grensgebieden op met andere organisaties en vormen netwerken van organisaties.¹³⁶ Gebiedsgerichte aanpakken zoals het Nationaal Programma Rotterdam Zuid leunen niet op de inzet van de overheid alleen, maar moeten het juist hebben van de inzet van de partners.¹³⁷ Deze aanpak gaat ook toegepast worden in vijftien andere gebieden en steden.

Volop inzetten op de (kwaliteit) van de uitvoering

In 2018 wees Herman Tjeenk Willink in zijn oproep *Groter denken, kleiner doen* erop dat er te weinig aandacht is voor de uitvoering van beleid. Ondertussen wordt deze constatering breder gedeeld.¹³⁸ Nieuwe ministers, gedeputeerden en wethouders gaan volgens Tjeenk Willink zelden na of hun beleidsplannen binnen de gewenste tijd

¹³⁰ Alexander Leeuw, “Ongeloof over herverdeeffecten gemeentefonds”, in: *Binnenlands Bestuur*, 3 februari 2021.

¹³¹ Raad voor Openbaar Bestuur, *Adviesrapport Rust-Reinheid-Regelmaat. Evenwicht in de bestuurlijk-financiële verhoudingen*, Den Haag, 2021.

¹³² Planbureau voor de Leefomgeving en de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur. *Leren institutionaliseren*. Den Haag, 2020.

¹³³ Douwe Jan Elzinga, *Proeve nieuwe wet decentraal bestuur*, in opdracht van de VNG, Den Haag november 2020.

¹³⁴ Studiegroep Interbestuurlijke en Financiële Verhoudingen, *Nederland heeft één overheid nodig. Discussiedocument over vernieuwing in de interbestuurlijke en financiële verhoudingen*, Den Haag, 8 april 2020; Studiegroep Interbestuurlijke en Financiële Verhoudingen, *Als één overheid. Slagvaardig de toekomst tegemoet!*, Den Haag, 10 september 2020, blz. 3. De drie bestudeerde casussen zijn: per jaar 75.000 woningen bouwen, de ambulantisering van de geestelijke gezondheidszorg en het realiseren van de energie- en warmtetransitie.

¹³⁵ Raad voor het Openbaar Bestuur. *Rust, reinheid en regelmaat. Evenwicht in de bestuurlijke financiële verhoudingen*, Den Haag, maart 2021.

¹³⁶ Geert Teisman. *Netwerkorganisaties en organisatienetwerken. Effectief door sterke en snelle verbindingen*. Platform31, Den Haag, 7 januari 2021.

¹³⁷ G.J. Fernhout, I. Pohl, W. Vos en G.J. Hagen. *De maatschappelijke kosten en baten van het Nationaal Programma Rotterdam Zuid*. Rotterdam, 2017.

¹³⁸ Jesse Frederik, *Zo hadden we het niet bedoeld. De tragedie achter de toeslagenaffaire*, s.l., 2021; Tijdelijke commissie Uitvoeringsorganisaties, *Klem tussen balie en beleid*, Tweede Kamer der Staten-Generaal, 35387 Parlementair onderzoek uitvoeringsorganisaties, nr. 2, 25 februari 2021; Han Polman, *Werk aan de winkel voor vertrouwen van burgers in de overheid*, weblogbericht Raad voor Openbaar Bestuur, 12 maart 2021; Bernard ter Haar, “Schoei beleidseconomie op nieuwe leest”, in: *Economisch Statistische Berichten*, jrg. 106, nr. 4795S, 18 maart 2021, blz. 16-18; Daan Bellegeer en

realiseerbaar zijn gezien de vele taken waarvoor de uitvoerders (na alle bezuinigingen en reorganisaties) al zijn gesteld. Ook de Tijdelijke commissie Uitvoeringsorganisaties concludeerde dat er méér aandacht moet komen voor de uitvoerbaarheid van beleid en de menselijke maat daarin.¹³⁹ Dit probleem speelt op rijksniveau en op gemeenteniveau en moet door beide overheidslagen aangepakt worden.

Met een stapsgewijze lerende aanpak (een stap zetten, evalueren, leren en een volgende stap zetten) kan – als voorbeeld – het sociale beleid vernieuwd, geïnnoveerd en getransformeerd worden en kan er meer aandacht komen voor de kwaliteit van de uitvoering. Tegelijkertijd is het makkelijker opgeschreven dan gedaan. Het vergt goede informatie, methodologische kennis, reflectieve professionals, intervisie, openheid en vertrouwen. Daarnaast is het verre van eenvoudig om betekenisvolle conclusies te trekken uit de zeer gevarieerde casuïstiek waar men in de uitvoering mee te maken heeft. Het volop inzetten op de kwaliteit van de uitvoering kan ook betekenen dat men substantieel middelen, capaciteit en vaardigheden gaat inzetten voor een lerende aanpak en dat men pilots opzet met concrete doelstellingen en serieuze evaluaties die het mogelijk maken om de aanpak ná de evaluatie op- of af te schalen.

Bij de inzet op de kwaliteit van uitvoering zijn verder alle lessen van *Bewijzen van goede dienstverlening* nog steeds actueel.¹⁴⁰ De gemeente moet er zich verder bewust van zijn dat vele initiatieven van burgers belemmerd worden door allerlei regels, formulieren, controles, toezichtpraktijken en vastgeroeste gewoontes. Om tot een betere uitvoering te komen, is het van het belang dat alle ketenpartners hun informatievoorziening op orde hebben, dat data gedeeld en gecombineerd kunnen worden en dat van casuïstiek geleerd kan worden. De Nationale Ombudsman gaat nog een stap verder en pleit er voor dat elke gemeente een loket inricht waar de burger met al zijn vragen en problemen met overheden (gemeente, provincie, Rijk) en alle uitvoeringsorganisaties terecht kan én geholpen wordt. Meer eenvoudige oplossingen dan die van de Nationale Ombudsman zijn om te stimuleren en ruimte te geven dat ambtenaren luisteren, begrip tonen, meedenken en adviseren als burgers een beroep op hen doen en dat zij bovendien véél vaker de telefoon pakken in plaats van zich te bedienen van formulieren, callcenters, digitale portals en 14.000 nummers.

Hoge verwachtingen van burgerbetrokkenheid en verantwoordelijkheid

Overheden wensen nauw in contact te staan met inwoners en ondernemers om hun opgaven te verwezenlijken. De coöperatieve samenleving groeide de afgelopen jaren. Bewonerscollectieven, burgerinitiatieven en sociaal ondernemers pakken maatschappelijke vraagstukken op. Soms uit frustratie, soms uit de overtuiging het zelf beter te kunnen of omdat de overheid het laat liggen.¹⁴¹ Enerzijds biedt de burgerbetrokkenheid en inzet kansen voor gezamenlijke verantwoordelijkheid die gemeenten graag wensen te verzilveren. Anderzijds ervaren burgers ook dat de overheid en ambtenaren een hindermacht kunnen zijn voor allerlei burgerinitiatieven.¹⁴² Inwoners wensen zeggenschap over hun eigen leefomgeving. Een doelstelling van de Omgevingswet is om meer ruimte voor ideeën van initiatiefnemers en het maken van lokale afwegingen.¹⁴³ Toch verwacht niet iedereen dat de burgerbetrokkenheid hierdoor versterkt wordt.¹⁴⁴

Maatschappelijke onrust, maar ook een verlangen naar verbondenheid

Gemeenten lijken steeds vaker te maken te krijgen met incidenten die invloed hebben op de manier waarop burgers tegen het lokaal openbaar bestuur aankijken. Na een omstreden besluit van de gemeente met mogelijke maatschappelijke impact (bijvoorbeeld de komst van windmolens), of rond sommige landelijke maatregelen zoals

---

Jean Dohmen, "Er wordt veel beleid gemaakt waarvan we niet weten of het werkt", in: *Het Financiële Dagblad*, 16 maart 2021; Roel Bekker, "Geef beleidseconoom een grotere rol, voor minder en beter beleid", in: *Het Financiële Dagblad*, 16 maart 2021. Illustratief zijn de 98 overheidsfiasco's (en voor elk betoog zijn er voorbeelden beschreven) in: Roel Bekker, *Dat had niet zo gemoeten! Fouten en falen van de overheid onder het vergrootglas*, Amsterdam, 2020; Arie Jan Korteweg, "Voormalig topambtenaar Roel Bekker verzamelde 98 overheidsfiasco's in zijn blunderbak.", in: *De Volkskrant*, 27 mei 2020

¹³⁹ Tijdelijke commissie uitvoeringsorganisaties. *Eindrapport Klem tussen balie en beleid*. Den Haag, 25 februari 2021.

¹⁴⁰ Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), *Bewijzen van goede dienstverlening*, WRR-rapport nr. 70, Den Haag, 2004; H. Dijkstra, P.L. Meurs, E.K. Schrijvers (red.), *Maatschappelijke dienstverlening: een onderzoek naar vijf sectoren*, WRR-Verkenningen nr. 6, Den Haag, 2004.

¹⁴¹ T. Collij, en L. Sterrenberg. *Naar een coöperatieve samenleving*. Platform31, Den Haag, 2018.

¹⁴² Frans Soeterbroek, *Op klantreis met burgerinitiatieven? Doe ze dat niet aan!*, Blog op website www.ruimtemaker.nl 19 oktober 2020

¹⁴³ VNG, *Participatie binnen de Omgevingswet: een toelichting voor raadsleden*, Den Haag, 22 oktober 2019.

¹⁴⁴ Frans Soeterbroek, 8 januari 2021, Over de omgevingswet. Hou ermee op. Longread gepubliceerd op Biind Platform voor de fysieke leefomgeving

de introductie van de avondklok of 2G laten burgers luidruchtig en soms ook op onverantwoorde wijze hun ongenoegen blijken. Maatschappelijke spanningen en onrust zetten de relatie met het (lokaal) openbaar bestuur onder druk en burgers kunnen het vertrouwen in hun bestuur verliezen.¹⁴⁵

Gelijkgestemden weten elkaar steeds meer te vinden op één standpunt, organiseren zich in bijvoorbeeld ‘grassrootsbewegingen’, maar ook in de politiek, wat deels weer leidt tot (politieke) versnippering. Juist in kwetsbare wijken manifesteert zich de groeiende kloof tussen overheid en burger. Mede als gevolg van een beleidsvacuüm waarin het Rijk, woningcorporaties en gemeenten jarenlang weinig aandacht hadden voor de leefbaarheid en veiligheid in kwetsbare wijken. In wijken met een mix aan bewoners met diverse achtergronden en problematieken zien we de toename van wij-zij denken, die ook landelijk waarneembaar is. Juist deze wijken herbergen politieke afhakers, terwijl de aanhang van populistische partijen groeit. Dit uit zich in spanningen tussen groepen met verschillende etnische en/of religieuze achtergronden of in weerstand tegen bijvoorbeeld bewoners met een psychische kwetsbaarheid.¹⁴⁶ Berichtgeving op sociale media jagen de maatschappelijke onrust aan, kunnen de zichtbaarheid van maatschappelijke onrust vergroten en kunnen het verlangen naar verbondenheid in allerlei bubbels ondersteunen. Voor besturen brengt dit nieuwe uitdagingen met zich mee als het gaat om het functioneren van de democratie en het handhaven van de rechtsorde.¹⁴⁷

Digitalisering, informatiegestuurd werken en informatieveiligheid

Gemeenten beschikken over steeds meer data binnen het sociaal, economische en fysieke domein. Er zal steeds meer gebruik gemaakt worden van data om goede analyses en voorspellingen te kunnen maken en meer onderbouwde beleidskeuzes. Van belang is om de beleids- en uitvoeringsdoelen vanuit de *publieke* waarden van de gemeenten te formuleren. Vervolgens kan systematisch het Integraal afwegingskader voor beleid en regelgeving (IAK) gebruikt worden.¹⁴⁸

Het belang van informatiegestuurd werken, zal toenemen en het slim gebruik maken van data beïnvloedt de manier van werken en organiseren. De belofte is dat enkelvoudige vraagstukken in de uitvoering zo efficiënt mogelijk afgedaan kunnen worden zodat tijd en menskracht vrijgespeeld wordt voor intensieve maatwerk aanpakken voor zeer specifieke (kleine) aantallen inwoners. Wel is hierbij een belangrijke opgave om de informatie over verschillende beleidsterreinen te kunnen combineren. Veelal is een hinderpaal dat elke afdeling, elk beleidsdomein, elke verbonden organisatie en elke maatschappelijke partner zijn eigen informatiesystemen en schaduwsystemen heeft. Steeds meer informatie wordt in verschillende digitale vormen, in verschillende bronnen en voor legio doeleinden opgeslagen, die moeilijk zijn te combineren.

Data zullen steeds meer gebruikt worden om goede analyses en voorspellingen te maken en meer onderbouwde beleidskeuzes. Het belang van informatiegestuurd werken zal hierdoor toenemen. Om het potentieel van data en informatie te kunnen benutten, zijn nieuwe ICT oplossingen nodig om data te kunnen combineren, analyseren en visualiseren. Ook moeten de data en de digitale infrastructuur veilig, betrouwbaar en duurzaam zijn. Verder moet er voldoende kennis zijn om de data goed te analyseren en waar nodig de juiste ethische vragen te stellen. Dit vraagt om nieuwe expertise en vaardigheden van de ambtelijke organisatie.

Zonder informatie is de gemeentelijke dienstverlening niet mogelijk. Het is daarom van groot belang om goed met de informatie om te gaan en deze goed te beveiligen. De data en de digitale infrastructuur moet veilig, betrouwbaar en duurzaam zijn. Hiermee zorgt de gemeente voor vertrouwen bij de burgers omdat men op een juiste manier hun gegevens gebruikt en beschermt, en de continuïteit van de dienstverlening borgt. Het verlies van zeggenschap over kritische data- en informatie-infrastructuren en de aantasting van grondrechten vraagt om actieve

---

¹⁴⁵ Mirjam Fokkema, Razia Ghauharali en Artie Ramsodit. *Investeren in vertrouwen en maatschappelijke onrust*. Platform31, Den Haag, maart 2019.

¹⁴⁶ Daan de Bruijn, Matthijs Uytendinck, Mirjam Fokkema en Shahrzad Nourozi. *Bouwstenen voor het leren rond leefbaarheid en veiligheid*. Den Haag en Utrecht, Platform31 en Movisie, april 2021.

¹⁴⁷ Raad voor het Openbaar Bestuur, *‘Zoeken naar waarheid’*. *Over waarheidsvinding in de democratie in het digitale tijdperk*, Den Haag, mei 2019; zie voor mogelijke oplossingsrichtingen Sjoerd Beugelsdijk, *Hoe een perfecte storm een klein land dreigt te splijten (en wat we daaraan kunnen doen)*, Amsterdam, 2021.

¹⁴⁸ Rijksoverheid, *Het Integraal afwegingskader voor beleid en regelgeving (IAK)*. *Praktisch aan de slag*, Ministerie van Justitie en Veiligheid, Den Haag, juni 2020.

regulering. Onder andere door burgers digitaal te beschermen (wat betreft hun digitale identiteit en de basisregistraties). Ook dient nagedacht te worden dat niet alles wat technologisch kan, vanuit democratisch oogpunt ook wenselijk is. Als de digitale ontwikkelingen ongeremd doordenderen, dreigt ook Medemblik de grip op de economie, veiligheid en democratie te verliezen.¹⁴⁹

Bestuurlijke trends en ontwikkelingen in Medemblik

Intensievere regionale samenwerking

Met het Pact van Westfriesland zetten de Westfriesse gemeenten belangrijke stappen om meer regionaal samen te werken. Maar de ambitie kan verder gaan. Hoe beter de regio Westfriesland functioneert als één samenhangend economisch systeem hoe beter de economische kansen voor de regio en voor Medemblik. Naast massa, dichtheid en complementaire regionale samenwerking (functies van elkaar lenen) worden de agglomeratievoordelen voor de helft bepaald door de omvang en de kwaliteit van de human resources. Met bijvoorbeeld een regionaal economische ontwikkelagenda, een meer geïntegreerde arbeidsmarkt, meer coördinatie en afstemming tussen de arbeidsmarktregio's, en een gezamenlijke Omgevingsvisie zijn stappen te zetten om tot een nog sterker samenhangend vitaal economische systeem te komen. Er kunnen nog verdergaande stappen gezet worden. Bijvoorbeeld door nog nadrukkelijker de productiviteitsontwikkeling, het ondersteunen van het ondernemerschap, het verminderen van de mismatches op de arbeidsmarkt en het vergroten van de kwaliteit van het onderwijs op de agenda te plaatsen. Een te gefragmenteerde arbeidsmarkt en zwakke relaties met de onderwijsinstellingen wordt met een krimpende potentiële beroepsbevolking een nog groter probleem dan het al was.

Versterken van de burgerparticipatie

De ambitie van het huidige college is om duidelijk en transparant naar de inwoners te communiceren gericht op samenwerking, burgerparticipatie en heldere besluitvorming. De participatieladder is daarbij een hulpmiddel om voorafgaand aan participatie duidelijk te maken welk gewicht wordt toegekend aan de inbreng van inwoners. Voorlichters en kernconsulent spelen hierbij een belangrijke en ook de kernraden worden intensief betrokken bij de uitwerking van de kernvisies en de besluitvorming.¹⁵⁰

Medemblik kan de burgerparticipatie uitbreiden met burgerbegrotingen, met begrotingen per kern, met burgerfora, met raadplegingen van burgers waarbij niet, zoals bij het referendum, uit twee varianten gekozen kan worden, maar waarbij de burgers kunnen kiezen uit meer beleidsalternatieven (zogenaamde preferenda). Dit sluit aan bij de wens om het samen "anders" te doen. Om de gedrevenheid en energie uit de samenleving beter te benutten.¹⁵¹ Met ontwerpstudio's kunnen inwoners (soms zelfs betaald) betrokken worden bij de besluitvorming en afwegingen. De ontwikkeling van een Omgevingsvisie leent zich voor de inzet van dergelijke instrumenten. Dit biedt ook de mogelijkheden om inwoners te betrekken die langs de kant staan, niet meedoen en zich niet gehoord voelen. Het biedt ook de mogelijkheid om nadrukkelijk tegengeluiden (nieuwe woningen zijn niet nodig, het klimaatprobleem is een verzinzel, sloop is taboe, e.d.) bij de keuzes en afwegingen te betrekken. Op deze wijze kan de beoogde ontwikkeling (energietransitie, nieuwe woningen, gebiedstransformatie, e.d.) verbonden worden met de andere thema's in wijk en kern (zeggenschap over de eigen leefomgeving, tarieven, service, versterken sociale cohesie, veiligheid, verminderen energie-armoede, e.d.).

Naast het toepassen van de participatieladder is het van belang dat het bestuur en de gemeenteraad duidelijke afspraken maken met de burgers, kernraden en burgerinitiatieven over de werkwijze die men gaat volgen. Het gaat over het 'primaat' of 'ultimaat' van de raad. Bij het 'primaat' stellen college en raad van te voren de spelregels vast (inclusief de kraakheldere communicatie dat het *publieke* belang niet per definitie en niet altijd hetzelfde

¹⁴⁹ Team Digitale Zaak, "Op onze tellen passen", in: Mickey Huibregtsen (samensteller), *Meer Wel. Over Nieuwe Structuren in de 21ste eeuw*, De Publieke Zaak, s.l., 2021, blz. 32-50; Denkwerk, *De datagedreven toekomst.nl. Hoe we vormgeven aan onze toekomst in de datagedreven wereld*, s.l., februari 2021; VNG, *Naar een Waardenvolle Informatiesamenleving. Digitale Agenda Gemeenten 2024*, Den Haag, s.a.; Alexander Leeuw, "Digitalisering krijgt vaste plek aan bestuurstaafel Rijk", in: *Nieuwsbrief Binnenlands Bestuur*, 14 april 2021; Raad voor het Openbaar Bestuur, *Zoeken naar waarheid. Over waarheidsvinding in de democratie in het digitale tijdperk*, Den Haag, mei 2019.

¹⁵⁰ Gemeente Medemblik, *Samen aan de slag! Coalitieakkoord 2018-2022*, mei 2018, blz. 5; Gemeente Medemblik, *Uitvoeringsprogramma Collegeprogramma 2018-2022*, blz. 8;

¹⁵¹ Gemeente Medemblik, *Kadernota 2022*, 8 juni 2021, blz. 6.

is als het *private* belang) en accepteren vervolgens de uitkomsten. Bij het ‘ultimaat’ worden de uitkomsten van de zeggenschap onderworpen aan het eindoordeel en de eindbeslissing van de raad. Het door elkaar laten lopen van beide vormen kan niet. Dat frustrleert elke nieuwe vorm van zeggenschap, vergroot de maatschappelijke onvrede en maakt de kloof tussen politiek en burgers alleen maar groter.¹⁵²

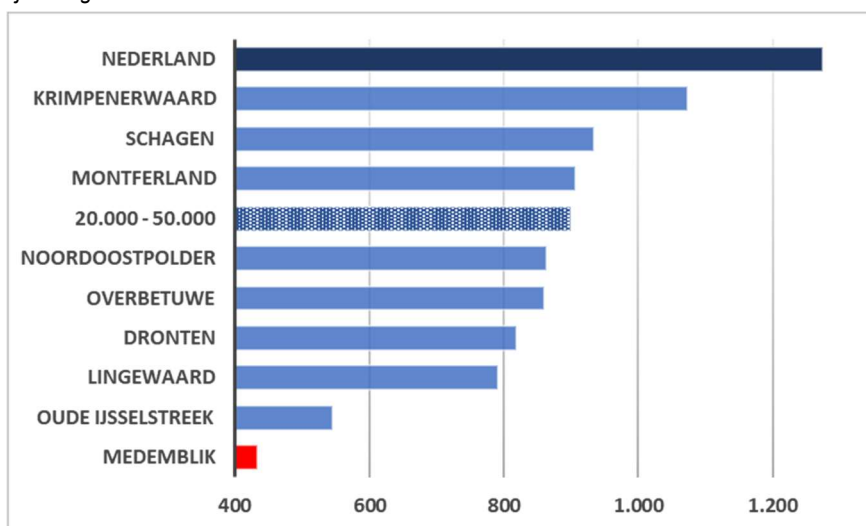
Kwaliteit van de uitvoering in Medemblik

Met een dienstverlenende instelling van de gemeentelijke organisatie, met dienstverlening aan huis, met flexibele bestemmingsplannen en met vermindering van de regeldruk en de bureaucratie probeert Medemblik de kwaliteit van de uitvoering te verbeteren. Dit kan ook bijdragen aan een ondernemersvriendelijk vestigingsklimaat. Zorgelijk daarbij is wel dat de gemeentelijke organisatie niet in balans is. De capaciteit schiet tekort voor alle taken, de basisinformatie is niet op orde om op tijd de producten en diensten te leveren en Medemblik is onvoldoende in staat om een bijdrage te leveren aan regionale projecten.¹⁵³

De kosten per inwoner voor bestuur en ondersteuning zijn in Medemblik gering

Medemblik geeft voor ‘bestuur en ondersteuning’ 433 euro uit per inwoner. Dit is aanzienlijk minder dan gemiddeld in alle gemeenten met tussen de 20.000 en 50.000 inwoners (899 euro per inwoner), minder dan gemiddeld in alle gemeenten in Nederland (1.274 euro per inwoner) en minder dan in alle vergelijkbare gemeenten (figuur 39).

Figuur 39: Lasten voor het hoofdtakveld ‘bestuur en ondersteuning’ per inwoner (€) in de rekening 2020 in Medemblik, vergelijkbare gemeenten en Nederland

Bron: Rijksoverheid: Findo – data Financiën Decentrale Overheden

Deze sobere begroting is mogelijkwerwijs niet langer realistisch. Zeker in het licht van de constatering dat de organisatie niet in staat is om alle taken goed uit te voeren, dat vanwege pensionering veel kennis de organisatie gaat verlaten en een warme overdracht niet mogelijk is wat weer tot extra kosten leidt en dat Medemblik doorlopend te maken heeft met moeilijk invulbare vacatures.¹⁵⁴ En het laatste probleem wordt niet kleiner met een krimpende beroepsbevolking in de regio. De bestuurlijke uitdaging voor Medemblik is dat men een aantrekkelijke werkgever moet zijn om in het licht van de krimpende beroepsbevolking voldoende goede medewerkers te kunnen aantrekken. Goede medewerkers die bij grotere gemeenten meer kunnen verdienen en meer ontwikkel- en carrièrekansen hebben. Met goede of betere arbeidsvoorwaarden, flexibele arbeidsarrangementen zodat medewerkers in deeltijd meer uren willen en kunnen gaan werken en het aanbieden van arbeidscontracten aan medewerkers die ná hun pensionering nog langer de publieke zaak willen dienen, kan Medemblik deze dreiging (deels) afwenden.

¹⁵² David van Berlo, *Wij, de overheid. Co-creatie in de netwerksamenleving*, s.l., s.a., blz. 88.

¹⁵³ Gemeente Medemblik, *Samen aan de slag! Coalitieakkoord 2018-2022*, mei 2018, blz. 5; Gemeente Medemblik, *Uitvoeringsprogramma Coalitieakkoord 2018-2022*, blz.8; Gemeente Medemblik, *Programmabegroting 2022 en meerjarenbegroting 2022-2025*, blz. 7 en 47.

¹⁵⁴ Gemeente Medemblik, *Programmabegroting 2022 en meerjarenbegroting 2022-2025*, blz. 10 en 47.

Ook kan men nog meer dan nu samen met andere gemeenten aan oplossingen werken (zoals bijvoorbeeld in de Regietafel Noord-Holland Noord.

Deel 2: Enkele aandachtspunten voor de nieuwe bestuursperiode in Medemblik

De trendstudie en aandachtspunten kunnen mogelijk nuttig zijn voor het nieuwe bestuursakkoord, het uitvoeringsprogramma van het bestuursakkoord en voor de Omgevingsvisie. De aandachtspunten zijn geordend naar:

- een aantrekkelijke gemeente zijn en blijven;
- beter benutten van de economische kansen en het afwenden van de bedreigingen;
- aandachtspunten voor het sociaal domein;
- streven naar een gezonde gemeente;
- verder versnellen en intensiveren van de duurzaamheidstransities.

Een aantrekkelijke gemeente zijn en blijven

Focus op toekomstbestendige aantrekkelijke woon-, werk- en leefmilieus

Medemblik moet over aantrekkelijke woon-, werk- en leefmilieus beschikken voor de huidige en toekomstige inwoners. In het licht van de krimpende beroepsbevolking is dat nog meer dan in het verleden een strategische opgave. Het woningprogramma in het kader van de Woondeal biedt kansen om de goede woonmilieus en goede woningen toe te voegen. Kies daarbij het lange termijn perspectief dat men van elke nieuwe woning en elke nieuwe gebiedsontwikkeling (De Tegel Wevershoof, de ontwikkeling van het oude terrein van Asonia, de zoeklocatie Wognum, e.d.) weet dat men hier 10, 20 of 50 jaar geen spijt van krijgt. Ga voor kwaliteit en niet voor kwantiteit; zelfs niet in deze woningcrisis. Men kan verder inzetten op het vitaliseren en transformeren van bestaande woningen, op gemengde woonwerkmilieus in de kernen en het herbestemmen van vrijkomende agrarische kavels en opstellen. Dit maakt het mogelijk en waarschijnlijk dat er méér mensen naar Medemblik verhuizen vanuit bijvoorbeeld Zuid-Holland Zuid.

Bij minder goede, aantrekkelijke en gevarieerde woon-, leef- en werkomgevingen zullen de inwoners met de voeten stemmen. Met als consequentie dat de krimp van de beroepsbevolking nog groter zal worden dan nu wordt geraamd voor de toekomst. Kan en wil Medemblik voor jongeren, jong talent, starters op de woningmarkt en jonge gezinnen een wooncarrière bieden? Hoe gaat men de arbeidsmigranten huisvesten? In de dorpen kunnen mobiliteitshubs geconcentreerd worden bij een verblijfsplek of ontmoetingsplek in de dorpskern (bibliotheek, sociale voorzieningen, dorps huis, e.d.). Dit versterkt de dorpscultuur en verbetert de leefbaarheid in de dorpskernen.

Daarbij heeft elke potentiële nieuwe inwoner (jongere, starter, jong gezin, etc.) andere behoeften op het gebied van woon-, werk-, leefmilieus en voorzieningen (onderwijs, zorg, recreatie, cultuur, sport). Het is verstandig om zo veel mogelijk deze woonbehoeften van de verschillende groepen huidige en toekomstige bewoners te kennen. Omdat het laatste lastig is en er een grote variatie is aan behoeften en woonmotieven, kan het een keuze zijn om de focus te leggen op de blijvers. Deskundigen noemen dit ook wel 'het blijversperspectief'.¹⁵⁵ Met het blijversperspectief wordt een aanpak gekozen vanuit de blijvers, de gemotiveerden. Men ondersteunt de woonbehoefte van degenen die er al wonen, maakt het voor hen mooier en gemakkelijker, biedt hen kansen. Het zorgt dat de blijvers trots zijn en blijven op hun gemeente en de regio. Zij zijn de ambassadeurs. Dat geldt met name voor jongeren die willen blijven. Zorg dat er voor hen woningen zijn. Creëer desnoods tijdelijke woningen of *tiny houses* als de huidige woningvoorraad tekortschiet. Ga met hen in gesprek over waar ze behoefte aan hebben en voorzie daarin. Zorg dat ze niet alleen willen, maar ook kunnen blijven.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Sabine Meier; Nol Reverda en Dick van der Wouw, "Achtergrond", in: *Rooilijn themanummer Randland*, jrg. 48, nr. 4, 2015, blz. 275.

¹⁵⁶ Ruud Dorenbos, Frank Wassenberg en Matthijs Uytterlinde, *Van kansarme naar kansrijke gebieden, Acht inzichten voor woningmarkten met bevolkingsdaling*, Den Haag, maart 2021.

Een andere doelgroep zijn de ouderen en de sterke toename van het aantal ouderen dwingt keuzes af. Voor de sterke groei van de oude ouderen in Medemblik ontstaat behoefte aan de ontwikkeling van allerlei vormen van nieuwe huisvesting tussen enerzijds het verpleegtehuis en anderzijds de oude (eengezins)woning in waar men gewend is te wonen (en vaak niet weg wil). Het gaat om aanleunwoningen, knarrenhoven, groepswoonvormen, woonzorgconcepten, zorghotelappartementen et cetera. Er is vaak sprake van een groot gebrek aan betaalbare woonzorgvarianten voor (lage) middeninkomens, een kwalitatieve mismatch in gewenste woonvariëaties op de woningmarkt voor senior eigenaar-bewoners en een gebrek aan samenhang in woon-zorg aanbod op gebouw- en gebiedsniveau. Maar weinig gemeenten wegen de kosten van woonaanpassing of het wonen in een woongemeenschap af tegen de kosten van toekomstig zorggebruik. De voordelen van woonaanpassing of het wonen in een woongemeenschap worden tot nu toe door de gemeenten nauwelijks meegenomen in de woningprogrammering.

De strategische vraag voor Medemblik en de bevolkingssamenstelling (jong, gezin, alleenstaand, oud) is of de woningvoorraad geschikt is voor de toekomst, past bij de veranderende huishoudenssamenstelling of geschikt gemaakt kan worden voor de veranderende woonwensen? Daarbij is het verbeteren en aanpassen van de *bestaande* woningvoorraad kwantitatief veel belangrijker dan te zorgen dat elke *nieuwe* woning de goede woning op de juiste plaats is (hoe belangrijk dan ook). Een ruimtelijke kwaliteitsslag in gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde van de woningvoorraad en van de woon-, werk- en leefmilieus voor de huidige en toekomstige doelgroepen is voor Medemblik een *no-regret* keuze.

Benut de bestaande woningen beter

Nederlanders wonen vrij ruim. Elke Nederlander heeft ongeveer 65 vierkant meter per persoon. Die vierkante meters worden slecht benut. Het beter benutten van de bestaande woningvoorraad kan vooral in de naoorlogse wijken uit de jaren zestig, zeventig en tachtig en de stadsrandwijken. Het zijn wijken zonder grote problemen tot nu toe, maar waar wel langzaamaan huizen, bewoners en de leefomgeving verouderen. In vergelijking met de opleveringsjaren woont er momenteel nog circa twee derde van het oorspronkelijke aantal mensen. Je kunt een groot deel van de wijk, buurt en kern deel herinrichten als groenvoorziening en wateropvang. Dat maakt de buurt en kern groener, leefbaarder en klimaatadaptiever. Met verdichten, hier en daar wat slopen, bouwen van andere woningtypes en aanpassen van bestaande woningen (vernieuwen, uitbouwen, optoppen, splitsen).

Sommigen zijn zelfs van mening dat op deze wijze één miljoen nieuwe woningen in Nederland gerealiseerd kunnen worden.¹⁵⁷ Kansrijke mogelijkheden op lokaal niveau om méér woonruimte te creëren zijn: samenwonen en inwonen stimuleren (maak het mogelijk dat voor één woning twee hypotheek afgesloten kunnen worden, maak het verhuren van kamers door hospita's weer populair, etc.), vernieuwen, uitbreiden, optoppen en splitsen van grote (gezins-)huizen, et cetera.¹⁵⁸ Daarbij is niet de leidende gedachte dat het beter benutten van de bestaande woningvoorraad bedoeld is om nog meer arbeidsmigranten (slecht) te huisvesten. Als hoofdlijn kan Medemblik overwegen om minder te ontmoedigen en te verbieden, meer te stimuleren, te faciliteren en te activeren en het lonend maken dat mensen gaan samenwonen.

Meer integraal, vraaggestuurd en adaptief ontwikkelen en transformeren

De nieuwe economische behoeften, de duurzaamheidsopgave, het realiseren van een meer circulaire economie en de veranderende huishoudens en woonwensen maken meer integrale gebiedsontwikkelingen en -transformaties wenselijk. Bij de transformatieopgave is het van belang om meer vraaggestuurd te ontwikkelen en te transformeren. Mede omdat de woningbehoeften met de nodige onzekerheid zijn omgeven. Het gaat om het aanbieden van nieuwe woonvormen zoals woonwerk mogelijkheden, Tiny Houses, nul-nota woningen, kangoeroewoningen

¹⁵⁷ Johan Nebbeling, "Gooi de naoorlogse wijken op de schop en je krijgt er een miljoen woningen bij, zegt deze architect", in: *NRC*, 30 november 2021.

¹⁵⁸ Platform31, *Beter benutten van de bestaande woningvoorraad*, Den Haag, juni 2021; Frank Wassenberg, "Eén miljoen woningen en extra bouwen? Gebruik beter wat er al staat?", in: *De Volkskrant*, 8 juni 2021; Piet Eichholtz, Linde Kattenberg en Nils Kok, "Neem prikkels tegen samenwonen weg om het woningtekort te verkleinen", in: *Economisch Statistische Berichten* (te verschijnen februari 2022). Natuurlijk zijn er ook volop belemmeringen. Bijvoorbeeld de kostendelersnorm, een huurprijsstijging bij verhuizing (vaak bij sociale woningbouw), de werking van de huurtoeslag (éénpersoonshuishoudens krijgen meer huurtoeslag bij dezelfde huurprijs) en de stapeling aan eisen (geluidsisolatie, brandveiligheid, bouwtechnische en welstandseisen, duurzaamheid, groene buitenruimte).

(waarbij twee of drie generaties in hetzelfde huis wonen), levensloopbestendige flexibel indeelbare woningen, hofjeswoningen en complexen waarin wonen, zorgvoorzieningen en faciliteiten bij elkaar komen, en speciale 'multi-single' woningen, waarin oudere alleenstaanden voor elkaar kunnen zorgen, et cetera.

Bij gebiedstransformaties probeert men de bestaande omgeving aan te passen aan de huidige en toekomstige behoeften. Verouderde industrieterreinen worden omgevormd tot aantrekkelijke woon- en werkgebieden. Aan monofunctionele bedrijventerreinen worden woningen, nieuwe werkplekken, horeca en culturele voorzieningen toegevoegd. Oude fabriekshallen worden gesloopt of herbestemd. Er is behoefte aan meer functiemenging van wonen, werken en recreatieve voorzieningen, waardering voor en behoud van industrieel erfgoed en historische gebiedsidentiteit, variëteit in woningtypen, werkruimtes, ruimte voor cultuur en evenementen, voor tijdelijke initiatieven en duurzaamheid in gebouwen en vervoersvormen.¹⁵⁹ In de gebiedstransformaties spelen uiteenlopende belangen, (machts)posities, verhalen, emoties, strijd, tegenwerking en samenwerking.

Van voorbeelden van enkele grote binnenstedelijke gebiedstransformaties kunnen ook voor de transformaties in Medemblik lessen geleerd worden. Zeker als de transformaties niet vlot lopen. Het gaat bij gebiedstransformaties om de samenhang tussen *harde* aspecten (grondbezit, financiële middelen, contractuele afspraken) en *zachte* aspecten (betrokken personen, netwerken, narratieven, instituties). Daarbij is flexibiliteit en aanpassingsvermogen nodig. Meer ruimte voor organische gebiedsontwikkeling, kleinschalig ondernemerschap, maatschappelijke en burgerinitiatieven, gemeentebrede dialogen, creatieve vormen van inspraak en co-creatie. Tunnelvisies en een gebrek aan ruimte voor kritische tegenspraak zorgen voor projectfiasco's. Verbinden en meebewegen met spelers, middelen en narratieven binnen een lokale context is het meest effectief en het hoogst haalbare wat de gemeente kan doen om voortgang te boeken in gebiedstransformaties.

Door adaptief te zijn, meerdere opties en opgaven te verkennen, te verbinden of door ze open te houden, kan dilemmabestendig gestuurd worden. Soms zijn belemmeringen te overwinnen doordat nieuwe partijen toetreden of andere middelen beschikbaar komen. Of doordat een nieuw verhaal energie losmaakt en andere partijen overtuigt. Het is een complexe opgave die met de nodige hobbels en dilemma's gepaard gaat en waarbij men constant moet zoeken naar de juiste configuratie van spelers, middelen, verhalen en de inzet van harde en zachte instrumenten.¹⁶⁰

Beter benutten van de economische kansen en afwenden van de bedreigingen

Het verbeteren van het ondernemers- en vestigingsklimaat, een rode loper aanpak, het verminderen van de gelddruk, het verlagen van de lasten voor ondernemers dragen bij aan een ondernemende cultuur van Medemblik. Maar de belangrijkste bedreiging is de krimp van de potentiële beroepsbevolking, de mismatches op de arbeidsmarkt en de tekortschietende prestaties van het onderwijs. De determinanten voor de lange termijn economische groei is de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit en het arbeidsaanbod. De economische groei is de optelsom van de toename van arbeidsproductiviteit (die vooral gedreven wordt door investeringen, digitalisering, technologie, kennisopbouw) en arbeidsparticipatie.

Vooral de arbeidsproductiviteitsontwikkeling bepalend voor de economische groei

Een belangrijke determinant voor de lange termijn economische groei is de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit en het arbeidsaanbod. De economische groei is de optelsom van de toename van arbeidsproductiviteit (die vooral gedreven wordt door investeringen, digitalisering, technologie, kennisopbouw) en arbeidsparticipatie.

De belangrijkste determinant voor de lange termijn economische groei is daarbij de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit. In Nederland daalt de bbp-groei per inwoner vrijwel continu sinds de jaren vijftig met een korte opleving tussen 1985 en 1999 (vanwege de toenemende participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt). De economische ontwikkeling wordt vrijwel volledig verklaard door de arbeidsproductiviteit. De arbeidsduur per inwoner is sinds de Tweede Wereldoorlog nauwelijks veranderd. Tegenover een hogere arbeidsparticipatie van vrouwen en

¹⁵⁹ Enkhuizen zet daar goed op in met *Erfgoed als vliegwiel*.

¹⁶⁰ Wouter Jan Verheul e.a., *Leren van stedelijke transformaties. Over sturingsdilemma's en veerkracht in binnenstedelijke gebiedsontwikkeling*, Platform31, Den Haag, oktober 2019.

ouderen staat de vergrijzing en een daling van het aantal gewerkte uren per week. De arbeidsproductiviteit – die ervoor gezorgd heeft dat Nederland per inwoner sinds de Tweede Wereldoorlog ruim vier keer zo rijk is geworden – staat steeds verder onder druk en tast het groeivermogen aan. Het afgelopen decennium groeide de arbeidsproductiviteit gemiddeld met slechts 0,3 procent per jaar. Als de Nederlandse productiviteitsgroei op het lage niveau van de laatste twee decennia blijft dan moet de participatiegraad naar 106 procent stijgen om de noodzakelijke groei te realiseren, de vergrijzing het hoofd te bieden en om de duurzaamheidstransities mogelijk te maken.¹⁶¹

De geringe arbeidsproductiviteitsontwikkeling is zorgelijk in het licht van de krimpende beroepsbevolking en is ook onvoldoende om de maatschappelijke vraagstukken aan te pakken. Maatschappelijke vraagstukken zoals het verbeteren van de zorg en het onderwijs, de ingrijpende stappen ten behoeve van de duurzaamheidstransities, om bijvoorbeeld de beloningen in de zorg en het onderwijs te verbeteren en om de ambities van Medemblik te realiseren. De krimpende beroepsbevolking zal het zeker voor de kleinere gemeenten ook steeds lastiger maken om nog voldoende goed gekwalificeerde ambtenaren te kunnen aantrekken.

Met de ontgroening, de vergrijzing, het grote dienstenaandeel in de economie en met de relatief grote omvang van de flexibele arbeid en het aantal zzp'ers is het verre van eenvoudig om de arbeidsproductiviteitsontwikkeling op een substantieel hoger niveau te krijgen. Het vergroten van de arbeidsproductiviteit kan door middel van digitalisering, innovatie, vernieuwing, het beter delen van internationale kennis, gevarieerd en goed onderwijs, permanente educatie, om-, bij- en herscholing, een grotere arbeidsmobiliteit, een betere werking arbeidsmarkt, het bevorderen van cross-overs tussen gerelateerde sectoren en dynamisch en ambitieus ondernemerschap. De gemeente kan onderwijsinstellingen stimuleren om het onderwijs te verbeteren, te variëren en om meer mogelijkheden te ontwikkelen om aan te sluiten bij Leven Lang Ontwikkelen.

Het vergroten van het arbeidsaanbod

Beleid gericht op het vergroten van het arbeidsaanbod en het aantrekkelijker maken van werken, is goed voor de economische groei en kan de krimp van de potentiële beroepsbevolking deels opvangen. Internationaal onderzoek laat zien dat méér arbeidsaanbod de loonontwikkeling kan drukken, maar dit leidt – in tegenstelling tot wat veel mensen intuïtief verwachten (*“lump of labour fallacy”*) – op de lange termijn niet tot een hogere werkloosheid. Er is geen vaste hoeveelheid werk. De arbeidsmarkt is geen vol café met een rij wachtenden waarbij pas iemand het volle café binnen kan gaan als iemand anders vertrekt. Zo heeft de enorme toename van arbeidsparticipatie van vrouwen in de jaren negentig van de vorige eeuw geleid tot hoge economische groei en meer werkgelegenheid, zonder dat de werkloosheid onder mannen of jongeren steeg. Kortom, de hoeveelheid banen ligt niet vast in een regio, maar hangt af van het aantal mensen dat zich aanbiedt op de arbeidsmarkt, de regelgeving, de vormgeving van de instituties en of werken loont (met bijvoorbeeld een lagere marginale druk en een geringere armoedeval).

De arbeidsparticipatie kan vergroot worden door meer uren werken aantrekkelijker te maken (lagere marginale druk, verkleinen armoedeval), door het onbenutte arbeidspotentieel krachtiger te mobiliseren en door de actieve ouderen in hun derde levensfase meer kansen te geven om economisch nog mee te kunnen doen. Maar de echt grote reserve in het potentiële Nederlandse arbeidsaanbod is de grote omvang die deeltijd in Nederland heeft aangenomen. Vooral in het onderwijs en in de zorg. Door een andere organisatie van het werk, meer flexibele arbeidsarrangementen en aantrekkelijke secundaire arbeidsvoorwaarden (o.a. kinderopvang) kunnen (vrouwelijke) deeltijdwerkers gestimuleerd worden om meer uren te gaan werken.¹⁶² In de zorg is de coronapandemie al

¹⁶¹ Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), *Naar een lerende economie. Investeren in het verdienvermogen van Nederland*, Amsterdam, 2013, blz. 194.

¹⁶² Paul Scheffer, “Memo voor de informateur: begin met bevolkingsgroei”, in: *NRC*, 16 april 2021; Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Nota over de toestand van 's Rijks Financiën (Miljoenennota 2019)*, vergaderjaar 2018-2019, 35 000, nr. 1, blz. 39. In Nederland werkt 30 procent van de Nederlandse vrouwen fulltime tegen 70 procent gemiddeld in de OECD-landen. Als wij in Nederland het gemiddeld aantal uren zouden werken als in Zweden en Zwitserland (1.600 uur per jaar i.p.v. de gemiddelde 1.380 uur in Nederland) en een participatiegraad zouden kennen van 80 procent (in plaats van de gebruikelijke 75 procent in Nederland) dan zou het arbeidsaanbod met 25 procent toenemen. Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Nota over de toestand van 's Rijks Financiën (Miljoenennota 2015)*, vergaderjaar 2014-2015, 34 000, nr. 1, blz. 37, 38. McKinsey heeft becijferd dat als alle in deeltijd

een prikkel geweest om op deze wijze de personeelscapaciteit te vergroten. De gemeenten kunnen voor hun gemeentelijke organisatie, en om op de krimpende arbeidsmarkt voldoende aantrekkelijk te zijn, óók hun arbeidsarrangementen verbeteren en meer variëren.

Door het onbenutte arbeidspotentieel wordt economische groei misgelopen. Een groot arbeidsaanbod en goed opgeleide werknemers zijn hét medicijn voor een goede economische ontwikkeling en een toename van het aantal banen. De omvang en kwaliteit van het arbeidsaanbod is van belang omdat naast massa, dichtheid en complementaire regionale samenwerking (functies van elkaar lenen) agglomeratievoordelen en méér welvaart voor ongeveer de helft tot stand komt door de persoonskenmerken van de beroepsbevolking (opleidingsniveau, leeftijd, etc.). Als de arbeidsparticipatie van vrouwen niet veel verder omhoog kan dan moet de gemeente de grote groep van zo'n 3.600 inwoners (ongeveer 15 procent van de beroepsbevolking) veel beter zien te mobiliseren. Inwoners die nu langs de kant staan, niet meedoen (in ieder geval niet wit), die meer uren willen werken en waarvan de talenten onvoldoende benut worden. Het onbenutte arbeidspotentieel is een luxe die Medemblik zich niet meer kan permitteren gezien de krimpende beroepsbevolking.

De ontwikkeling van een stevige human capital agenda vanuit een publieke rol en verantwoordelijkheid

De krimp van de potentiële beroepsbevolking, de tekorten op de arbeidsmarkt en de mismatches kunnen leiden tot een stevige human capital agenda. Bij de ontwikkeling van zo'n stevige human capital agenda zijn de Westfriese gemeenten slechts één van de actoren in de ingewikkelde samenwerking en complexe overleggen van werkgevers, werknemers (vakbonden), UWV en onderwijsinstellingen in de arbeidsmarktregio. Qua formele taak is de gemeente slechts betrokken bij een zéér klein onderdeel van de arbeidsmarkt (Participatiewet, bijstand). De *publieke* taak van de gemeente is echter veel groter dan haar formele taak. De werkgevers en de vakbonden behartigen een privaat belang, het UWV is een uitvoeringsorganisatie met een strikte, nauw afgebakende taakopdracht, en ook de onderwijsinstellingen verdedigen veelal een deelbelang. In dit complexe veld is alléén de gemeente, de wethouder en het college de enige actor die het *publieke* belang kan behartigen of zou kunnen behartigen. Niet om de arbeidsmarkt over te nemen maar om als gemachtigde regisseur – met liefst enige doorzettingsmacht – het *publieke* belang aan tafel te blijven inbrengen. De aanbevelingen van de commissie Bakker en de commissie Borstlap zijn een goed voorbeeld van deze noodzaak. De werkgevers willen de flexibele arbeid behouden, de vakbonden willen de vaste banen niet minder vast maken en de onderwijsinstellingen verdedigen hun autonomie als het gaat om de onderwijsinhoud en onderwijsvormen. Alleen de overheid vertegenwoordigt geen deelbelang en kan het *publieke* belang blijven benadrukken dat selectief winkelen in alle aanbevelingen geen beter werkende, flexibele en weerbare arbeidsmarkt oplevert.¹⁶³ Een noodzaak die tijdens de coronacrisis alleen maar nog sterker is gebleken. Uiteraard moet Medemblik voor het verdedigen van het *publieke* belang wel voorzien worden van middelen (capaciteit, instrumenten, regelgeving).¹⁶⁴

Deeltijdwerknemers stimuleren om méér uren te gaan werken

De belangrijkste bijdrage aan het vergroten van het arbeidsaanbod kan komen van een verminderde populariteit van deeltijdarbeid. Door de grote populariteit van deeltijdarbeid in Nederland en de lage arbeidsparticipatie wordt in Nederland slechts de helft van het totale arbeidspotentieel benut. In het Nederlandse “deeltijdparadijs” werkt slechts 30 procent van de Nederlandse vrouwen fulltime tegen 70 procent gemiddeld in de OECD-landen. Als wij in Nederland het gemiddeld aantal uren zouden werken als in Zweden en Zwitserland (1.600 uur per jaar i.p.v. de gemiddelde 1.380 uur in Nederland) en een participatiegraad zouden kennen van 80 procent (in plaats van de

---

werkende vrouwen in de zorg en het onderwijs één uur extra zouden gaan werken per week de tekorten aan verpleegkundigen en onderwijzers kwantitatief opgelost zouden zijn. Wieteke Graven en Mekala Krishnan, *Het potentieel pakken: de waarde van meer gelijkheid tussen mannen en vrouwen op de Nederlandse arbeidsmarkt*, McKinsey Global Institute, Amsterdam/Boston, september 2018.

¹⁶³ Commissie Regulering van Werk, *In wat voor land willen wij werken? Naar een nieuw ontwerp voor de regulering van werk*, Den Haag, 23 januari 2020; Gijs Herderscheë, Interview Hans Borstlap. ‘Niemand zal alleen maar blij worden van onze voorstellen’, in: *De Volkskrant*, 22 januari 2020; Ton Wilthagen, ‘Als Nederland sterker uit de crisis wil komen, moet kabinet arbeidsmarkt versneld vernieuwen’, in: *Het Financieele Dagblad*, 8 mei 2020, blz. 24; Menno Tamminga. ‘Laatste hoop voor de verziekte arbeidsmarkt’, in: *NRC*, 12 mei 2020; Mathijs Bouman, ‘Doorgeschooten marktwerking? Doorgeschooten bezuinigingen op de “zorg”? Laat me niet lachen!’, in: *Het Financieele Dagblad*, 27 juni 2020, blz. 37 (vrijwel ergens is de vaste baan zo vast als in Nederland. Volgens de OECD is het alleen in Tjechië nog moeilijker en kostbaarder om iemand met een vast contract te ontslaan. Zelfs in Zweden, Noorwegen, Denemarken en Zwitserland – geen landen met een asociale arbeidsmarkt – is vast minder vast).

¹⁶⁴ In de regio Zwolle kostte de human capital agenda € 1,80 per inwoner. Dit bedrag is verdubbeld door de provincie.

gebruikelijke 75 procent in Nederland) dan zou er 25 procent méér uren gewerkt worden. En dit zou op de lange termijn allerlei positieve gevolgen hebben voor het bedrijfsleven, de werkgelegenheid en de economische ontwikkeling.¹⁶⁵

McKinsey heeft becijferd welke gedeelde opbrengsten en gemiste maatschappelijke baten gepaard gaan met de sterke voorkeur voor deeltijdarbeid in Nederland. Als Nederland op het vlak van gendergelijkheid net zo goed zou scoren als de best presterende landen om ons heen, zou de economie een extra impuls krijgen van 114 miljard euro, oftewel 17 procent. Bij volledige gelijkheid van mannen en vrouwen zouden alle Nederlanders samen € 221 miljard rijker zijn, een toename van 32 procent. En als alle in deeltijd werkende vrouwen in de zorg en het onderwijs per week één uur extra zouden werken, zijn de tekorten aan verpleegkundigen en onderwijzers opgelost.¹⁶⁶ Er moeten waarschijnlijk vele samenhangende maatregelen getroffen worden om werken en méér werken aantrekkelijker te maken voor vrouwen. Bijvoorbeeld door méér werken lonender te maken (lagere marginale druk, extra arbeidskorting voor fulltime werkenden), door lagere kosten voor ouders van de kinderopvang en de buitenschoolse opvang, door opvang van hoge kwaliteit, door ruime openingstijden van de opvang (reeds vóór de ochtendfile en ná de avondfile), flexibiliteit in arbeidscontracten, organisatievormen en in werktijden, ruime mogelijkheden voor ouderschapsverlof (voor mannen én vrouwen), het afschaffen van het ingewikkelde toeslagensysteem voor de kinderopvang en het geld investeren in het aanbieden van een publieke voorziening van hoge kwaliteit. Dat vergroot de kans om het arbeidsaanbod te vergroten en om de kwaliteiten en het hoge opleidingsniveau van vrouwen in economische zin beter te benutten. Vele maatregelen moeten door de Rijksoverheid en de sociale partners getroffen worden. De gemeente draagt met de gemeentelijke maatregelen die de armoedeval vergroten slechts in beperkte mate bij aan de onaantrekkelijkheid van werken en méér uren gaan werken.

Actieve ouderen beter benutten, vermindert de nadelige gevolgen van de krimpende beroepsbevolking

De vergrijzing kan de krimp van de potentiële beroepsbevolking deels opvangen en kan ook omgezet worden in een kracht. Er is nog een lange periode dat mensen actief willen en kunnen zijn. Dit doen grote groepen actieve ouderen als vrijwilliger, mantelzorger, oppasopa en -oma. Door belemmerende regelgeving te elimineren en aangepaste werkarrangementen kan het potentieel van de actieve ouderen nog beter benut worden.

Zelfs het ondernemerschap kan een belangrijke impuls krijgen als meer en beter gebruik gemaakt wordt van de actieve ouderen in hun derde levensfase die nog economisch actief willen zijn. In Amerika is de kans dat mensen tussen 55 en 65 jaar een onderneming starten 65 procent groter dan dat mensen tussen 20 en 34 jaar een onderneming starten. In het Verenigd Koninkrijk is 40 procent van de nieuwe ondernemers ouder dan vijftig jaar en bijna 60 procent van de 70-plussers werkt nog als ZZP'er. En juist de huidige flexibele, onzekere, klusjes-economie past uitstekend bij de ouderen die naast hun AOW en pensioen op een flexibele wijze nog economisch mee willen doen en iets bij willen verdienen.¹⁶⁷ Een deel van de actieve ouderen kan ook gevraagd worden om coach te zijn van startende ondernemingen, groeiende jonge ondernemingen en ZZP'ers om hun kans op succes te vergroten en het ondernemerschap in Medemblik een impuls te geven.

Een steviger arbeidsmarktbeleid

Het verbeteren van de werking van de arbeidsmarkt, van de kwalificaties en vaardigheden van werknemers, permanente educatie, het vergroten van de arbeidsparticipatie en het bevorderen en stimuleren van het ondernemerschap (verhogen van de arbeidsproductiviteit) zijn voor de toekomst van groot belang. Het verkleinen van de mismatches op de arbeidsmarkt, een betere werking van de arbeidsmarkt en mogelijke instrumenten voor een steviger arbeidsmarktbeleid zijn:¹⁶⁸

¹⁶⁵ Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Nota over de toestand van 's Rijks Financiën (Miljoenennota 2015)*, vergaderjaar 2014-2015, 34 000, nr. 1, blz. 37, 38..

¹⁶⁶ Wieteke Graven en Mekala Krishnan, *Het potentieel pakken: de waarde van meer gelijkheid tussen mannen en vrouwen op de Nederlandse arbeidsmarkt*, McKinsey Global Institute, Amsterdam/Boston, september 2018.

¹⁶⁷ The Economist, *The new old. Special report 'The economics of longevity'*, 6 juli 2017; Commissie Toekomst zorg thuiswonende ouderen (cie. Bos), *Oud en zelfstandig in 2030. Een reisadvies*, Den Haag, 15 januari 2020.

¹⁶⁸ Centraal Planbureau, *Kansrijk arbeidsmarktbeleid. Deel 2*, Den Haag, 2016; Centraal Planbureau, *Literatuurstudie 'Effectiviteit van place-based beleid'*, CPB-Notitie, 22 december 2016, blz. 33, 35; Marloes de Graaf-Zijl e.a., *De onderkant van de arbeidsmarkt in 2025*, Centraal Planbureau en Sociaal

- Breng meer samenhang aan tussen de beleidsterreinen ‘economie’, ‘arbeidsmarkt’, ‘Werk en Inkomen’, ‘re-integratie’ en ‘onderwijs’.
- Vergroot de arbeidsmobiliteit (arbeidsbemiddeling voor een groter gebied dan de eigen arbeidsmarktregio, het afschaffen, verlagen of het effectiever vormgeven van de overdrachtsbelasting, de wachtlijsten en toewijzing van sociale huurwoningen minder een rem laten zijn om te verhuizen, fiscale aftrekbaarheid en/of het vergoeden van woon- werkverkeer). Het vergroten van intersectorale (regionale) mobiliteit door middel van transitiefondsen en -instrumenten over sectoren heen in plaats van scholings- en ontwikkelingsfondsen per sector.
- Dwing als opdrachtgever bij het Werkbedrijf af dat klantmanagers evidence-based werken, nieuwe aanpakken experimenteel toetsen en de effecten van hun aanpakken systematisch monitoren en evalueren.
- In een aantal sectoren en voor een aantal beroepen waar vraag naar is, is de instroom in het onderwijs ontoereikend om de vervangings- en uitbreidingsvraag op te vangen. Een voorlichtingscampagne kan dit onder de aandacht brengen met schoolbesturen, ouders en leerlingen.
- Het in kaart brengen van de vervangingsvraag en daar gericht voor opleiden. De meeste vacatures ontstaan door de vervangingsvraag en niet door de uitbreidingsvraag. De vervangingsvraag ontstaat vooral doordat personeel naar een andere werkgever vertrekt, met pensioen gaat, (tijdelijk) vervangen moet worden in verband met zwangerschap of ziekte, of omdat tijdelijke contracten van flexwerkers eindigen. Vooral de vervangingsvraag die ontstaat omdat oudere medewerkers met pensioen gaan, kan op voorhand goed gekend worden. Dit maakt het (theoretisch) mogelijk om op tijd voldoende mensen met de goede kwalificaties opgeleid te hebben. De Westfriese gemeenten, het Werkbedrijf en werkgevers kunnen veel intensiever op deze kenbare vervangingsvraag inspelen.
- Begeleiding, bemiddeling en controle op verplichtingen voor mensen met een kleine afstand tot de arbeidsmarkt.
- Voor de onderkant van de arbeidsmarkt, mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt of met een verstandelijke beperking (ongeveer 25 procent van de laagopgeleiden) zijn loonkostensubsidies en beschutte werkplaatsen effectief.
- Een belangrijke groep laagopgeleiden is laaggeletterd of heeft een taalachterstand (ongeveer één op de zes Nederlanders). Een grotere inzet op het versterken van de Nederlandse taalvaardigheid is voor deze groep een optie. In algemene zin is scholing alleen nuttig als het gericht is op werkzoekenden met een grote kans op langdurige werkloosheid. Daarbij is het pas effectief op langere termijn.
- Leerlingen ontmoedigen om bepaalde weinig kansrijke opleidingen te kiezen en nieuwe opleidingen of opleidings-modules bevorderen.

Stimuleren van het ondernemerschap

Nederland kent weinig innovatieve en groeiende ondernemers. In Nederland is de omzet van bedrijven uit (technologisch) nieuwe en sterk verbeterde producten tien procent. Dit ligt lager dan het EU-gemiddelde van 13 procent en illustreert dat Nederland slecht is om onderzoek om te zetten in innovaties en toepassingen. Ook groeien zzp'ers en mkb-bedrijven met personeel nauwelijks. Over de periode 2010-2018 is vijf procent van de zzp'ers doorgroeid naar een mkb-bedrijf met personeel en is 4½ procent van de bedrijven met personeel doorgroeid naar een grotere grootteklasse. Het huidige fiscale ondernemerschapsinstrumentarium stimuleert ondernemerschap en het starten van een onderneming, maar heeft weinig aandacht voor het doorgroeien van ondernemingen. Ook het hoge percentage flexibele arbeidskrachten is een risico voor innovatie. Flexibele contractvormen pakken, in vergelijking met duurzame arbeidsrelaties, negatief uit voor investeringen in menselijk kapitaal door werkgevers.¹⁶⁹

Cultureel Planbureau, Den Haag, juni 2015, blz. 6; Arjen Edzes, Ruud Dorenbos, Jouke van Dijk, 'Bouwstenen voor de regionale arbeidsmarkt', in: Wim Hafkamp, Jos Koffijberg, Ton Rutjens, Geert Teisman, *De stad kennen, de stad maken: De economische stad*, Platform31, Kennis voor krachtige steden, Den Haag, 2015, blz. 22 – 30; Godfried Engbersen, Roel Jennissen e.a., *Geen tijd verliezen: van opvang naar integratie van asielmigranten*, WRR-Policy Brief, SCP/WODC/WRR, Den Haag, 2015; Ton Wilthagen, "Als Nederland sterker uit de crisis wil komen, moet kabinet arbeidsmarkt versneld vernieuwen", in: *Het Financieele Dagblad*, 8 mei 2020, blz. 24.

¹⁶⁹ Rijksoverheid, *Innovatieve samenleving*, Brede maatschappelijk heroverweging, 20 april 2020, blz. 9, 43 en 45.

Medemblik en Westfriesland kan de maatschappelijke vraagstukken en ondernemers uitdagen. Dit kan bij uitstek samen in regionaal verband en via de ontwikkelingsmaatschappij. Dit kan nieuw ondernemerschap bevorderen. Het innovatiebeleid is in Nederland en in gemeenten over het algemeen nog te weinig gericht op het stimuleren van de vraagkant van innovaties. Zonder actief overheidsbeleid gericht op marktcreatie komt de opschaling van innovaties en bijvoorbeeld de circulaire activiteiten niet tot stand. De vraagkant kan gestimuleerd worden door middel van het aanpassen van wet- en regelgeving, het aanpassen van aanbestedingsrichtlijnen, normering, beprijzing van negatieve externe effecten, verboden, subsidies, fiscale prikkels, prijsvragen, innovatiegericht inkopen, de overheid als *launching customer* en het tenderen van maatschappelijke vraagstukken. In Nederland wordt, in vergelijking met andere landen, innovatief inkopen relatief weinig benut om innovaties aan te jagen. Terwijl het Rijk en lokale overheden jaarlijks € 85 miljard aan goederen en diensten inkopen. Met vraagstimulerende maatregelen wordt een “stip op de horizon” gezet, waarmee investeringsonzekerheid voor bedrijven wordt weggenomen en additionele private investeringen worden uitgelokt.

Het beleid om (toegepaste) innovaties te bevorderen, kan ook aangescherpt worden door nauwkeurig te kijken naar de kenmerken van de technologie, de sector en naar het type bedrijf. Wil het bedrijf groeien en is de ondernemer ambitieus? Men kan bijvoorbeeld focussen op de groep overlevende starters van drie tot vijf jaar en/of op innovatoren met sterke groeiambities en/of op familiebedrijven met een sterke lokale en regionale binding waarvan de directeur-groootaandeelhouder snel kan beslissen. De focus ligt dan minder op innovatoren zonder sterke groeiambities, op het brede mkb zonder duidelijke ambities of op niet-familiebedrijven.¹⁷⁰ Ook zijn er niet in elke technologische en innovatieve ontwikkeling kansen voor nieuwe toetreders en mkb-bedrijven. Alleen in het begin van de productlevenscyclus kunnen nieuwe bedrijven toetreden en zullen mkb-bedrijven kunnen groeien. Een andere aanpak die overwogen kan worden, is om beleidsinterventies héél doelgericht te richten op de zwakke onderdelen van een cluster of ecosysteem.¹⁷¹

Goed onderwijs, om-, bij-, herscholing en Leven Lang Ontwikkelen

Goed opgeleide werknemers, permanente educatie en om-, her- en bijscholing zijn een belangrijke sleutel voor economisch succes. In dat kader is het zorgwekkend dat de prestaties van Nederlandse leerlingen in internationale vergelijkingen sinds 2003 dalen. In elke groep acht zitten gemiddeld zes kinderen die het basisniveau van schrijven niet halen. Op 15-jarige leeftijd kan een kwart van de scholieren niet goed lezen en dit aandeel neemt toe. Zij lopen het risico op laaggeletterdheid en zullen daarmee moeite hebben om een bijsluiters van een medicijn te begrijpen of om een formulier van de gemeente in te vullen. De afnemende prestaties van het onderwijs valt niet zonder meer te verklaren uit een onvoldoende bekostiging van het onderwijs. De afgelopen kwart eeuw namen de onderwijsuitgaven sterker toe dan het nationaal inkomen, dan het aantal leerkrachten (en ondersteunend personeel) en namen véél sterker toe dan de groei van het aantal leerlingen/studenten. Daarbij komt dat Nederland relatief veel geld uitgeeft per leerling en dat Nederlandse leerlingen veel lessuren krijgen. De ouders die het kunnen betalen, proberen de teruglopende prestaties van het onderwijs te compenseren met aanvullend onderwijs. Er is dan ook een sterke groei van de uitgaven aan bijlessen, examentraining en huiswerkbegeleiding.¹⁷² Wie alle cijfers van de staat van het Nederlandse onderwijs bij elkaar optelt, kan – volgens een hoofdredactioneel artikel van Het Financieele Dagblad – alleen maar concluderen: “het onderwijs faalt”.¹⁷³

¹⁷⁰ Yvonne Prince en Paul van der Zeijden, *De gezondheid van vier mkb-typen in 2015*, Panteia, Zoetermeer, januari 2016.

¹⁷¹ Jan Jacob Vogelaar, Elmar Cloosterman, Erik Stam en Leonie Oosterwaal, “Economisch beleid regio: naar een missie-gestuurde ecosysteembenadering”, in: *ESB*, jrg. 105, nr. 4790, 8 oktober 2020, blz. 468-471.

¹⁷² Gemiddelde jaarlijkse toename berekend door Platform31 op basis van CBS-Statline: werkzame beroepsbevolking in pedagogische beroepen, inclusief onderwijsassistenten, klassenassistenten, huiswerkbegeleiders e.d. (gemiddeld jaarlijkse groei 1,6 procent per jaar), aantal leerlingen per schooljaar (gemiddeld 0,4 procent toename per jaar), bruto binnenlands product (gemiddeld 3,8 procent groei per jaar) en totale overheidsuitgaven aan onderwijs (gemiddelde jaarlijkse toename 4,2 procent); Rijksoverheid, *Fundament op orde: kwalitatief goed onderwijs met kansen voor iedereen*, Brede maatschappelijke heroverweging, Den Haag, april 2020, blz. 37, 39, 90, 91. Van 1995 tot 2019 nemen de uitgaven van huishoudens aan huiswerkbegeleiding, bijles, eindtoets- en examentraining voor schoolgaande kinderen in het basis-, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs toe met gemiddeld 11 procent per jaar (bron: CBS, berekening Platform31). Zie ook: Inspectie van Onderwijs, *De staat van het onderwijs. Het stelsel*, Den Haag, 2021, blz. 45-49.

¹⁷³ Rijksoverheid, *Fundament op orde: kwalitatief goed onderwijs met kansen voor iedereen*, Brede maatschappelijke heroverweging, Den Haag, april 2020, blz. 5, 19, 22, 23, 26; Inspectie van het Onderwijs, *De staat van het onderwijs. Het stelsel*, Den Haag, 2021, blz. 17-20; Jos L.T. Blank en Alex A.S. van

Het initieel onderwijs tot aan de startkwalificatie werkt in Nederland niet meer als de grote gelijkmaker. Integendeel, het wordt de motor van de groeiende kansenongelijkheid.¹⁷⁴ In de Staat van het Onderwijs schrijft de Inspectie van het Onderwijs dat leerlingen en studenten met verschillende sociaaleconomische achtergronden elkaar steeds minder tegenkomen.¹⁷⁵ Dit vermindert de kans op sociale mobiliteit en vergroot de segregatie in het onderwijs. Goed onderwijs helpt kinderen en jongeren hun talenten te ontwikkelen.

Elke gemeente kan om het onderwijs te verbeteren veel verder gaan dan haar wettelijke taken op het terrein van onderwijs. De rechtvaardiging hiervoor is dat de gemeente de eerste overheid is die de lange termijn maatschappelijke gevolgen van het falende onderwijs ondervindt. De slechte prestaties van het onderwijs hebben als resultaat dat een grote groep leerlingen met een diploma van school afgaat dat onder hun potentiële capaciteit ligt, dat zij gedurende hun hele loopbaan minder verdienen en dat zij hun hele arbeidzame leven tegen drempels aanlopen. De opgelopen onderwijsachterstanden in de coronacrisis maken dit des te urgenter. Het belang van scholen, om-, bij- en herscholen is in de coronacrisis nog groter geworden dan voor de crisis. De coronacrisis heeft een stoelendans op gang gebracht. In de sectoren die zijn getroffen, zijn veel mensen vertrokken. In de sectoren waar vóór corona al krapte was, en die niet te lijden hadden onder de pandemie, is de krapte onverminderd groot gebleven. In de getroffen sectoren die nu weer open mogen, zijn vele vroegere personeelsleden verdwenen.¹⁷⁶

De actievere gemeentelijke rol kan bestaan uit een intensief en kwalitatief hoogwaardig onderwijsachterstandenbeleid. Investeren in (jonge) kinderen levert vaak positieve effecten op, ook op de lange termijn. De effecten hangen af van de programma's voor vroeg- en voorschoolse educatie. Wat dat betreft, is de situatie in de gemeenten voor verbetering vatbaar. De kwaliteit en opleidingsniveau van medewerkers moet omhoog, er zijn meer lesuren nodig, de doelgroep moet beter worden bereikt en er is meer plek nodig voor kinderen met een risico op achterstand. Gemeenten kunnen ook een meer actieve rol door meer onderwijsvormen en de ontwikkeling van allerlei modulaire vormen van deeltijdonderwijs te bevorderen, door met werkgevers in te zetten op meer leerwerkbanen, door laaggeletterdheid aan te pakken met meer, specifieke en informele scholingsinspanningen, met langere lestijden in de vorm van avond-, weekend- en zomerscholen, door te kiezen voor bewezen effectieve lesmethoden en het aantrekken (of beter belonen) van de beste leerkrachten en schoolhoofden.¹⁷⁷ Deze meer actieve rol sluit volgens de Onderwijsraad aan bij de decentralisaties in het sociale domein en maakt het mogelijk om onderwijs, jeugdhulp en arbeidsmarktbeleid beter te integreren ten behoeve van meer effectiviteit.¹⁷⁸

Heezik, *Productiviteit van de overheid. Een essay over de relatie tussen beleid en productiviteit in onderwijs, zorg, veiligheid & justitie en netwerksectoren*, IPSE Studies, Delft, oktober 2019, blz. 34; Het Financieel Dagblad, *Maak onderwijs prioriteit bij de formatie*, 15 april 2021; Ilse Zeemeijer, "Falend onderwijsbeleid: we staan erbij en kijken ernaar", in: *Het Financieel Dagblad*, 8 mei 2021, blz. 22 en 23. De slechte prestaties van het onderwijs tasten bovendien het toekomstig verdienvermogen en de economisch groei van Nederland aan. Investeren in het onderwijs vergroten de arbeidsproductiviteit, dragen bij aan het innovatievermogen, kennis over nieuwe technologieën en aan de manier waarop die kennis wordt toegepast en geïmplementeerd.

¹⁷⁴ Mirjam Schötteleindreier, "Econoom Barbara Baarsma: 'Investeren in jezelf is geen straf, hè?'", in: *De Volkskrant*, 19 september 2019 (de kloof Educatie); SER, *Leren en ontwikkelen tijdens de loopbaan. Een richtinggevend advies*, Advies 17/04, Den Haag, maart 2017; Raad van State, *Advies Miljoenennota en de ontwikkeling van brede welvaart*, no. W06.19.0195/III, 's-Gravenhage, 10 september 2019, blz. 12-15.

¹⁷⁵ Inspectie van het Onderwijs, *Hoofdlijnen De Staat van het Onderwijs*, Utrecht, 2019, blz. 5 en 6.

¹⁷⁶ Marieke de Rooter, "Van massawerkloosheid naar personeelstekort, hoe kan dat?", in: *De Volkskrant*, 31 juli 2021.

¹⁷⁷ De kwaliteit van en de variatie in het onderwijs kan bevorderd worden door meer onderwijsvormen, de ontwikkeling van allerlei modulaire vormen van deeltijdonderwijs, meer leerwerkbanen, betere voor- en vroegschoolse onderwijs, laaggeletterdheid aanpakken met meer, specifieke en informele scholingsinspanningen, langere lestijden in de vorm van avond-, weekend- en zomerscholen, kiezen voor bewezen effectieve lesmethoden en het aantrekken (of beter belonen) van de beste leerkrachten en schoolhoofden. Ruud Dorenbos, Koos van Dijken en Jeroen Korthals, *Naar een verbetering van de onderwijskwaliteit in de stad*, Nicis Institute, Den Haag, 11 juni 2012, blz. 9, 18 – 21; Maarten Camps, "Sturen op economisch groei", in: *Economisch Statistische Berichten*, jrg. 104, nr. 4769, 17 januari 2019, blz. 6-8; Rijksoverheid, *Fundament op orde: kwalitatief goed onderwijs met kansen voor iedereen*, Brede maatschappelijke heroverweging, Den Haag, april 2020, blz. 40, 41; Nadia Ezzeroli en Irene de Zwaan, "Op scholen in de VS krijgen leerlingen al les over de Azteken, hier verzamelen ze blaadjes voor het thema herfst", in: *De Volkskrant*, 23 februari 2021. Zie ook het nog steeds indrukwekkende rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), *Naar een lerende economie. Investeren in het verdienvermogen van Nederland*, Amsterdam, 2013.

¹⁷⁸ Onderwijsraad, *Decentraal onderwijsbeleid bij de tijd*, Den Haag, 2017.

Aandachtspunten voor het sociaal domein

Een scherpere focus en selectie, vooral in de jeugdzorg

De kostenbeheersing in het sociaal domein is voor Medemblik een opgave. Vooral de toenemende vraag naar jeugdzorg zorgt voor een sterke stijging van de gemeentelijke uitgaven. Dit is een structurele trend die voor de decentralisaties in 2015 al duidelijk zichtbaar was en sindsdien is doorgegaan. Vooral in de *ambulante* jeugdzorg is het volume en zijn de kosten per cliënt sinds 2015 sterk gestegen. De toename in het jeugdhulpvolume komt niet door een stijgende instroom, maar door een achterblijvende uitstroom. Dit verklaart voor een deel de stijging in de kosten. Andere verklaringen zijn een stijging van de gemiddelde kosten per cliënt per jaar, en een toename van de kosten voor wijkteams en voor het voorliggend veld. De volumegroei wordt daarbij vooral veroorzaakt door gezinnen met hogere inkomens die gebruik maken van ambulante jeugdhulp. Ondanks de toename aan jeugdhulp vallen de echte probleemjongeren nog steeds tussen wal en schip.¹⁷⁹ Dit dwingt tot het opnieuw doordenken van de inrichting en focus van de jeugdzorg. Ook omdat de uitgaven voor jeugd het grootste deel, namelijk ruim 50 procent, van de totale begroting van het sociaal domein in Medemblik.¹⁸⁰

Omdat de zorgvraag in een rijk land de neiging heeft om relatief onbegrensd te zijn en er een latente vraag is naar jeugdhulp van kinderen en jongeren die zonder preventie en vroegsignalering nooit in de jeugdzorg terecht zouden komen, loopt Medemblik het gevaar dat de kosten blijven stijgen. Een grotere mate van selectiviteit, een betere afbakening van jeugdzorg, kwaliteitseisen aan aanbieders stellen, alléén nog bewezen interventies bekostigen en een integrale maatwerk aanpak alleen inzetten voor een zeer kleine doelgroep zijn opties die men opnieuw kan afwegen. Vanuit de conclusie dat maatwerk oplossingen niet passend zijn als standaardwerkwijze voor grote aantallen inwoners. Vele inwoners hebben slechts een enkelvoudige vraag waarbij een integrale, samenhangende maatwerk aanpak niet doelmatig en effectief is. Bij een betere afbakening hoort het restrictief zijn met het toekennen van een therapeutisch label (adhd, dyslexie) aan allerlei leerproblemen en om “normale” opvoedproblemen te voorzien van het etiket “behoefte aan zorg”.¹⁸¹ Dit is een andere invalshoek dan over de volle breedte kiezen voor ‘preventie’ en ‘vroegsignalering’ om hogere kosten later te vermijden. Preventie en vroegsignalering leidt in de (ambulante) jeugdzorg juist voor hogere kosten.

Voor het enkel en alleen kiezen voor bewezen effectieve interventies in de jeugdzorg is wel een vervelende complicatie dat de kennis nog ontbreekt om goed te kunnen selecteren. Zelfs als gekozen wordt voor bewezen preventieve interventies in de jeugdzorg zijn deze slechts effectief bij één van de acht gezinnen en welk gezin dat is, is op voorhand niet vast te stellen.¹⁸²

Preventieve jeugdinterventies kunnen wel (kosten)effectief zijn. Maar vaak zijn de effecten klein en doen zich vooral voor op andere beleidsterreinen. Wel kan met een doelgerichte, integrale, gecoördineerde en langdurige aanpak de impact van preventie vergroot worden.¹⁸³ Met een grotere mate van selectiviteit kan de integrale maatwerk aanpak vooral ingezet worden voor een zeer kleine groep inwoners en huishoudens (1, 2 of 5 procent?)

¹⁷⁹ Aukje Hilderink e.a., *Stelsel in groei. Een onderzoek naar financiële tekorten in de jeugdzorg*, Andersson Elffers Felix (AEF), Utrecht, 15 december 2020; Martin Sommer, “Alles wordt nieuw, zodat het oude kalmpjes kan voortbestaan”, in: *De Volkskrant*, 9 april 2021.

¹⁸⁰ Gemeente Medemblik, *Kwartaalrapportage Sociaal Domein Q3 2021*, blz.3.

¹⁸¹ Mariska Kromhout, Patricia van Echtelt en Peteke Feijten, *Sociaal domein op koers? Verwachtingen en resultaten van vijf jaar decentraal beleid*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, november 2020; Aukje Hilderink e.a., *Stelsel in groei. Een onderzoek naar financiële tekorten in de jeugdzorg*, Andersson Elffers Felix, 15 december 2020; Stuurgroep Maatregelen financiële beheersbaarheid Jeugdwet, *Maatregelen financiële beheersbaarheid Jeugdwet*, Den Haag, 8 april 2021; Theo Doreleijers, “Jeugdzorg dreigt opnieuw te verzanden”, in: *NRC*, 21 april 2021; Harrie Verbon, “Er wordt flink geld verdiend aan foute jeugdzorg”, in: *De Volkskrant*, 11 maart 2021; Esther Lammers en Judith Harmsen, “Nu gaan we samen de oplossing zoeken” (interview met Leonard Geluk), in: *Trouw*, 3 juni 2021.

¹⁸² Aukje Hilderink e.a., *Stelsel in groei. Een onderzoek naar financiële tekorten in de jeugdzorg*, Andersson Elffers Felix, 15 december 2020; Stuurgroep Maatregelen financiële beheersbaarheid Jeugdwet, *Maatregelen financiële beheersbaarheid Jeugdwet*, Den Haag, 8 april 2021; Mariska Kromhout, Patricia van Echtelt en Peteke Feijten, *Sociaal domein op koers? Verwachtingen en resultaten van vijf jaar decentraal beleid*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, november 2020; Theo Doreleijers, “Jeugdzorg dreigt opnieuw te verzanden”, in: *NRC*, 21 april 2021; Harrie Verbon, “Er wordt flink geld verdiend aan foute jeugdzorg”, in: *de Volkskrant*, 11 maart 2021; Esther Lammers en Judith Harmsen, “Nu gaan we samen de oplossing zoeken” (interview met Leonard Geluk), in: *Trouw*, 3 juni 2021; VNG, *Sociaal sterker de crisis uit. Lokaal perspectief op herstel en innovatie na (ast) corona*, Den Haag,

¹⁸³ Thijs Tuenter, Bram van den Berg en Inge Bastiaanssen, *Effecten van preventie in het jeugdveld. Literatuuronderzoek*, Nederlands Jeugdinstituut, Utrecht, maart 2021, blz. 16 en 17.

waarbij diverse sociale problemen stapelen (zorg, participatie, activering, psychische problemen, leerachterstanden, armoede, schulden, huiselijk geweld e.d.). Omdat de casussen voor multiprobleem inwoners en huishoudens duur zijn, loont de maatwerkaanpak vooral voor deze interventies. Voor deze kleine groep loont het om interviews en casuoverleggen te organiseren, om meerdere aanpakken in samenhang en afstemming te proberen, om te innoveren én om te leren. Deze kleine groep kost per gezin heel veel geld (meer dan 100.000 euro per gezin is geen uitzondering) en door slimmere aanpakken (los van de regeltjes) kan veel geld bespaard worden. Regels die er bijvoorbeeld voor zorgen dat een gezin met drie kinderen wegens een huurschuld van 5.000 euro uit huis wordt gezet en de gemeente vervolgens een kleine 500.000 euro kwijt is aan jeugdinternaten en daklozenopvang. De professionals in het veld zouden juist voor de complexe casussen méér moeten ruimte krijgen om te doen wat nodig is. Dit was ook een van de conclusies van de Citydeal Inclusieve Stad.¹⁸⁴

De vergrijzing en de toenemende zorg- en ondersteuningsvraag van ouderen in wijk, buurt en kern

Vooral op latere leeftijd gaat de vergrijzing gepaard met een toename van de zorg- en ondersteuningsbehoeften. De groep oude ouderen neemt de komende drie decennia in Medemblik sterk toe. Om de zorg en ondersteuning voor deze sterk groeiende groep oude ouderen in wijk, buurt en kern goed te gaan regelen, kan men onderzoeken en afwegen of technologische mogelijkheden en vernieuwingen een bijdrage kunnen leveren (domotica, consult op afstand, gespecialiseerde woonvoorzieningen). Ook kan men beter aansluiten bij de twee levensgebeurtenissen die vooral voor kwetsbaarheid zorgen (overlijden van de partner en/of het ontstaan van meerdere gezondheidsproblemen). Met het kernenbeleid in Medemblik is het mogelijk om de dagbesteding en de *community organisation* (buurt- en dorpshuizen nieuwe stijl, nieuwe generatie bibliotheekfilialen, woningcorporaties die investeren in 'kamers', 'huizen' en 'restaurants' van de wijk en dorp) te versterken. Verdere stappen zijn om samen met de partners te werken aan betaalbare 24/7 professionele beschikbaarheid van zorg en welzijn, poliklinieken geriatrie in de buurt en regionale klinieken acute ouderenzorg organiseren. Dit kan men het beste in regionaal verband oppakken.

Om de zorg voor de sterk groeiende groep ouderen in wijk, buurt en kern goed te organiseren, zijn ook allerlei vormen van nieuwe huisvesting nodig (aanleunwoningen, knarrehoven, groepswoonvormen, woonzorgconcepten, zorghotelappartementen etc.) tussen enerzijds het verpleegtehuis en anderzijds de oude (eengezins)woning waarin men gewend is te wonen (en vaak niet weg wil). Doorstroming is bijvoorbeeld te realiseren door een combinatie van individuele benadering (wooncoaches), een huurprijskorting op de nieuwe woning, vergoeding van verhuiskosten en verhuishulp. Men kan de kosten van woonaanpassing of het wonen in een woongemeenschap afwegen tegen de kosten van toekomstig zorggebruik. De voordelen van woonaanpassing, woongemeenschap e.d. worden tot nu toe door gemeenten niet meegenomen in de woningprogrammering.¹⁸⁵

Streven naar een gezonde gemeente

Ook in Medemblik zijn er aanzienlijke en hardnekkige verschillen in levensverwachting en goede gezondheid tussen de inwoners met een hoge en een lage sociaaleconomische status. Deze verschillen zijn door corona en de gevolgen van corona groter geworden. Gezondheidsverschillen kunnen alleen maar verkleind worden als *niet* alleen oog is voor levensstijlveranderingen maar ook voor de structurele factoren die zorgen voor een slechte gezondheid (armoede, schulden, stress, een ongezonde leefomgeving, etc.).

De metafoor van de bal, de berg en vier vrienden

Een bekende metafoor binnen de gezondheidsbevordering is die van de bal en de berg. Gezond leven is als een zware grote bal een berg op duwen. Hoe steiler en hoger de berg vanwege armoede, schulden, werkloosheid,

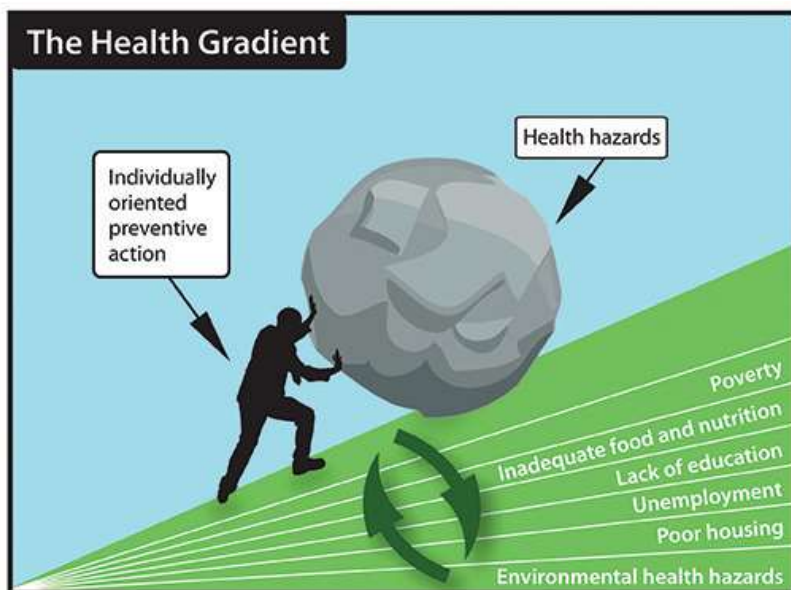
¹⁸⁴ Agenda Stad, *Doen wat nodig is. Experimenten die maatwerk mogelijk maken*, City Deal Inclusieve Stad, oktober 2016.

¹⁸⁵ Zie voor diverse mogelijke stappen om de zorg voor de zorgbehoeftige ouderen in wijk, buurt en kern te verbeteren Corinne Ellemee, *Lachend tachtig. Initiatiefnota 34 948 voor een toekomstbestendige ouderenzorg*, Den Haag, 17 mei 2018; Wilma Kieskamp, "We weten nog niet alf wat op ons afkomt, met de zorg voor zieke ouderen die thuiswonen", in: *Trouw*, 18 november 2019. De financiering van de zorg en ondersteuning voor de sterk groeiende groep oude inwoners is nog wel een lastig vraagstuk. Iedere euro besteedt aan ouderenzorg verslechtert de overheidsfinanciën op de lange termijn met € 1,60. Rijksoverheid, *Koers bepalen. Kiezen in tijden van budgettaire krapte*, 16° Studiegroep Begrotingsruimte, Den Haag, oktober 2020, blz. 36.

slechte huisvesting, ongezonde leefomgeving e.d. hoe moeilijker het is om de bal omhoog te duwen. Als je even niet oplet, rolt de bal weer terug naar waar je begonnen was. Dit wordt vaak afgebeeld als één persoon die deze bal de berg op probeert te duwen (figuur 40).

Figuur 40 De gezondheidsgradiënt

Bron: *Making Partners; Intersectoral Action for Health 1988. Proceedings and outcome of a WHO Joint Working Group on Intersectoral Action for Health Netherlands*

De metafoor is ook te verbreden met vier vrienden die samen dag in dag uit bezig zijn de grote bal de berg op te duwen.¹⁸⁶ De vrienden heten: Rob Routine, Stan Sociaal, Pim Plezier en Wim Wilskracht. De berg is steil, maar met z'n vieren lukt het goed om de bal stukje bij beetje omhoog te krijgen. Maar dan komt de coronapandemie. Gezonder leven wordt ineens belangrijker dan ooit, maar ook moeilijker.

Rob Routine heeft het al tijdens de eerste coronagolf gelijk heel moeilijk. Het sporten in de sportschool is niet meer mogelijk. Hij moet nieuwe routines vinden om toch gezond te blijven leven en dus de bal de berg op te blijven duwen. Dat valt zo tegen, dat hij afhaakt. De drie overgebleven vrienden krijgen het nu iets zwaarder, maar met z'n drieën lukt het nog steeds om de bal niet te laten glijpen en rustig omhoog te blijven duwen. Ook Stan Sociaal heeft het niet makkelijk. In tegenstelling tot Rob heeft Stan geen moeite met het veranderen van zijn plannen. Als hij het maar gezellig blijft zoals sporten in de buitenlicht met anderen. Maar de coronaregels blijven veranderen en op een gegeven moment mag je nog maar met twee mensen samen buiten sporten. Ze zijn dus met één persoon te veel en Stan houdt het voor gezien.

Pim Plezier en Wim Wilskracht hebben het nu moeilijker dan ooit met het omhoog duwen van de bal. Voordat er corona was deed Pim Plezier met veel plezier aan zaalvoetbal. Dat kon ineens niet meer, dus ging hij buiten voetballen. Dat bleek gelukkig ook leuk te zijn. Maar nu zijn vrienden Rob en Stan weg zijn, het voetballen in de winter koud werd en het vaak regende en hij het al sowieso minder leuk vond om alleen met Wim de bal de berg op te duwen, hield hij het ook voor gezien. Nu moet Wim puur op wilskracht en in zijn eentje de bal de berg opduwen. Gaat hem dat wel lukken?

Het bevorderen van de positieve gezondheid als uitgangspunt

Bij positieve gezondheid wordt breed en sector-overstijgend naar gezondheid gekeken waarbij de zingeving voor mensen centraal staat. Het gaat er bij positieve gezondheid om dat mensen zichzelf de vraag stellen: 'wat vind ik nou echt belangrijk?' De focus ligt niet langer alleen maar op het gezondheidsprobleem en de medische handelingen die het probleem kunnen verkleinen of verhelpen.

¹⁸⁶ Gera Nagelhout, *Het verhaal van de bal, de berg en de vier vrienden*, blog, IVO, Den Haag, december 2021.

Ook in Medemblik is gezondheid niet langer meer strikt het domein van de zorgprofessionals, maar van iedereen in de samenleving. Het gezondheidsbeleid wordt gekoppeld aan de doelstellingen van de Omgevingswet om integraal, zowel vanuit de fysieke leefomgeving en de zorgvraag, het gewenste gedrag te bevorderen en de kwaliteit van leven in Medemblik te verbeteren. Dit vergt de samenwerking met alle partners in het werkveld, zoals de wijk- en jeugdteams, huisartsen en de onderwijsinstellingen, en het verbeteren van de fysieke kwaliteit in de wijken (meer openbaar groen, wandel- en fietsroutes, sport- en speelvoorzieningen, et cetera).

Leefomgeving niet altijd voldoende gezond voor de inwoners

Uit onderzoek is bekend dat de fysieke omgeving invloed heeft op de gezondheid van mensen. Milieufactoren blijken een belangrijke bijdrage aan ziekte en sterfte te leveren. Een ongezond milieu, en dan vooral luchtverontreiniging, draagt bij aan de ziektelast. Kinderen, ouderen, hart- en vaatpatiënten en astmapatiënten behoren tot de hoog-risicogroepen.¹⁸⁷ Uit onderzoek blijkt dat de afstand tot de weg en de intensiteit van het wegverkeer een belangrijke rol spelen als het gaat om negatieve gezondheidseffecten. Daarom adviseert de GGD om een afstandscriterium in acht te nemen. Idealiter worden bijvoorbeeld geen nieuwe woningen binnen 100 meter van drukke binnenstedelijke wegen (> 10.000 voertuigen per etmaal) gerealiseerd. Het dilemma tussen enerzijds gezonde lucht en minimale geluidsbelasting en anderzijds verdichting in de kernen dwingt heldere keuzes af. Helderke keuzes op het gebied van zero-emissie in milieuzones, uitbreiding van milieuzones, méér zero-emissie vervoer, méér elektrisch vervoer, méér transport over water, minder uitstoot van mobiele werktuigen, opschalen van steenbreek, groene daken en gevels, hofjes, méér bomen, miniparkjes, natuurtuinen, speelruimtes, leefstraten, anders organiseren van het vuurwerk, ontmoedigen van houtstook, et cetera.

Als nieuwe infrastructuur en woningen leiden tot een hogere druk op gezondheid vanwege een slechtere lucht- of geluidskwaliteit dan kan de regel ingevoerd worden dat dit gecompenseerd moet worden door aanvullende maatregelen (bijvoorbeeld een geluidsluwe zijde, extra groen). De aanwezigheid van groen is goed voor de gezondheid. Het leidt tot een beter ervaren gezondheid, verlaagt sterfte en voorkomt ziekte. Autoluwe wijken stimuleren de actieve mobiliteit en elkaar ontmoeten en dragen daarmee bij aan gezondheid. Een gezonde stad gemeente geeft – naast woningen, winkels, horeca, werkplekken, e.d. – voldoende ruimte aan groen, parken, speelruimtes, ontmoetingsmogelijkheden, scholen, sportlocaties en sportvoorzieningen. In nieuwe tenders van de gemeente kan het onderdeel 'gezonde leefomgeving' veel zwaarder meegewogen worden. De gemeente kan alle ontwikkelaars uitnodigen (of verplichten) om met (innovatieve) maatregelen te komen die de gezondheidseffecten door luchtverontreiniging en geluidbelasting minimaliseren met behoud van een goed binnenmilieu en een prettige woon- en verblijfskwaliteit. Deze innovatieve ideeën zijn waarschijnlijk ook hard nodig om de nieuwe advieswaarden voor luchtkwaliteit te halen van de Wereldgezondheidsorganisatie uit september 2021.

Verkleinen van de gezondheidsverschillen met structurele ingrepen (vergroten bestaanszekerheid, verminderen armoede en schuldenproblematiek), verbeteringen in de leefomgeving (o.a. verminderen luchtverontreiniging, meer groen, recreatiemogelijkheden) en leefstijlveranderingen

Voor velen (mensen met een lage sociaaleconomische positie, mensen in kwetsbare omstandigheden, e.d.) is het door structurele achterstanden moeilijk om hun leven in te richten met een gezonde levensstijl. Een (dreigende) dakloosheid, (baan)onzekerheden, stress, armoede, schulden, eenzaamheid, psychische problemen, geluidsoverlast, e.d. zijn achterliggende structurele oorzaken voor een ongezonde levensstijl. Als deze structurele oorzaken niet worden aangepakt, is een individuele benadering – zoals tot nu toe gebruikelijk is – weinig effectief.

Naast het Rijk heeft ook de gemeente Medemblik een belangrijke rol om deze structurele achterstanden te verminderen.¹⁸⁸ De aanpak van structurele achterstanden vraagt om een vernieuwende organisatie van preventie, zorg en ondersteuning over meerdere domeinen heen en de samenwerking met meerdere partners

¹⁸⁷ Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, *Toelichting op het Schone Lucht Akkoord. Gezondheidswinst voor iedereen*, januari 2020, blz. 9; Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), *Bijdrage van verschillende determinanten aan ziektelast, sterfte en zorguitgaven (infographic)*, april 2018. Luchtverontreiniging zorgt voor een totale ziektelast van 4 procent en jaarlijks 12.800 sterfgevallen in Nederland.

¹⁸⁸ Zie voor maatregelen op gemeentelijk niveau: T. Magnee, B. van Straaten, G Nagelhout, *Zicht op preventieve maatregelen om dakloosheid te voorkomen in Tilburg* IVO, Den Haag, 2020; VNG/DIVOSA, *De winst van het sociaal domein. Een slimme investering in bestaanszekerheid, kansgelijkheid en gezondheid. Een propositie van gemeenten aan het nieuwe kabinet*, Den Haag, maart 2021.

zoals aangekondigd in de Landelijke Nota Gezondheidsbeleid.¹⁸⁹ Zorgaanbieders (huisartsen, ziekenhuizen), diverse gemeentelijke afdelingen en de welzijnssector moeten elkaar weten te vinden en moeten samen optrekken om de gezondheid van inwoners in de wijk te verbeteren. Dat blijkt in de praktijk nog lastig. Vroegsignalering van (gezondheids)problemen door wijkzorgteams gebeurt nog maar weinig, er wordt nog onvoldoende integrale hulp dicht bij huis geleverd en ontschot financieren door gemeenten en zorgverzekeraars gebeurt nog maar mondjesmaat.¹⁹⁰ Er wordt volop geëxperimenteerd met diverse aanpakken en benaderingen om de gezondheidsverschillen te verkleinen en om de meest kwetsbare wijken gezonder te maken.¹⁹¹

Daarnaast is het belangrijk om ook te kijken hoe ruimtelijk-fysieke ingrepen in de stad de gezondheid van bewoners kunnen bevorderen (autoluwe wijken, zero-emissie vervoer, parken, bomen, aantrekkelijke en groene buitenruimtes, groene daken en gevels, het bevorderen en stimuleren van fietsen en wandelen, hardlooppistes rondom nieuwe woonwijken, speelplekken, bewegingstoestellen in de openbare ruimte, e.d.). Deze maatregelen zouden met voorrang genomen kunnen worden in buurten met relatief veel inwoners met een gezondheidsachterstand.¹⁹²

Samenvattend kunnen gezondheidsverschillen structureel aangepakt worden door:¹⁹³

- Zet in een brede, domeinoverstijgende aanpak. De sleutel naar het positief beïnvloeden van gezondheid ligt maar ten dele in het volksgezondheidsdomein en grotendeel in andere beleidsdomeinen, zoals armoede, onderwijs, huisvesting, werk en inkomen en ruimtelijke ordening.
- Differentieer waar nodig. Het bieden van gelijke gezondheidskansen houdt in dat maatregelen, beleid en interventies rekening houden met verschillen tussen mensen en groepen, en dat de intensiteit van de inzet hierop wordt aangepast.
- Benut kansen in verschillende levensfasen. Gedurende het leven zijn er meerder fasen en momenten waarop ingegrepen kan worden om accumulatie van gezondheidsproblemen te voorkomen. Deze kansen liggen vooral bij een gezonde start voor elk kind en bij bepaalde levensgebeurtenissen (werkloos worden, scheiding, overlijden partner).
- Werk samen met de mensen om wie het gaat. Samen werken met de mensen om wie het gaat, is een van de succesfactoren om tot een effectieve aanpak te komen.
- Werk persoonsgericht. Zet de persoon centraal en heb als professional aandacht voor sociale omstandigheden, het doenvermogen, de emoties, waarden, behoeften en vaardigheden van de mensen. Dit geldt zowel voor de professionals in het medische als in het sociale domein.
- Versterk geloof in eigen kunnen en zelfredzaamheid. Het is belangrijk om mensen te ondersteunen bij het versterken van gezondheidsvaardigheden, geloof in eigen kunnen en zelfregulatie, en het verminderen of voorkomen van stress.

De (ervaren) gezondheid correleert met het betrokken voelen en vertrouwen hebben in de samenleving

Bijna 30 procent van de bevolking is onzeker over de toekomst, heeft het gevoel geen regie en grip te hebben op zijn toekomst, is ontevreden over politici en politieke partijen, vertrouwt de politiek niet, voelt zich niet vertegenwoordigd, articuleert maatschappelijk onbehagen en is afgehaakt. De eigen beoordeelde gezondheid correleert daarbij met dit maatschappelijk onbehagen, deze frustratie en het afhaken. De samenhang tussen stemgedrag en

---

¹⁸⁹ Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, *Gezondheid breed op de agenda. Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024*, Den Haag, februari 2020.

¹⁹⁰ Gera Nagelhout, *Stap voor stap naar een gezonder leven voor iedereen*, inaugurele rede Maastricht University, 19 maart 2021; Silke van Arum, René Broekroelofs en Hilde van Xanten, *Sociale (wijk)teams, vijf jaar later*, Movisie, Utrecht, april 2020.

¹⁹¹ Projecten die zich richten op positieve gezondheid, burgerparticipatie, een brede integrale aanpak en gezondheidsthema's als voeding en bewegen. Projecten en lokale netwerken die effectieve integrale aanpakken ontwikkelen om de sociaaleconomische gezondheidsverschillen (SEGV) te verkleinen. Projecten die inzicht geven in de achterliggende oorzaken van sociaaleconomische gezondheidsverschillen. Projecten die het gebruik van erkende interventies stimuleren en een brede lerende aanpak in preventief gemeentebestuur bevorderen? Projecten die laten zien wat de effecten zijn van de inrichting van de leefomgeving op gezondheid, duurzaam (on)gezond gedrag en deelname aan de samenleving. [https://publicaties.zonmw.nl/projectencatalogus-gezonde-wijk/](https://publicaties.zonmw.nl/projectencatalogus-gezonde-wijk/gezonde-wijk/)

¹⁹² Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (Rli), *De stad als gezonde habitat*, Den Haag, 2018.

¹⁹³ Frea Hakers, Karen Hosper en Tessa van Loenen, *Gezondheidsverschillen duurzaam aanpakken. De negen principes voor een succesvolle strategie*, Pharos, april 2019.

gezondheid is sterker dan de samenhang met andere sociaal economische achterstanden. Slechte (ervaren) gezondheid blijkt in sterke mate samen te hangen met achterstanden, onbehagen, populistisch stemmen en daarmee 'afgehaaktheid'. Het lijkt erop of bij gezondheid zowel traditionele individuele factoren (opleiding, inkomen en leeftijd) samenkomen, als ook de maatschappelijke dimensies van sociale samenhang, eenzaamheid, vertrouwen en burgerschap. Voor de politiek in de nieuwe bestuursperiode een additioneel motief om het streven naar een gezonde gemeente op de agenda te houden en mee te nemen in de Omgevingsvisie.¹⁹⁴

Verder versnellen en intensiveren van de duurzaamheidstransities

Op het gebied van de energietransitie heeft Medemblik in vergelijkend perspectief reeds betekenisvolle stappen gezet. In 2019 is in Medemblik het percentage *hernieuwbare energie totaal* (elektriciteit, warmte, vervoer) 18 procent, het percentage *hernieuwbare elektriciteit* 27 procent en het percentage *hernieuwbare warmte* 20 procent. Maar de komende jaren moeten nog vele belangrijke stappen gezet worden. Hierbij kan rekening gehouden worden met een aantal aandachtspunten.

Voor de versnellingen en intensiveringen in de duurzaamheidstransitie is een leidende rol van de overheid noodzakelijk

Er mag niet verwacht worden dat allerlei belangengroepen en partijen vrijwillig een heffing of een verbod op bepaalde economische activiteiten zullen voorstellen. In het kader van het algemeen belang is de overheid de enige partij die keuzes kan maken bij belangentegenstellingen en dilemma's. Het klimaatprobleem is een *commons* probleem en het is irreëel om te verwachten dat de maatschappelijke partijen het zonder het brede interventierepertoire van de overheid afkunnen. Een duidelijke koers (bindt ons aan de mast!) geeft het bedrijfsleven langjarige zekerheid om de grote investeringen te doen.¹⁹⁵

Deze leidende rol van de overheid is ook nodig richting inwoners. Omdat de meeste burgers de duurzaamheidstransitie nog niet een belangrijke prioriteit vinden en het zeer ingewikkeld zal zijn om de ingrijpende wijzigingen in wonen, werken, recreëren, verplaatsen, produceren en consumeren met voldoende snelheid te realiseren, is een leidende publieke rol van de overheid onmisbaar. De duurzaamheidstransitie vraagt dat duidelijk is wat de te bereiken doelen zijn, wat de kaders zijn, welke overheidsmiddelen beschikbaar zijn en welke inkomenseffecten aanvaardbaar zijn. Daarbij is de keuze van instrumenten (regulering, normering, beprijzing), draagvlak, de balans zoeken tussen economische vernieuwing en gevestigde belangen, én het beleggen van de opgave op het juiste schaalniveau van belang. De ingrijpende duurzaamheidstransitie dwingt een groot aantal ongemakkelijke keuzes af, gaat gepaard met creatieve destructie, roept allerlei weerstanden op en tast gevestigde belangen aan, noodzaakt tot de inzet van een breed interventierepertoire (vernieuwen, beschermen, bewaken, versterken, aanjagen, verdelen, compenseren, loslaten én radicaal doordrukken) en vergt krachtige bestuurders (nationaal, provinciaal, regionaal, gemeentelijk).¹⁹⁶

Benut tegelijkertijd maximaal de ideeën en ambities van bewoners

Maatschappelijke acceptatie is voorwaardelijk voor een succesvolle transitie. De betrokkenheid van burgers is hiervoor cruciaal, evenals de verdeling van de lasten tussen burgers en bedrijven en tussen de burgers onderling.¹⁹⁷ Bewonersinitiatieven voor lokale warmtenetten, zonder betrokkenheid van de grote fossiele energiebedrijven, halen onder andere hun inspiratie uit Denemarken. Daar liggen overal lokale warmtenetten, waarvan 36 procent in bezit is van burgercoöperaties. Warmtenetten gevoed met lage temperatuur warm water uit de bodem, het

¹⁹⁴ Jos de Voogd en René Cuperus, *Atlas van Afgehaakt Nederland. Over buitenstaanders en gevestigden*, s.l., december 2021, blz. 95.

¹⁹⁵ Pieter Winsemius, "Beroepsvergaders aan Klimaatafels brengen geen doorbraken", in: Trouw, 10 oktober 2018; Wim Derksen, "Poldermodel gedoogbeleid. Boeren of bouwers, wie de zaak vervuult. Hoorst last te hebben van de overheid", in: *de Volkskrant*, 23 oktober 2019; Raad voor Leefomgeving en infrastructuur (Rli), *Naar een duurzame economie. Overheidssturing op transitie*, november 2019, blz. 6-8; Michiel Hekkenberg en Robert Koelmeijer (eds.), *Analyse van het voorstel voor hoofdlijnen van het klimaatakkoord*, Den Haag, PBL, 2018, blz. 259.

¹⁹⁶ Denkwerk, *Voorbij netto-nul naar planeet-positief. Drie transitie om Nederland terig te brengen binnen de grenzen van een leefbare aarde*, januari 2022, blz. 9.

¹⁹⁷ Sociaal Cultureel Planbureau, *Onder de pannen zonder gas. Woningeigenaren en hun afwegingen voor aardgasvrije alternatieven*, Den Haag, 2019. Sommige burgers vinden dat de kosten onder iedereen gelijk moeten worden verdeeld, terwijl andere burgers vinden dat de sterkste schouders de zwaarste lasten moeten dragen.

riool of de sloot, of door gebruik te maken van groen gas of waterstof, of door gebruik te maken van warmtepompen met groene stroom uit eigen windmolen en zonnepark.¹⁹⁸ De nieuwe Omgevingswet biedt gemeenten de mogelijkheid om eigen lokale normen te stellen én om initiatiefnemers te verbinden met belanghebbenden. Hierdoor kan beter worden afgedwongen dat het eigenaarschap van nieuwe energiebronnen (vooral windmolens op land) met omwonenden wordt gedeeld.¹⁹⁹ Dit bevordert de acceptatie van projecten voor duurzame energieopwekking.²⁰⁰

Omdat een groot deel van de bewoners niet staat te springen om *nieuwe* warmte is het van belang om de transitie te verbinden met de andere thema's in wijk, buurt of kern (zeggenschap over de eigen leefomgeving, tarieven, duurzaamheid en service, versterken sociale cohesie, veiligheid, verminderen energie-armoede, e.d.). De gemeenten en bewoners hebben elkaar hard nodig om de warmteprojecten van de grond te krijgen. Daarbij is het voor veel gemeenten een uitdaging om een bewonersinitiatief een duidelijke en gelijkwaardige positie te geven in het lokaal beleid. Draagvlak en een constructieve houding van de inwoners komen tot stand door goed luisterende ambtenaren, waardering voor de verschillende perspectieven, serieus genomen worden en eerlijke procedures. Als burgers een participatief proces als open en eerlijk ervaren, draagt het bij aan het vertrouwen in de gemeente en aan draagvlak voor beleid.²⁰¹ Dit kan ook de NIMBY-problematiek verminderen.

Nog maar een beperkt aantal nieuwe circulaire producten, diensten en business modellen

De transitie naar een circulaire economie gaat maar in zeer beperkte mate over afval, het (gescheiden) inzamelen van afval en het reduceren van de hoeveelheid afval. Het gaat veel meer om geheel nieuwe producten en diensten, om *upcycling* en niet om *downcycling*, om het toevoegen van waarde aan afval- en reststromen, om kortere ketens, e.d. Bij *upcycling* wordt een onbruikbaar product verwerkt tot een nieuw product dat méér waarde heeft dan daarvoor. Zoals een nieuwe tas van oude denim, tuinmeubelair gemaakt van oude olievaten of een design sofa gemaakt van 95 procent gerecycled plastic. In de bouw spreken we van *upcycling* wanneer, bijvoorbeeld, materialen in een gebouw aan elkaar worden geschroefd in plaats van gelast, waardoor het later weer uit elkaar te halen is en direct kan worden ingezet in een nieuw gebouw. Door *upcycling* hoeven er minder materialen te worden gebruikt, worden er minder grondstoffen gebruikt en wordt minder CO₂ uitgestoten. Daarnaast vermindert *upcycling* de hoeveelheid afval en daagt het bedrijven en ondernemers uit om duurzamere producten, die goed kunnen worden hergebruikt, te ontwikkelen. Het sloopbedrijf New Horizon beoordeelt bijvoorbeeld een te slopen gebouw vooral op de grondstoffen die hergebruikt kunnen worden en mede met deze invalshoek kan een scherpe prijs afgegeven worden voor de sloopklus. *Downcycling* is het tegenovergestelde van *upcycling*. De gerecyclede producten en materialen verliezen aan kwaliteit en hebben een lagere waarde. Bijvoorbeeld het smelten of verkorrelen van bijvoorbeeld plastic om als nieuwe grondstof te gebruiken. Dit proces gaat door gemengde afvalstromen, vervuiling of omdat slechts een deel van het oorspronkelijke product hergebruikt kan worden vaak gepaard met kwaliteitsverlies.²⁰²

¹⁹⁸ Frank Straver, "Met de hele wijk van het gas af: in Wageningen doen ze het gewoon", in: *Trouw*, 11 oktober 2018; Frank Straver, "Een prille maar serieuze trend: baas in eigen warmtebron", in: *Trouw*, 4 februari 2021. Ook 35 bedrijven en organisaties (Woonbond, Consumentenbond, natuur & Milieu Federatie, energiebedrijven, lokale coöperaties, netbeheerders) roepen op om ruimte te geven aan kleinschalige initiatieven en innovatieve ideeën. Warmtecoalitie, *Manifest – Naar een toekomstbestendige warmtenet*, s.l., 10 juni 2020; Frank Straver, "Oproep: Zorg dat warmtenet democratisch en duurzaam is, net als in Denemarken", in: *Trouw*, 10 juni 2020. Warmtenetten vanuit bewonersinitiatieven worden o.a. uitgevoerd in Terheijden en Vlieland. Hester van Santen, "In energievrijstaat Terheijden financieren inwoners hun warmtenet zelf", in: *NRC*, 22 juni 2020 en Esther Bijlo, "Primeur voor Vlieland: deze wijk wordt verwarmd zonder gas, maar mét een waterbassin", in: *Trouw*, 2 december 2021.

¹⁹⁹ Dirk Sijmons, Jasper Hugtenberg, Fred Feddes en Anton van Hoor, *Landschap en energie. Ontwerpen voor transitie*, Rotterdam, 2014; Sjors de Vries, *De energietransitie: dé ruimtelijke opgave met stip*, blog Ruimtevolk, 8 september 2016.

²⁰⁰ Ruud Dorenbos, Saskia Buitelaar, Merel Omms en Emre Can, *Bewoners-voor-bewoners-initiatieven in de energietransitie. Literatuuronderzoek naar werkbare mechanismen, effectiviteit en impact*, Platform31, Den Haag, december 2020. De komende acht jaar volgt Platform31 acht geselecteerde bewonersinitiatieven met een grote mate van variatie om meer inzicht te krijgen in de effectiviteit van bewonersinitiatieven in de energietransitie.

²⁰¹ Participatiecoalitie, *Bewonersinitiatief in de warmtetransitie. De Participatiecoalitie deelt 20 lessen uit de praktijk*, s.l., februari 2021; Christine Elisabeth Bleijenberg, *In gesprek of uitgepraat? Over de betekenis van gesprekken voor het verloop van lokale participatieprocessen*, proefschrift, Nijmegen, 9 juni 2021. Zie voor hoe het niet moet: Frans Soeterbroek, *Op klantreis met burgerinitiatieven? Doe ze dat niet aan!*, blog, 19 oktober 2020; Yolanda de Koster, "Burgerinitiatieven verdwalen in gemeentelijk doolhof", in: *Nieuwsbrief Binnenlands Bestuur*, 15 oktober 2020; Roel Woudstra, "Zitten gemeenten de groene burger dwars?", in: *Nieuwsbrief Binnenlands Bestuur*, 22 oktober 2020.

²⁰² Sabine Sluijters, "De cirkel beweegt, maar heeft nog een zetje nodig. Omslagverhaal Circulaire economie", in: *Het Financieele Dagblad*, 4 maart 2017, blz. 6, 7; Rijksoverheid, *Rapport werkgroep Duurzaamheid, ten behoeve van de Studiegroep Duurzame Groei*, Den Haag, juli 2016, blz. 6, 7, 19 - 22, 33 - 37.

Het Planbureau voor de Leefomgeving heeft deze nieuwe circulaire producten en diensten geïnventariseerd. Nieuwe circulaire initiatieven door innovatieve ontwerpen als een modulaire koptelefoon, een Fairphone, speelgoed van rietsuikerresten, vloerkleden van gerecycled polyester of een fietspad van gerecycled plastic. Ook innovatieve businessmodellen zoals deelplatformen of abonnementen op een fiets, wasmachine of verlichting maken onderdeel uit van de nieuwe circulaire initiatieven. Sommige circulaire activiteiten zijn gekoppeld aan andere doelen, zoals de klimaat- of woningbouwopgave of een sociaal doel. Zo zijn er kleine verplaatsbare modulaire woningen, die ook leiden tot minder CO₂-uitstoot, en zetten kringloopwinkels en de Verspillingsfabriek in op werk voor sociaal kwetsbare groepen.

Er zijn door het PBL nog maar 1.500 nieuwe circulaire producten en diensten geïnventariseerd, terwijl over dertig jaar de hele economie moet bestaan uit nieuwe circulaire producten en diensten. Er zijn nog vele betekenisvolle extra stappen nodig om te komen tot een versnelde overgang naar een volwaardige circulaire economie. Het begin is er – ook met het gaan monitoren van circulaire activiteiten en stromen – maar er is veel meer nodig dan de circa 1.500 nieuwe circulaire initiatieven om het doel ‘Nederland circulair in 2050’ te halen.²⁰³ Voor de regio Westfriesland liggen er ook vele kansen in de transitie naar een circulaire economie. Tot nu toe wordt voor bijvoorbeeld vier belangrijke materiaalstromen en een circulaire economie vanuit de MRA niet naar Westfriesland gekeken maar naar de West-as.²⁰⁴

Een breed palet aan nieuwe instrumenten nodig om de circulaire transitie te doen slagen

Om als regio een circulaire regio te worden, en daar als Medemblik aan bij te dragen, zullen vele extra stappen gezet moeten worden en moeten zwaardere beleidsinstrumenten ingezet worden (vraagstimulering van nieuwe circulaire producten en diensten, bewust *launching customer* zijn als gemeente of als regio, de kennis van kennisinstellingen benutten voor de upcycling van materialen in de regio, etc.). Door het formuleren van *challenges* en prijsvragen, door maatschappelijke opgaven te tenderen en door in alle aanbestedingen een hoge virtuele CO₂-prijs mede een afwegingscriterium te laten zijn. Zo'n hoge CO₂-prijs stimuleert meer duurzame aanbiedingen van o.a. aannemers in de grond-, weg- en waterbouw en is een impuls om betonrecycklaat meer te gaan toepassen.

De financiering van de transitie naar een circulaire economie schiet nog op vele punten tekort. Milieuschade wordt niet geprijsd waardoor de primaire grondstoffen te goedkoop zijn, de prijs van recycklaat te hoog, de kwaliteit te laag en het volume te gering. Ook het verbranden van afval is in het huidige systeem goedkoper dan recyclen. Circulaire verdienmodellen komen moeilijk van de grond door een gebrek aan risicofinanciering, onbenutte schaalvoordelen, informatie- en imago problemen en hoge transactiekosten. Het mitigeren van dergelijk marktfalen met regelgeving, beprijzing, subsidiëring en/of voorlichting is een belangrijke taak voor de nationale en lokale overheid.

Beter verbinden van de vier duurzaamheidstransities

De Raad voor leefomgeving en infrastructuur (Rli) verwacht dat de vier duurzaamheidsopgaven (energietransitie, voedseltransitie, transitie naar een circulaire economie en klimaatadaptatie) op regionaal niveau steeds meer met elkaar verbonden zullen worden. De Raad constateert dat de meeste duurzaamheidsinitiatieven op dit moment kleinschalig en geïsoleerd zijn, het kenmerk hebben van ‘aanmodderen’, zich beperken tot één van de genoemde duurzaamheidsopgaven en onvoldoende samenhang vertonen. De initiatieven hebben wel resultaat, maar tellen niet op tot een fundamentele omslag en staan (nog) niet in verhouding tot de doelen die in 2050 moeten zijn behaald. Er zijn impulsen nodig om tot méér cross-sectorale initiatieven te komen tussen bijvoorbeeld de landbouw en de bouw, of tussen de landbouw en de industrie. Volgens de Raad zal de regio die het snelst de cross-overs

²⁰³ Planbureau voor de Leefomgeving, *Integrale Circulaire Economie Rapportage 2021*, Den Haag, 2021; Planbureau voor de Leefomgeving, *Circulaire economie in kaart*, Den Haag, 2019.

²⁰⁴ Martijn Kamps, Pieter van Exter en Tamara Streefland, *De Westas als circulaire werkplaats. Ruimtelijke randvoorwaarden voor een circulaire economie*, Metabolic, 12 oktober 2018.

weet te realiseren, de kansen die gepaard gaan met de vier duurzaamheidstransities het beste weten te benutten.²⁰⁵ De regio Westfriesland zou – mede gestimuleerd door Medemblik – deze duurzaamheidsopgaven als een van de eerste regio's, met de ambitie en focus van het Pact, moeten zien te verbinden. Dat vergt robuuste politieke sturing, veel aandacht en energie, en de inzet van substantiële middelen en capaciteit.

---

²⁰⁵ Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli), *De som der delen. Verkenning samenvallende opgaven in de regio*, Den Haag, maart 2019. Ook DenkWerk pleit er voor om de voedseltransitie, de energietransitie en de materiaaltransitie veel meer in samenhang en als systeemwijzigingen aan te pakken. DenkWerk, *Voorbij netto-nul naar planeet-positief. Drie transitie om Nederland terug te brengen binnen de grenzen van een leefbare aarde*, s.l., januari 2022.